

Vilja Rinne
KOMEDIAA, TRAGEDIAA JA
MONIMUTKAISIA JUONIKULKUJA
– Y-sukupolven tarinoita työttömyydestä

**Aikuiskasvatustieteen
pro gradu –tutkielma
Syyslukukausi 2012
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto**

TIIVISTELMÄ

Rinne, Vilja. KOMEDIAA, TRAGEDIAA JA MONIMUTKAISIA JUONIKULKUJA – Y-SUKUPOLVEN TARINOITA TYÖTTÖMYYDESTÄ

Aikuiskasvatustieteen pro gradu –työ. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitos, 2012. 80 sivua. Julkaisematon.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia tarinoita Y-sukupolven edustajat tuottavat työttömyyskokemuksistaan sekä minkälaisia identiteettejä, rooleja ja sävyjä heidän tarinoissaan on. Lisäksi tutkittiin, minkälaisia tarinoita nuoret aikuiset ammentavat sosiaalisesta tarinavarannosta. Aineisto kerättiin narratiivisin haastatteluin Picture This –kuvakortteja apuna käyttäen. Vapaamuotoinen haastattelumenetelmä valittiin, koska pyrkimyksenä oli tavoittaa haastateltavien sisäinen tarina. Haastateltavat olivat ohjaavan koulutuksen opiskelijoita palvelualoille ohjaavasta koulutuksesta. Haastateltujen ikähaitari oli 17–29 vuotta.

Aineistosta muodostettiin kolme tarinatyyppiä: komediat, tragediat ja monimutkaiset tarinat. Näistä tragediat jaettiin vielä kahteen alaluokkaan: äitien sekä opintojen keskeyttäjäien tarinoihin. Tarinatypit erosivat toisistaan kerronnan sävyissä sekä päähenkilön läpikäymissä roolien välisissä siirtymävaiheissa. Yhteistä kaikille tarinatyypeille oli positiiviset kuvaukset tulevaisuudesta ja mahdollisesta minästä. Sosiaalisen tarinavarannon osalta todettiin, että työttömille tarjolla olevat tarinatypit ovat pysyneet miltei muuttumattomina 1990-luvun alussa tehdyistä tutkimuksista saakka. Y-sukupolven edustajat kokivatkin nämä tarjolla olevat kulttuuriset mallit rajoittaviksi ja omaan sisäiseen tarinaansa sopimattomiksi. Niinpä omaa sisäistä tarinaa luotiinkin pääosin vastatarinana kulttuurisille stereotyypioille. Tulosten mukaan nuoret eivät pitäneet työttömyyttä pelkästään negatiivisena tilana, vaan päinvastoin olivat saattaneet tietoisesti valita työttömäksi jättäytymisen, mikäli työ tai opiskelu ei ollut vastannut heidän toiveitaan. Siitä huolimatta, että nuoret aikuiset kritisoivat yhteiskunnassa vallitsevaa opiskelun ja työn arvostusta, oli kaikilla haastatelluilla kuitenkin tavoitteena tehdä tulevaisuudessa palkkatyötä.

Yhteenvedonä todetaan, että Y-sukupolven työttömien kokemus työttömyysajasta ja sen syistä ei vastaa sitä kuvaa, mikä julkisuudessa annetaan nuorisotyöttömyydestä. Työttömyyskokemusta pidetään henkilökohtaisena osana omaa sisäistä tarinaa, eivätkä Y-sukupolven edustajat tunnista itseään tarjotuista uhrin tai syrjäytyneen rooleista. Tuloksista voidaan päätellä, että Y-sukupolven edustajilla on vahva käsitys haluistaan, toiveistaan ja todellisesta minästään, eivätkä he ole valmiita luopumaan tavoitteistaan ympäristön painostuksessa.

Avainsanat: työttömyys, Y-sukupolvi, narratiivisuus

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	6
2 NARRATIIVISUUS TUTKIMUSMENETELMÄNÄ.....	10
3 SISÄINEN TARINA JA SEN ONGELMAT	13
3.1 Narratiivinen identiteetti	13
3.2 Juonellistaminen	16
3.3 Sisäisen tarinan tutkimisen haasteet	18
4 SOSIAALINEN TARINAVARANTO JA LÄNSIMAISET JUONIKAAVAT	20
5 TYÖTTÖMYYSKOKEMUS TARINANA.....	24
5.1 Siirtyminen työttömäksi – elämäkerrallinen katkos	25
5.2 Työttömyystarinoiden juonityypit aiemmissa tutkimuksissa	26
5.3 Vaihtoehtoiset roolit ja tarinat työttömyystilanteessa.....	28
6 Y-SUKUPOLVI.....	30
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	32
7.1 Tutkimustehtävät	32
7.2 Aineistonkeruu ja tutkimusjoukko.....	32
7.3. Narratiivisen haastattelun ongelmat.....	35
8 AINEISTON ANALYYSI.....	37
9 KOMEDIAT: ”MITÄ OIKEESTI HALUAA ITSE TEHDÄ JA SITÄ, ETTÄ KUKA SÄ TODELLISUUDESSA OOT” - TYÖTTÖMYYSAIKA ITSENSÄ LÖYTÄMISENÄ	40
9.1 ”Että tää kävi sitten kuitenkin ihan hyvin” - Tarinan sävyt ja kamppailu normeja vastaan	42
9.2 ”Kerenny nähdä kaikki kaverit ja tehdä niiden kanssa jotain. Aika kiireistä.” - Työttömyys verkostoitumisen ja sosiaalisten suhteiden luomisen aikana	43

9.3 "Nyt uskon, että oon oikealla tiellä" – Tarinalliset projektit ja mahdolliset minät	44
10 MONIMUTKAISET TARINAT: "MÄ OLEN OLLUT VANKINA, KOKO AJAN OLIN PUUHAAMASSA NIITÄ PAKKO-OIREITA" - TYÖTTÖMYYSAIKA SAIRAUDEN VARJOSSA	46
10.1 "Että kaikki asiat elämässä kerääntyy, niin seuraava kevät napsahti" - Tarinan sävyt ja tulkinta itsestä	47
10.2 "Mä oikeesti eristäydyin siinä kohtaa aivan täysin" - Yksinäisyyden kokeminen ja aktiivisuuden lasku työttömyysaikana	48
10.2 "Mä haluan ihan tavallisen elämän. Mä haluan oikeesti asioita, jotka on pysyviä ja jatkuvia, mitkä ei ihan jatkuvasti muutu" - Tarinalliset projektit ja mahdolliset minät.....	49
11 TRAAGISET TARINAT: "SE OLI AIKALAILLA SEMMOSTA, ETTÄ PITI MIETTIÄ ERI VAIHTOEHTOJA, MITEN LÄHTIS HAKEMAAN TÖITÄ"	51
11.1 "Mä vaan toivoin, että likalle tulis hyvä elämä" - Äitien tarinat	52
11.2 "Että mä olin siellä vuoden ja sitten mä lopetin sen" – Opintojen keskeyttäjien tarinat	54
11.3 "Että sais sitä rahaa, kun ilman sitä ei täällä pärjää oikeesti" – Taloudelliset vaikeudet työttömyysaikana	56
11.4 "Mä toivon olevani vaimo, kolmannen lapsen tuleva äiti ja hyvin menestyvän yrityksen omistaja" - Tarinalliset projektit ja mahdolliset minät ...	57
12 Y-SUKUPOLVI JA SOSIAALINEN TARINAVARANTO.....	58
13 POHDINTA.....	61
LÄHTEET	66
LIITE 1: HAASTATTELURUNKO.....	70
LIITE 2: KOMEDIAT.....	71

LIITE 3: MONIMUTKAISET TARINAT.....	74
LIITE 4: TRAGEDIAT - ÄITIEN TARINAT.....	76
LIITE 5: TRAGEDIAT - OPINTOJEN KESKEYTTÄJIEN TARINAT.....	79

1 JOHDANTO

Työttömyystutkimuksen juuret ovat 1930-luvun Yhdysvalloissa, missä tutkittiin työttömyyden vaikutuksia positivistisista lähtökohdista. Aina 1900-luvun loppupuoliskolle asti tutkimus on ollut pääasiassa määrällistä tutkimusta ja suuntautunut työttömyyden ulkoisiin vaikutuksiin (Ezzy 2001.) Sosiaalitieteisiin rantautuneiden narratiivisten ja fenomenografisten menetelmien myötä työuraa on kuitenkin alettu tarkastella ilmiönä, joka on samanaikaisesti sekä yksilöllinen että yleinen. Hughesin mukaan ”objektiivinen ura ei ole subjektiivisesta irrallinen, vaan molempia tulee tarkastella siten, kuin ne olisivat kolikon kaksi eri puolta (Ekonen 2006, 15)”. Narratiivisella tutkimusotteella pyritäänkin yhdistämään samanaikaisesti sekä objektiiviset tapahtumat, että yksilön niille antamat subjektiiviset merkitykset. Lisäksi narratiivinen tutkimusote mahdollistaa sen, että työuraan ja työttömyyskokemukseen liittyvät aiheet sekä tapahtumat muilta elämän osa-alueilta eivät jää huomiotta.

Aiemman työttömyystutkimuksen ongelmana on ollut, että sitä on leimannut voimakkaasti eksplisiittiset ja implisiittiset käsitykset siitä, mitä työnteko merkitsee yksilölle (Ezzy 2001). Käytännössä työttömyyskokemuksen merkitys yksilölle riippuu kuitenkin siitä, millä tavalla yksiö ymmärtää ja on ymmärtänyt työnteen roolin omassa elämässään. Narratiivisen tutkimuksen toivotaankin purkavan tätä perinteisten työttömyysteorioiden tuottamaa yksinkertaistavaa ajattelua. Lisäksi aiempi tutkimus on nojannut työtön-työssä käyvä dikotomiaan, jossa monimutkainen roolin neuvotteluprosessi on pelkistetty suhteellisen pysyväksi työttömyyden tai työssä käymisen tilaksi. Omassa työssäni olen huomannut, että tämä kaksijakoinen tyypittely ei välttämättä kuvaa lainkaan sitä roolien ja tarinamallien kirjoa, joka tämän päivän yhteiskunnassa on tarjolla. Kolmantena työttömyystutkimusta leimaavana piirteenä on, että kulloinenkin taloustilanne ja työttömien määrä on vaikuttanut pitkälti siihen, millä tavoin työttömyyttä on lähestytty. Korkeasuhdanteen ja matalan työttömyyden aikaan työttömyyttä on selitetty yksilön ongelmana, kun taas laman aikaan on painotettu yhteiskunnan rakenteellisia ongelmia (Ezzy 2001).

Vilma Hänninen ja Lea Polso ovat uurtaneet uraa suomalaiselle narratiiviselle työttömyystutkimukselle 1990-luvun laman aikana. Tuolloinen tutkimus kuvasi yhden tehtaan työntekijöiden erilaisia tarinoita, joita työpaikanmenetysepisodin ympärille rakentui (Hänninen & Polso 1991). Australiassa vastaavanlais-

ta tutkimusta on tehty 2000-luvulla (ks. Ezzy 2001). Ajatus tästä tutkimuksesta syntyi omassa työssäni työvoimapolitiisessa nuorten ohjaavassa koulutuksessa, jossa opiskelijat ovat alle 30-vuotiaita. Opiskelijoiden kanssa käydyissä keskusteluissa huomasin heidän kertovan siitä, mitä vanhemmat heiltä odottavat, mitä tavallisen nuoren kuuluisi sen ikäisenä tehdä ja siitä, miten työttömyys oli heidän elämäänsä muuttanut. Näissä keskusteluissa heräsi kiinnostukseni tutkia, minkälaisia tarinamalleja nämä nuoret työttömyyskokemuksistaan tuottavat ja minkälaisia rooleja heillä tarinoissaan on.

Nuorten ohjaavassa koulutuksessa olevat opiskelijat edustavat tällä hetkellä Y-sukupolvea eli ovat syntyneet vuosina 1980–1995. Y-sukupolvea on luonnehdittu viime aikoina mediassa paljon ja pohdittu sitä, miten he muuttavat työelämää. Toimittaja Raili Löyttyniemi on blogissaan kuvannut heitä seuraavasti ” Ne ovat noin 14–25-vuotiaita ja niillä on vartaloon kiinni kasvanut kännykkä ja korviin juurtunut iPod tai MP3. Niille netti on TV:tä tärkeämpi ja tekstiviestit keskeisin kommunikointitapa. Niille 8–16 työaika on epätyypillinen ja yhteiskunnan odotetaan elävän 24/7-elämää. Ne elävät globaalissa maailmassa, jossa tietotekniikka kaikkine herkkuneen on itsestäänselvyys (<http://opettajatv.yle.fi/blogi/reissuvihko/varokaa-y-sukupolvea>)”. Suuri osa esitetyistä arvioista on kuitenkin epätieteellisiä, eivätkä ne perustu Y-sukupolven omiin kertomuksiin. Y-sukupolvi valikoituikin tämän tutkimuksen kohdejoukoksi juuri tästä syystä. Mitä tarinoita tuottavat työttömät Y-sukupolven edustajat? Keitä he ovat?

Käsillä olevassa tutkimuksessa käytetään Vilma Hännisen (1999) käyttöön ottamia termejä tarinallisuuden kuvaamiseen. Tarinan lähtökohtana on **situaatio**, eli niiden tilanne- ja toimintaa säätelevien tekijöiden kokonaisuus, johon ihminen on suhteessa. Tällaisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi asuinpaikka, sosiaaliset suhteet, ikä, terveydentila sekä yhteisön ja yhteiskunnan säännöt ja arvot. Situaatio käsittää koko sen todellisen elämäntilanteen, jossa yksilö on. Situaatio ei siis muutu tarinassa, mutta sille voidaan antaa erilaisia merkityksiä.

Tarina ymmärretään juonelliseksi ajalliseksi kokonaisuudeksi, jolla on alku, keskikohta ja loppu. Tarina voi saada erilaisia ilmaisumuotoja, kun sitä tulkitaan eri tilanteissa. Tarina on siis abstraktio konkreeteista tapahtumista ja henkilöistä, ja sitä voidaan siirtää erilaisiin yhteyksiin. Esimerkkinä tästä voidaan pitää tuhkimo-

tarinaa, ”joka on saanut nimensä kaikkien tuntemaan konkreeteista (vaikkakin fiktiivisistä) tapahtumista ja henkilöistä kertovan sadun mukaan, mutta joka merkitysmuodostelmana on siirrettävissä mitä erilaisimpiin yhteyksiin (Hänninen 1999, 20)”.

Kertomuksella viitataan esitettyyn tarinaan. Kertomus voi olla teksti tai suullisesti tuotettu, mutta yhtä lailla vaikka elokuvan tai kuvan muodossa. Olenaisista on, että kertomus voi sisältää monta tarinaa ja samasta tarinasta voidaan esittää monta kertomusta. Kertomus esitetään useimmiten menneessä aikamuodossa, sillä tyypillisesti kertomukset kuvaavat tapahtumia, jotka ovat jo tapahtuneet.

Kertoessaan tarinoita ihmiset tuottavat **sosiaalista tarinavarantoa**. Tässä yhteydessä kertomisella viitataan kaikenlaiseen tarinan esittämiseen. Sosiaalinen tarinavaranto muovautuu jatkuvasti ihmisten tuottaessa kertomuksia, jotka määrittävät kulttuurisia arvoja, normeja, stereotyyppioita, sitä mikä on ”normaalia”. Oma sisäistä tarinaansa rakentava yksilö ammentaa sosiaalisesta tarinavarannosta tarinoita, joita hän hyödyntää ja muokkaa omien elämäntapahtumiensa tulkittamisessa.

Draama viittaa toimintaan elävässä elämässä. Näissä tapahtumissa ihminen pyrkii toteuttamaan sisäistä tarinaansa. Draamassa yksilö on kuitenkin vain toimija muiden joukossa, joten tilanne vaikuttaa siihen, millä tavalla yksilö onnistuu toteuttamaan tarinallisia projektejaan. Toisaalta draamassa toteutuneet tapahtumat muovaavat samalla sisäistä tarinaa ja sen merkityksiä.

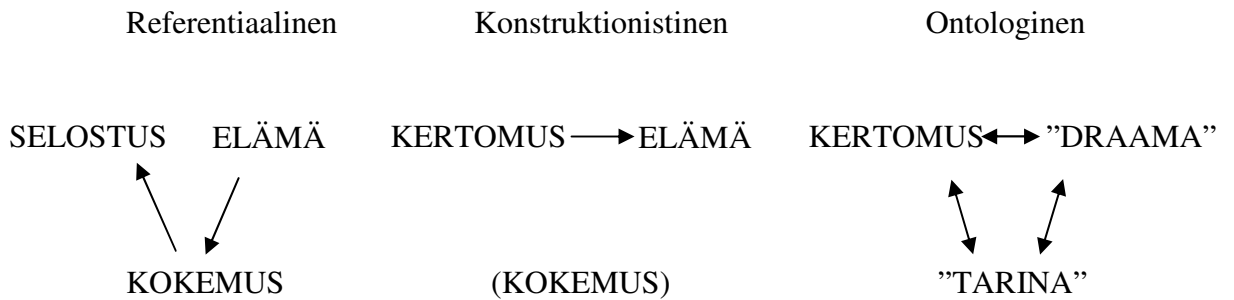
Sisäinen tarina on sisäinen jäsenysmalli jossa ” - - yksilö tulkitsee elämänsä tapahtumia sekä tilanteensa tarjoamia mahdollisuuksia ja rajoja sosiaalisesta tarinavarannosta omaksumiensa tarinallisten mallien avulla (Hänninen 1999, 21)”. Sisäinen tarina muodostuu ja muovautuu jatkuvasti elävän elämän draaman kohdatessa yksilön tulkinnat tapahtumista muokaten samalla yksilön identiteettiä, arvoja ja tavoitteita. Sisäisessä tarinassa voi olla useita osatarinoita, joista osa on jo päättyneitä, osa vasta muotoutumassa. Hänninen kutsuu näitä tulevaisuuteen suuntaavia tarinoita **tarinallisiksi projekteiksi**, joita yksilö pyrkii toteuttamaan draamassa. Sisäistä tarinaa ei voida koskaan tavoittaa kokonaisuudessaan, sillä se osittain sekä muotoutuu että tulkituu kerronnassa. Toisaalta ihminen ei koskaan kerro ja toteuta kaikkia suunnitelmia tai tarinoita, sillä etenkin häpeälliset ja torjutut kertomukset jäävät usein kertomatta ((McLeod 1997). Hännisen käsitteistö on suomalaisessa tutkimuskentässä eniten käytetty ja siksi sen hyödyntämiseen päädyttiin tässä tutkimuksessa. Tämän lisäksi tutkimuksessa on käytetty apuna ulkomaisia tutkimuk-

sia ja niiden käsitteistöä, sillä analyysivaiheessa tuloksia haluttiin koetella erilaisia teorioita vasten.

2 NARRATIIVISUUS TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Narratiivisuuden menetelmäkirjallisuuteen perehtyessä huomaa, ettei kyseessä ole tarkkarajainen selkeä metodi, vaan narratiivisuuden piiriin voidaan ymmärtää kuuluvan useita suuntauksia, joita yhdistää tarinan tutkimus. Narratiivisuutta hyödynnetäänkin eri sosiaalitieteissä hieman eri tavoin riippuen siitä, mistä lähtökohdista tutkijat ovat alkaneet kehittää narratiivisia menetelmiä. Kielitieteisiin pohjautuvat suuntauksukset olettavat, että narratiiveilla voidaan tehdä yhteenvetoja kokemuksesta samassa järjestyksessä kuin alkuperäiset tapahtumat olivat (Labov & Waletzky 1967). Labovin kehittämässä tutkimusmenetelmässä tarinoita analysoidaan rivi riviltä niin, että niistä voidaan löytää tietty tarinan perusrakenne. Labovin keskusteluanalyttisestä lähestymistavasta on myöhemmin kehittynyt tutkimussuuntaus, joka keskittyy siihen, millä tavalla tarinoita tuotetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muun muassa haastattelijan ja haastateltavan välillä. Sittemmin tarinallinen tutkimus on rantautunut niin sosiaalitieteisiin, filosofiaan antropologiaan kuin psykologiaankin (Hänninen 1999). Tämä tutkimus sijoittuu lähinnä narratiivisen minäpsykologian haaraan, jossa tarkastelun kohteena ei ole niinkään tarinoiden rakenne ja yksityiskohdat itsessään, vaan se, millä tavalla yksilöt jäsentävät identiteettiään tarinoiden avulla. Kyseinen haara yhdistää useita metateoreettisia suuntauksia, painottaen pääasiallisesti kuitenkin sosiaalis-konstruktivistisia, post-strukturalistisia ja sosiaalis-konstruktionistisia näkökulmia.

Vilma Hänninen (1999, 107) on jäsentänyt eri tapoja elämän, kokemuksen ja kertomuksen suhteesta (KUVIO 1). Näiden eri näkökulmien erilaiset epistemologiset ja ontologiset taustaoletukset osoittavatkin, kuinka ristiriitaisin tavoin narratiivisuus on ymmärretty. Referentiaalisen käsityksen mukaan selostus kuvaa kertojan elämää sellaisena kuin kertoja on sen kokenut. Referentiaalinen käsitys perustuu vahvaan realismiin ja oletukseen siitä, että kokemukset ja kertomukset ovat tosia. Konstruktionistisen käsityksen mukaan autenttista kokemusta ei voida tutkia, sillä kokemus on aina kielellisesti ja symbolisesti väritynyt. Konstruktionistien kiinnostuksen kohteena ei olekaan kertomuksen takana oleva todellisuus, vaan se sosiaalinen todellisuus,

KUVIO 1: Käsitteitä elämän, kokemuksen ja kerronnan suhteesta.

jota kertomuksella tuotetaan. Etenkin sosiaalinen konstruktionismi korostaa, että yksilön ymmärrys maailmasta ei ole muuttumatonta, vaan kulttuurisidonnaisesti ajassa ja paikassa kehittyvää (Ekonen 2006). Tässä tutkimuksessa käsitys elämän, kokemuksen ja kerronnan suhteesta on ymmärretty ontologiseksi. Hännisen (1999) mukaan kyseistä käsitystapaa voidaan kutsua myös hermeneuttiseksi tai konstitutiiviseksi. Ontologinen käsitys eroaa sosiaalis-konstruktionistisesta siinä mielessä, että se olettaa todellisuuden itsessään olevan tarinallisesti jäsentynyt. Ontologisen näkökulman mukaan pääsyä autenttiseen kokemukseen ei ole, mutta kertomus on epistemologisesti hyvä keino henkilökohtaisten kokemusten ja tietoisuuden tutkimiseen. Tätä näkökulmaa perustellaan sillä, että vaikkakin kielelliset ilmaisut ovat sosiaalisen tilanteen funktioita, eivätkä suora ikkuna ihmisen mieleen, ei näitä kahta ole järkevää myöskään täysin erottaa toisistaan. Ontologisen lähestymistapa perustuukin Vygotskyn ajatukseen siitä, että sisäisellä ja ulkoisella puheella on erilaiset funktiot, mutta ne linkittyvät toisiinsa siten, että sisäinen puhe kehittyy ulkoisen puheen pohjalta. Ulkoisen puhe etenee sanojen varassa, kun taas sisäinen puhe merkitysten. Näin ollen sisäistä puhetta, toisin sanoen sisäistä tarinaa, ei voida koskaan tavoittaa sellaisenaan, mutta ainoa keino tavoittaa edes osa siitä on kielellisten välineiden avulla (Vygotski 1982.)

Ontologisen käsityksen mukaan ”niin kerronta, kokemus kuin eletty elämä itsekin ovat narratiivisesti jäsentyneitä: ihmiselämä on kudos, jossa eletyt ja kerrotut, todelliset ja kuvitellut, menneet ja ennakoitut, omat ja muiden tarinat jäljittelevät ja muotoilevat toinen toisiaan (Hänninen 1999, 108)”. Ontologisen lähestymistavan kehittäjistä MacIntyre (Hänninen 1999 mukaan) ja Carr (1986) esittävät, että elämä itsessään koostuu tarinallisista projekteista, joilla on alku, käännekohta ja

loppu. Näin ollen kerrotut tarinat jäljittelevät tätä jo itsessään elämään kuuluvaa perusrakennetta. Kerrottujen tarinoiden funktiona on MacIntyren lisäksi välittää yksilölle yhteisön normeja ja arvoja, ja täten ohjata yksilöä oman elämäntarinansa luomisessa.

Ontologista narratiivisuutta kuvaa niin ikään Ricoeurin käsitys tarinallisuuden luonteesta. Ricoeurin lähestymistapaa pidetään hermeneuttisena siinä mielessä, että se kuvaa tarinoiden luonnetta aina eletystä kokemuksesta kokemuksen muotoilemaan ymmärrykseen asti. Ricoeur esittää, että narratiivinen prosessi on kolmivaiheinen: narratiivit prefiguroivat elettyjä kokemuksia tarjoamalla niille symbolisen rakenteen ja ajalliset toimintamallit. Nämä eletyt kokemukset konfiguroidaan suurempaan tarinaan niin, että yksittäisiä kokemuksia toisiinsa liittää yhtenäinen juoni tai teema. Tämä tarina kohtaa eletyt kokemukset jälleen, kun kuulija refiguroi tarinaa sen vaikuttaessa hänen valintoihinsa toimijana. (Ricoeur 1984.)

3 SISÄINEN TARINA JA SEN ONGELMAT

Hänninen (1999) erottaa sisäisessä tarinassa kolme tasoa: alkuperäisen, reflektiivisen ja metareflektiivisen. Alkuperäisellä tasolla tarkoitetaan elämää, joka jo itsessään tulkituu tarinallisesti (vrt. Ricoeur 1984). Reflektiivisellä tasolla sisäinen tarina on itselle kerrottua sisäistä puhetta. Tällaiselle tasolle päädytään usein silloin, kun draama ei syystä tai toisesta kohtaa perinteisiä, osittain tiedostamattomia merkityksenantoja. Ihmisen eritellessä sisäistä tarinaansa tietoisena sen tarinallisesta luonteesta, käytetään termiä metareflektiivinen pohdinta. Meta- ja reflektiivisen tason erittelyn merkitystä identiteetin kehittymiselle voidaan perustella autobiografisen ja transformatiivisen oppimisen käsityksillä: ihmisen minä rakentuu merkitysten kyseenalaistamisen ja uudelleenjäsentymisen kautta. Mitä enemmän ihminen tiedostaa ja oppii ymmärtämään kokemustaan ja tunteitaan, sitä vahvempi hänen minästään, egostaan ja koko persoonallisuuden rakenteestaan tulee. (Mezirow 1991.) Narratiivisessa identiteettityöskentelyssä itselle kerrotut ja toisten kanssa jaetut omaa elämää koskevat tarinat luovat pohjan 1) ymmärtää sekä itseä että erilaisuutta, 2) auttavat selkiyttämään omaa identiteettiä ja kuulumista tiettyyn kulttuuriin, 3) voivat auttaa löytämään vaikeissa olosuhteissa kadotetun tai unohdetun identiteetin (Vesänen-Laukkanen, Sava & Martin 2004). Sisäinen tarina toimii siis uusien kokemusten jäsentäjänä ja muovaa samanaikaisesti identiteettiä.

3.1 Narratiivinen identiteetti

Narratiivinen lähestymistapa käsittää minuuden muuttuvana, kulttuurisena prosessina, moniulotteisena ja muovautuvana tarinallisena luomuksena (Hänninen 1999). Narratiivinen identiteettikäsitys onkin lähellä Harrén konstruktivistista identiteetti-teoriaa, jonka mukaan identiteettitarina kehittyy ennen kaikkea elettyjen kokemusten tuottaman näkökulman avulla. Harrén mukaan saadakseen tunteen minuudesta yksilön täytyy löytää paikkansa sosiaalisessa järjestyksessä. Yksilön täytyy samanaikaisesti kehittää sekä sosiaalista identiteettiä, joka selittää aseman sosiaalisessa yhteisössä, että ylläpitää yksilöllistä identiteettiä elämänkerrallisen ainutlaatuisuutensa säilyttämiseksi (Murray 1989.). Minuus kehittyy siis suhteessa siihen, millä tavalla

meitä kohdellaan, ja miten kulttuuriset ja sosiaaliset sidokset meitä määrittävät (Sava & Katainen 2004). Sava ja Katainen (2004, 23) mukaan itseys on pysymistä kokemuksellisesti samana ihmisenä, mutta toisaalta myös vähittäistä muuttumista toisenlaiseksi, jolloin ” ’kuka olen’ on samana pysymisen ja muuttumisen keskinäisen suhteen jatkuvaa jäsenystä”.

Jälkimodernissa yhteiskunnassa muutos ymmärretään pysyväksi olotilaksi. Niinpä identiteettityöstä on tullut jatkuvaa kokeilua, vaeltelua ja etsintää (Sava & Katainen 2004). Habermasin (1998) mukaan identiteetin rakentamisesta on tullut erityinen haaste, sillä individualismin ja sosiaalisen koheesion suhde on ollut ambivalentti. Perinteisten turvaa ja selkeyttä tuottaneiden – mutta toisaalta rajoittaneiden ja autoritaaristen – sitoumusten murtuminen on toisaalta tuottanut yksilölle suuremman valinnanvapauden mutta samanaikaisesti suuremman riskin niin sanotusti valita väärin. ”Olellainen kysymys onkin, onko ’jälkimodernisti vaelteleva minuus’ oma valinta vai paikka, johon ihminen sosiaalisissa suhteissa joutuu. Jos kysymyksessä ei ole oma valinta, vaan ulkoisten olosuhteiden - - tai esimerkiksi median määrittelemä elämä, olemiselta katoaa helposti mieli ja henkilökohtainen merkitys (Sava & Katainen 2004, 24)”. Perinteisten oppipojasta mestariksi – urapolkujen kadotessa on tullut yhä tärkeämmäksi rakentaa aktiivisesti omaa urapolkuaan, muovata ammatillista tarinaansa. Voitaneenkin olettaa, että etenkin sosiaalisen identiteetin ylläpitäminen saattaa tuottaa haasteita yksilön kohdatessa työttömyyskokemuksen ja menettäessään mahdollisen asemansa työ- tai opiskeluympäristössä.

Diskursiivisessa psykologiassa asetetaan kyseenalaiseksi koko sisäisen identiteetin käsite. Stanley ja Billing (2004) esittävät, että identiteetin tutkimisessa huomio tulisi keskittää siihen sosiaaliseen kontekstiin ja laajempaan ideologiseen taustaan, jossa tarinaa kerrotaan. Identiteetin esittäminen riippuu niistä esityskategorioista, joita yksilöllä on käytössään, jolloin myös sosiaalisesti kerrottu identiteetti itsessään muodostaa yhden esityskategorian (Tajfel 1981). Diskursiivisen psykologian edustajat perustelevat tällä, että koska esityskategoriat ovat kielellisiä ilmaisuja, tulisi myös identiteetti itsessään ymmärtää diskursiiviseksi konstruktioksi (Stanley & Billing 2004). Näin ollen tutkimuksen kohteena tulisikin olla se, mitä ihmiset tekevät esittäessään identiteettejään vuorovaikutuksessa. Tässä tutkimuksessa tämä taso ohitetaan, sillä oletuksena on, että narratiivinen identiteetti on ihmisen itsensä rakentama kertomus siitä, kuka hän on. Vaikkakin tämä identiteetti sekä rakentuu että muovau-

tuu vuorovaikutuksessa ja keskusteluissa, ei persoonallisuus ole pelkästään sosiaalisen keskustelun tuote, vaan vuorovaikutuksessa muovautunut tulkinta itsestä (Sava & Katainen 2004).

Sisäisen tarinan identiteetti sisältää useita eri tasoja: toimijaminät, moraalinen identiteetti sekä reflektoitu identiteetti. Hänninen kuvaa toimijaminiä ”yhtyeeksi, jossa eri minät ovat vaihtelevasti esillä toisten säestäessä taustalla – joskus tosin ristiriitaisesti. Yhtyeen jäsenet voivat vaihtua, mutta yhtye kokonaisuutena muodostaa historian omaavan kokonaisuuden (Hänninen 1999, 61)”. **Toimijaminät** voidaankin käsittää eräänlaisiksi rooleiksi, joista toiset saattavat olla passiivisempia, toiset taas aktiivisempia. **Moraalinen identiteetti puolestaan** on puolestaan se ideaalihahmo, jota vasten yksilö arvioi omaa suoriutumistaan. Moraalisen identiteettiin voi kuulua esimerkiksi sosiaalisen tarinavarannon tarjoamia käsityksiä arvoista, yleisestä elämäntyylistä ja suoriutumistasosta. Baumeister (1991) sanoo nykyihmisen sitovan itsearvostuksensa näiden standardien täyttämiseen (Hännisen 1999 mukaan). Freeman ja Brockmeier (2001) esittävät, että kulttuureissa, joissa on myös vahvoja käsityksiä hyvästä elämästä, myös moraaliset identiteetit saattavat ovat melko yhtenäisiä. Samanaikaisesti sellaisissa kulttuureissa – kuten moderneissa länsimaissa – joissa käsitykset hyvästä elämästä eivät ole yhtenäisiä tai ovat murroksessa, myös moraalisien identiteettien normit ovat sekä moniäänisempiä että tulkinnanvaraisempia. Vastoin Brockmeierin ja Freemanin hypoteeseja Polso ja Hänninen ovat havainneet, että useilla suomalaisilla työttömyyskokemusta leimaa kuitenkin kokemus moraalisen identiteetin asettamien vaatimusten täyttymättömydestä.

Reflektoitu identiteetti välittää moraalisen identiteetin ja toimijaminiin suhdetta. Se on vastaus kysymykseen, kuka minä olen ja muodostuu ihmisen kertoessa tarinaansa itselleen. Hännisen mukaan reflektiivistä identiteetin rakentamista tapahtuu erityisesti silloin, kun elämäntulkinta poikkeaa normaalista. Reflektointi tarkoitetaan kokemuksen vangitsemista ja uudelleenarvioimista (Ojanen 2006; Mezirow 1991). Reflektiossa yksilö irtautuu rutiininomaisista, itsestään selvistä ajatusmallista ja alkaa antaa kokemukselleen ja tunteilleen uudenlaisia tulkintoja. ”Kun ihmisen elämänsuunnitelma häiriintyy, joko omasta tai muiden aloitteesta, hänen koko yrityksensä identiteetin legitimoimiseksi on uhattuna, kunnes hän löytää uuden, ’toiseksi parhaan’ ratkaisun rooliristiriitojen aiheuttamaan tilanteeseen (McCall & Simmons 1966, 165)”. Hännisen (1999) mukaan kyseessä on menneiden tapah-

tumien uudellentulkintaa niin, että yksilö voi muodostaa tarinan, jonka valossa hänen toimintansa näyttää olosuhteet huomioon ottaen hyväksyttävältä.

Neljäs mahdollinen minän esittämisen taso on **mahdolliset minät**. Mahdolliset minät toimivat tulevaisuuteen suuntaavissa tarinallisissa projekteissa, eli kuvaavat usein sitä, mitä yksilö haluaisi olla ja tavoittelee. Mahdollisten minien voidaan ajatella ohjaavan yksilön toimintaa yhdessä reflektoidun identiteetin kanssa draamassa. Ezzyn (2001) mukaan työttömäksi jääminen aiheuttaa erityisen ristiriidan mahdollisen minän ja reflektoidun minän välille. Mielikuvissa ollut tulevaisuudenkäsitely itsestä työntekijänä joutuu kyseenalaiseksi, jolloin kokemus tavoitteiden täytymättömyydestä tuottaa negatiivisia arvioita itsestä.

3.2 Juonellistaminen

Ricoeur kutsuu prosessia, jossa yksittäiset kokemukset jäsentyvät yhtenäiseksi tarinaksi, juonellistamiseksi. Hän uskoo, että kokemukset eivät vain ole, vaan samalla ne kuljettavat tarinaa. Yksittäiset kokemukset voivat olla aluksi ristiriidassa tarinan kanssa, mutta kokemusten ja tarinan juonen välinen jatkuva liike muovaa niistä yhden yhtenäisen kokonaisuuden (Ricoeur 1984.) Kritiikkiä oletukselle, että kaikki kokemukset voidaan integroida elämäntarinaan niin, että ne muodostavat yhtenäisen juonen tai teeman, on esittänyt muun muassa Sarah Carney. Holokaustin uhreja koskevassa tutkimuksessaan hän on todennut, että uhrien kertomat elämäntarinat eivät jäsenny juonelliseksi kokonaisuuksiksi (Carney 2004). Brockmeierin (2001) mukaan jopa itsemurhan tehneiden ihmisten ”järjetöntä” ja ”merkityksetöntä” elämää kuvaaville tarinoille on ominaista, että ne pyritään esittämään kulttuurisesti soveltuvalla onnistuneen elämän kaavalla niin, että poikkeamat juonesta vain vahvistavat sitä. Post-strukturalistinen suuntaus kritisoi voimakkaasti tutkijoiden tapaa homogenisoida ja luoda koherenssia tutkimilleen tarinoille. Krausin (2006) mukaan nykypäivän poststrukturalistisessa yhteiskunnassa ei ole enää järkeviä koherentteja malleja, joilla yksilöiden pirstoutuneita kokemuksia voitaisi jäsentää. Hänen mukaansa pitäisikin hyväksyä, että ihmisten minä-kokemukset ovat heterogeenisiä vailla narratiivisia päätöksiä. Myös Carney (2004) väittää, että länsimainen psykologia on yksisilmäisesti kiinni ajatuksessa, että äärikokemustenkin on tuotettava selviytymistarinaa, jotta

yksilö voisi kokea elämänsä mielekkääksi. Hänninen (1999) ohittaa kritiikin toteamalla, että sisäinen tarina voi olla ” - - yhtenäinen ja koherentti, mutta se voi olla myös dialoginen, ristiriitainen, katkoksellinen ja epämääräinen (Hänninen 1999, 62)”. Sisäisessä tarinassa ei välttämättä tarvitse olla yhtä yhtenäistä juonta, vaan se voi saada erilaisia sävyjä riippuen kerrontakontekstista ja siitä, mitä tarinoita yksilö kulloinkin kertoo. Sisäistä tarinaa voidaan kertoa monesta eri näkökulmasta, jolloin myös juoni saa erilaisia sävyjä.

Narratiivisille autobiografioille on tyypillistä, että ne ovat teleologisia. Kerrontatapahtuma (narrating event) ja kerrottu tapahtuma (narrated event) sekoittuvat jatkuvasti toisiinsa. Yksinkertaisimmillaan tämä voi tarkoittaa esimerkiksi virkettä ”synnyin kaupungissa, joka sijaitsee Pohjois-Saksan tylsillä ja synkeillä tasangoilla. Nyt, monien vuosien vaeltelun jälkeen, olen päätenyt tänne ihastuttavalle piazzalle toscanalaiseen vuoristokaupunkiin kertoakseni teille, miten tämä kaikki tapahtui (Brockmeier 2001, 253)”. Jo yhdessä virkkeessä ovat samanaikaisesti läsnä niin kerrontahetki, kerrottu hetki kuin niiden yhdistyminenkin. Nämä yhdessä tekevät tarinoista teleologisia. Huolimatta siitä, että kertomus voi vaihdella kontekstista riippuen, on tarinan ratkaisu kertojan tiedossa. Kertomusta esitetään siis ikään kuin lopusta käsin; ”Se, minkä nähdään johtavan tiettyyn lopputulokseen, voidaan esittää vasta, kun lopputulos on tiedossa – ja täten lopputulos on samanaikaisesti sekä syy alkutilalle että seuraus narratiivisesta reflektoinnista (Brockmeier 2001)”. Brockmeier (2001) väittää, että postmodernin ja juonettoman tarinankerronnan noususta huolimatta meillä on yhä tarve muodostaa elämänhistoriasta looginen kokonaisuus. Tällainen loogisuus tarinaan pyritään saavuttamaan perinteisiä, meille tuttuja juonityyppejä hyödyntämällä. Brockmeierin mukaan Brooks (1984) selittää tätä tendenssiä sillä, että niin kauan kuin pyrimme kerronnalla luomaan yhteistä ymmärrystä, olemme riippuvaisia tarinoita organisoivasta logiikasta, eli juonesta. Brooks (1984) uskookin, että juuri tosielämän sattumanvaraisuuden ja epävarmuuden vuoksi olemme riippuvaisia juonellisuudesta, joka järkeistää elämää ja tekee sen siedettävämmäksi (Brockmeier 2001).

3.3 Sisäisen tarinan tutkimisen haasteet

Kuten aiemmin jo todettiin, sisäistä tarinaa ei voida koskaan tavoittaa sellaisenaan, koska se tulkituu ja muovautuu vuorovaikutuksessa. Omaelämäkerta on Savan ja Kataisen (2004) mukaan sekoitus faktaa ja fiktiota, yksityistä ja yhteistä, 'totuuksia ja valheita'. Ihmisellä ei ole olemassa vain yhtä totuutta itsestään, vaan kertoessamme valikoimme ja välitämme tapahtumia, joita sillä hetkellä tahdomme. Oman itsen tuntemisessa on heidän mukaansa olennaista se, mikä on totta kertojalle itselleen. Historialliset faktiset tapahtumat ovat kuitenkin tärkeitä identiteetin rakentumiselle, sillä niiden reflektoinnin kautta subjektiivinen kokemus ja tulkinta itsestä muuttuu. Savan ja Kataisen (2004, 26) mukaan historiallisen totuuskäsityksen rinnalla onkin ymmärrettävä olevan tulkinnallisia, luovia ja jälkimodernisti leikitteleviä totuuksia. Identiteettitarinaa ei näin ollen tule arvioida historiallisten tapahtumien tosiasioiden valossa, vaan käsittää se ”performatiivin kaltaiseksi ja sellaisena todeksi”. Erilaisten tarinoiden erilaisilla tulkinnoilla ja minä-rooleilla yksilö voi laajentaa ja muuttaa käsitystään itsestä. Sisäinen tarina ei ole ennalta kirjoitettu eikä näin ollen stabiili.

Sisäisten tarinan tutkiminen on Hännisen (1996) mukaan eräänlaista salapoliisityötä, sillä hypoteettista tarinaa joudutaan usein kokoamaan useista pienistä vihjeistä. Hännisen mukaan sisäisen tarinan tutkiminen vaatiikin tutkijalta intuitiota ja eläytymistä tutkittavan kertomukseen. Georgakopoulou (2006) on tutkimuksissaan todennut, että ihmiset tuottavat erittäin harvoin niin sanottuja suuria kertomuksia (big stories), joita elämänkaaresta ja merkittävistä elämäkokemuksista kertovat tarinat ovat. Suuria kertomuksia kritisoidaan kuitenkin niiden puutteellisesta yhteydestä arkielämän tapahtumiin. Pienet kertomukset (small stories) puolestaan kuvaavat arkielämää, ja ne voidaan määritellä todellisiksi elettyjä tapahtumia kuvaaviksi tarinoiksi. Metaforisesti kuvaten suuret kertomukset ovat koko näytelmän läpi kulkeva tarinan kaari pienten kertomusten esittäessä yksittäisiä kohtauksia. Pienet ja suuret kertomukset täydentävät siis toisiaan kuvaten kokemusta eri tasoilla. Pienten kertomusten keskittyessä siihen, mitä tapahtui, on niiden taustalla suurempia kertomuksia siitä, miten tapahtumat itsessään sijoittuvat elämänkaareen. Tutkimuksissa on todettu, että haastattelutilanteissa haastateltavat kertovat yleensä suurten kertomustan sijaan pääasiassa pieniä kertomuksia (Bamberg 2005; Freeman 2006; Georgakopoulou 2007; Georgakopoulou 2006.). Tutkijan haasteena sisäistä tarinaa tutkiessaan onkin

pyrkii löytämään pienten kertomusten, episodien, taustalla olevaa suurempaa temaattikkaa. Bambergin (2005) mukaan identiteetin rakentamista ei tapahdu vain eksplisiivisessä suurten tarinoiden kerronnassa, vaan esimerkiksi myös siinä, kuinka yksilö asemoi itsensä suhteessa toisiin pienissä kertomuksissa.

4 SOSIAALINEN TARINAVARANTO JA LÄNSIMAISET JUONIKAAVAT

Tässä tutkimuksessa käytettävä sosiaalisen tarinavarannon käsite on omaksuttu Vilma Hännisen (1999) kehittämästä käsitteistöstä. Ezzyn (2001) mukaan kulttuurissa ja yhteiskunnassa tunnettuja tarinatyyppisiä, niin sanottuja mallitarinoita, kutsutaan eri tutkimuksissa eri nimillä: julkiset narratiivit, kulttuuriset repertuaarit tai stereotyyppiat (Ricoeur 1985; Somers 1994; Somers & Gibson 1994). Sosiaalinen tarinavaranto muokkautuu jatkuvasti ihmisten tuottaessa kertomuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja ammentaessa mallitarinoista aineksia sisäisen tarinansa rakentamiseen. ”Meistä tulee se, mitä me olemme (vaikkakin lyhytaikaisia, muuttuvia ja moninaisia) kun meidät sijoitetaan, tai me sijoitamme itsemme (yleensä tiedostamatta), sosiaaliin tarinamalleihin, jotka harvoin ovat meidän itsemme luomia (Ezzy 2001, 32)”. Sosiaalisen tarinavarannon tarinat määrittelevät sitä, mikä on oikein ja mikä väärin. Vaikka sosiaalisen tarinavarannon ajatellaankin olevan kulttuurinen kertomusten joukko, eivät kaikki kertomukset silti ole kaikkien saatavilla. Lapsille, aikuisille, miehille, naisille, terveille ja sairaille on tarjolla omanlaisensa tarinamallit. Narratiivisen identiteetin rakentaminen on valintojen tekemistä suhteessa niihin sitoumuksiin, joita yksilöllä on. Situaatio määrittelee ne rajat, joiden puitteissa yksilö voi valita tarinoita sosiaalisesta tarinavarannosta käyttöönsä. Krausin (2006) mukaan samanaikaisesti viestinnän kasvun ja globalisaation myötä sosiaalinen koheesio kuitenkin vähentynyt, mikä saattaa johtaa myös jaettujen tarinamallien vähenemiseen. ”Lai-minlyödessämme kysymystä siitä, ’mihin tarinoihin kuulumme’ tulee meistä samalla voimattomia havaitsemaan niitä moraalisia ongelmia, joita yhteiskunnassamme on (Abbott 1997, 281)”. Kraus kysyykin, mistä syntyy tunne sosiaalisesta koheesiosta, mikäli individualisaatio kiihtyy ja sosiaalisen tarinavarannon tarinamallit köyhtyvät.

Sosiaalista tarinavarantoa ylläpitää tänä päivänä erityisesti televisio ja koulutusjärjestelmät (Ezzy 2001). Seabrook (1982) kuvaileekin median piirtämää kuvaa normaalista elämästä ja mainonnan vaikutuksista työttömien minäkäsityksiin. Sen lisäksi, että televisiossa mainostetaan ruohonleikkureita, autoja, luottokortteja ja lomamatkoja, jotka ovat saavuttamattomissa: ”Ruudulla ylläpidetään intohimoisten tunteiden intensiteettiä, halu ja ahneus, rakkaus ja väkivalta; ei ärtymystä ja turhautumista kotiympäristöön. Televisio tuntui häiritsevän heidän elämäänsä vaatimalla

myrskyisiä ja voimakkaita ihmissuhteita useimmiten yhdistettynä taloudelliseen hyvinvointiin. Tämänviikkoinen sarja näytti kirkuvan heille heidän riittämättömyyttään. Minulle jäi tunne, että heidän elämänsä kutistettiin olemattomiin. Heidän omille kokemuksilleen ei löytynyt oikeutusta julkisissa tarinoissa.” (Seabrook 1982, 165.) Ezzy (2001) mukaan julkisia kertomuksia työttömyydestä määritteleekin se, mitä ihmisellä ei ole. Ne painottavat työnteon tärkeyttä eivät ainoastaan työn itsensä, vaan myös sen tarjoaminen harrastus- ja vapaa-ajan mahdollisuuksien takia. Työstä saattava palkka on tärkeä, koska se mahdollistaa erilaisten sosiaalisten suhteiden ylläpidon: naimisiinmeno, ravintoloissa käyminen, autolainan maksaminen, harrastusmaksut.

Se, että oma henkilökohtainen kokemus ja tulkinta tilanteesta eivät sovi tarjolla olevaan sosiaaliseen viitekehukseen, aiheuttaa ristiriidan. Solis (2004) on meksikolaisia laittomia maahanmuuttajia tutkiessaan havainnut, että yhteiskunnassa tarjolla olevien rajallisten ja kielteisten tarinamallien takia maahanmuuttajayhteisöissä on syntynyt täysin omanlaisiaan tarinamalleja. Nämä mallit määrittelevät laittoisuuden heidän omalla kriteeristöllään niin, että heidän asemansa lainsuojattomana tulee oikeutetuksi. Solisin tutkimat maahanmuuttajayhteisöt ovat kuitenkin tiiviitä ryhmiä, mikä helpottanee vastanarratiivien luomista yhteiskunnassa tarjolla oleville tarinoille. Langellierin (2001) mukaan esimerkiksi rintasyöpään sairastuneilla naisilla passiivisen uhrin rooli leimaa sosiaalista viitekehystä niin vahvasti, että ympäristön on vaikea hyväksyä sairastuneen pyrkimystä esittää itsensä aktiivisena toimijana, joka kyseenalaistaa uhrin roolin.

Siitä huolimatta, että sosiaalisessa tarinavarannossa on lukuisia erilaisia tarinamalleja, jotka muuttuvat jatkuvasti, on useissa tutkimuksissa kuitenkin havaittu länsimaisten juonikaavojen noudattelevan samanlaista jakoa kulttuurista riippumatta. Murray (1989, 180) on esittänyt, että tarinamallit voidaan jakaa romansseihin, tragedioihin, ironioihin ja komedioihin.

- 1) Romanssissa on kyse hyvän ja pahan välisestä konfliktista, joka ratkeaa kamppailussa.
- 2) Tragediassa yksilö epäonnistuu kamppailussa, ja hänet suljetaan yhteisön ulkopuolelle.
- 3) Komediasa kuvataan nuoruuden ja innokkuuden voittoa vanhuudesta ja kuolemasta. Kamppailu on usein halun tukahduttamista ja ratkeaa seikkailussa, jonka myötä uusi, terveempi toimintatapa löytyy.

- 4) Ironia kyseenalaistaa edellisten tarinatyyppeiden taustaoletukset ja pyrkii osoittamaan, että vallitseva järjestys ei ole ainoa oikea eivätkä yksilöt aina jaloja.

Suomalaisessa kulttuurissa olevia myyttisiä tarinoita on tyypitelty useissa tutkimuksissa (Heinonen 1997; Kortteinen 1992). Kortteinen on todennut haastatteluidensa perusteella, että tarinatyyppejä, jotka toistumistaan toistuu noudattaa kaavaa ”(i) on ollut kovaa, (ii) yrittää selvittää, (iii) on selvinnyt ja on ylpeä siitä. (Kortteinen 1992, 43)”. Heinonen puolestaan on löytänyt suomalaisista iskelmäsanoinuksista toistuvia perusteemoja, joihin on turvauduttu etenkin silloin, kun yhteiskunta ollut murroksessa. Hänen mainitsemiaan teemoja ovat muun muassa kaipuu onnen maahan, selviytyminen ja herraviha. Selviytymisen vaatimus toistuu sekä Kortteisen että Heinosen tutkimuksissa. Kortteinen onkin nimennyt tämän miltei kyseenalaistamattomana tulevan peruslähtökohdan uhrautumisen eetokseksi. Hänen mukaansa selviytymiseen kiinnittyy suomalaisessa yhteiskunnassa moraalisia ja eettisiä elementtejä, jotka määrittävät yksilön kunniaa. Naisille tämä on tarkoittanut perinteisesti oman arvonsa määrittämistä toisten auttamisen kautta, kun miehet hänen mukaansa ovat puhuneet (työ)elämästä suurena projektina, jossa on puskettava, vaikka henki menisi. Tässä uhrautumisen eetoksessa on Kortteisen mukaan kyse jostain niin itsestään selvästä, ettei siitä puhuta.

Työttömyyttä tutkineen Hännisen mukaan 1980-luvulla työttömille oli tarjolla pääasiassa kaksi tarinamallia: rikos- ja uhritarina. Rikostarinassa työtön on laiska ja työtä vieroksuva, joka vain käyttää hyväkseen järjestelmän tarjoamia etuja. Rikostarinassa työtön on rikollinen yhteiskunnan ollessa hänen uhrinsa. Tätä tarinaa Hännisen mukaan viljeltiin erityisesti yleisönosastokirjoituksissa. Uhritarinassa puolestaan työtön kuvataan olosuhteiden uhrina. Työtä ei ole tarjolla, vaikka sitä yksilö sitä haluaisikin tehdä. Työnteko on ollut onni, jonka ihminen on omasta halusta huolimattaan menettänyt. (Hänninen 1991.) Kahtiajako on kuvannut etenkin työssä käyvien mielikuvia työttömistä. Niinpä työttömäksi jääneen on täytynyt todistaa ympäristölle, kumman tarinan päähenkilö hän on. Todellisuudessa juonikulut ovat kuitenkin mutkikkaampia, eikä työttömän asettaminen joko uhrin tai rikollisen asemaan ole välttämättä lähelläkään yksilön omaa tulkintaa. Siitä huolimatta, että myöhemmässä työttömyystutkimuksessa on pyritty kehittämään myös muunlaisia, positiivisempia

tulkintoja, eivät nämä uudet mallit ole vielääkään vakiintuneet osaksi sosiaalista tarinavarantoa.

5 TYÖTTÖMYYSKOKEMUS TARINANA

Tarinallisen elämäntutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten ihmiset selviytyvät vaikeistakin kokemuksista muovaamalla tapahtumille annettuja tulkintoja (Hänninen 1999). Tarinaa työttömyyskokemuksesta leimaa se, minkälainen merkitys työllä on ihmiselle ollut ja onko työttömäksi jääminen tapahtunut omasta halusta vai ulkoisen pakon sanelemana. Mikäli tutkimus perustuu deprivatioshypoteesiin, eli ajatukseen siitä, että työ itsessään on ihmiselle tärkeä psyykkisen hyvinvoinnin lähde, oletetaan työttömyyskokemusten tällöin olevan lähtökohtaisesti negatiivisia. Vanhemmissa tutkimuksissa työn – ja kääntäen työttömyyden – merkitys on noudatellut pitkälti Marie Jahodan jäsenystä, jonka mukaan työ:

- 1) asettaa ajallisen järjestyksen päivään
 - 2) tuottaa säännöllisiä, jaettuja kokemuksia ja kontakteja perheen ulkopuolella
 - 3) yhdistää ihmisiä, joilla on samanlaiset tavoitteet ja toiveet
 - 4) määrittelee statusta ja identiteettiä, ”ihmisen on tiedettävä paikkansa yhteiskunnassa”
 - 5) vahvistaa aktiivisuutta
- (Ezzy 2001, 13)

Deprivatioshypoteesin mukaan työnteko tukee siis psykologista hyvinvointia, vaikka olosuhteet olisivat huonot. Tästä seuraa, että työttömyys on tuhoavaa, koska edellä mainitut aspektit puuttuvat elämästä. Suomalaisten työelämäkäsitteitä tutkittaessa on havaittu 1980-luvulla, että työllä on parhaimmillaan kolme ulottuvuutta. Se on:

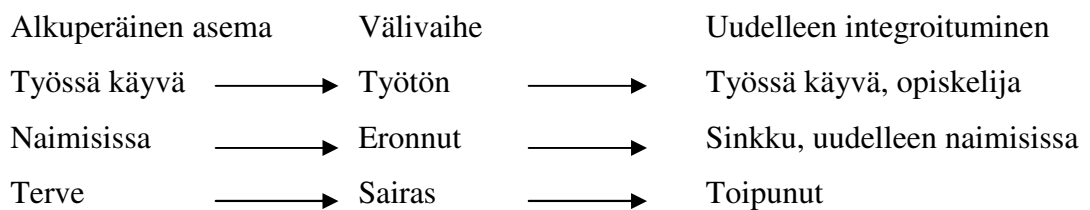
- 1) keino oman toimeentulon turvaamiseen
- 2) tapa jäsentyä yhteisöön, jossa työ tapahtuu
- 3) työntekijän omien voimien ja kykyjen itsessään tyydyttävää käyttöä

(Wilenius 1981, 119)

Edellä esiteltyjen mallien ongelmana on kuitenkin, että ne eivät selitä sitä, miksi työttömyyskokemus vaikuttaa eri ihmisiin eri tavoin. Toisaalta voidaan myös havaita, että mallit ovat jokseenkin vanhoja ja työelämä on muuttunut tutkimusten tekemisen jälkeen. Ennen kaikkea tämän tutkimuksen kohteena oleva Y-sukupolvi ei ole ollut työelämässä näiden edellä mainittujen tutkimusten tekemisen aikaan.

5.1 Siirtyminen työttömäksi – elämäkerrallinen katkos

Työttömäksi jääminen hahmotetaan yleensä kaksivaiheisena prosessina. Ensimmäinen muutos on työpaikasta luopuminen ja työttömäksi siirtyminen, joka tapahtuu usein melko nopeasti ja saattaa olla yksilön vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella. Toinen muutos on hitaampi ja työttömällä on siinä aktiivinen osa. Toisessa muutos käsittää uuden elämän luomista joko uudessa työpaikassa tai roolissa (Hänninen & Polso 1991.) Ezzy (2001, 35) kuvaa näitä siirtymävaiheita (divestment passage), jonka aikana yksilö siirtyy alkuperäisestä asemastaan välivaiheeseen, jonka kautta hän integroituu uuteen asemaansa (KUVIO 2).

KUVIO 2: Esimerkkejä tarinallisista siirtymävaiheista

Alkuperäinen asema, välivaihe ja uudelleen integroituminen ovat suhteellisen objektiivisia, mutta myös normatiivisia tulkintoja yksilön asemasta yhteisössä ja siitä, mikä on toivottavaa. Sekä Hänninen ja Polso (1991) että Ezzy (2001) ovat todenneet, että siirtyminen työssä käyvän roolista työttömän rooliin ei tapahdu välttämättä samanaikaisesti työstä luopumisen kanssa. Työttömäksi jäänyt saattaa alkaa kertoa itsestään työttömänä jo työssä käydessään, mutta yhtä lailla pitää yllä esimerkiksi lomalla olevan roolia vielä pitkäänkin työn menettämisen jälkeen. Joissakin tapauksissa työttömäksi jääminen on niin sanottu elämäkerrallinen katkos, jonka integroituminen sisäiseen tarinaan ei välttämättä luonnistu välittömästi tapahtuman yhteydessä. Vakaavasti sairastuneita tutkinut Bury (1982) on todennut, että kriisitilanne katkaisee sen tulevaisuudenpolun, jonka ihminen on mielessään hahmotellut. Tällaista katkoksen jälkeistä aikaa hän luonnehtii tarinalliseksi tyhjiöksi, jossa ihmisen elämä jää hetkeksi vaille tarinaa. Kokemus tarinattomuudesta voi olla sekä hämmentävä että ahdistava ja tuottaa tarinallisen haasteen, tarpeen arvioida ja muovata sisäistä tarinaa uudelleen. Muun muassa Riley (1983) ja Kitson (1989) ovat Ezzyn (2001) mukaan todenneet,

että välivaiheen yllättävyys sekä ajallisesti että itsessään hidastaa ja vaikeuttaa yksilön uudelleen integroitumista. Mikäli yksilöllä on ollut aikaa valmistautua tilanteeseen, on hänen yleensä helpompi omaksua uusi rooli ja löytää vaihtoehtoisia tarinamalleja. Irtisanomistilanteissa esimerkiksi pitkä irtisanomisaika tai tukipaketit auttavat yksilöä vähentämään uhkaavan tilanteen aiheuttamaa stressiä ja luomaan uutta elämänsuunnitelmaa.

5.2 Työttömyystarinoiden juonityypit aiemmissä tutkimuksissa

Hänninen ja Polso (1991;1999) ovat löytäneet ”Sahalan” tehtaan työntekijöiden työttömyyskertomuksista neljä Murrayn (1989) mainitsemaa länsimaista tarinatyyppeä: ironian, tragedian, komedian ja sankaritarinan (romanssi). Hännisen sankaritarinassa päähenkilö kohtaa normaalia elämän harmoniaa uhkaavan tilanteen, jota vastaan hänen on taisteltava. Päähenkilö onnistuu taistelussa ja työttömyysuhka poistuu. Tarinan lähtökohtana on, että työttömyys on paha ja työssä käyminen ehdottomasti tavoiteltava. Tragedioissa lähtökohtana on, että päähenkilö haikailee työttömyyttä edeltäneen ajan perään, eikä kykene voittamaan työn menettämisen aiheuttamaa kamppailua. Hännisen tragedioissa päähenkilö ajautuu umpikujaan, jossa työttömyyden tuottamasta kärsimyksestä ei ole poispääsyä. Komedioissa päähenkilöt ovat tilanteessa, jossa työ ei ole vastannut heidän toiveitaan. Komedioille on Hännisen mukaan tyypillistä, että aluksi päähenkilöt tulkitsevat tilanteensa tragediaksi, mutta alkavat ajan myötä havaita työttömyyden tarjoaman mahdollisuuden uuteen elämään. Työpai-kanmenetys kääntyy vapautukseksi rajoittavasta työstä, normaalielämän kahleista. Ironiassa päähenkilö kyseenalaistaa työssä käynnin autuuden ja sosiaalituella elämisen häpeän. Ironian päähenkilöiden ongelmana kuitenkin on, että ympäristö tulkitsee heidän helposti rikostarinan ”sosiaalipummin” asemaan, eikä vallalla olevaa järjestystä kyseenalaistavaksi taistelijaksi. Hännisen ja Polson aineistossa komedioita oli selkeästi eniten, sankaritarina ja tragedioita melko saman verran, ironioita vähiten. Julkisuudessa tarjolla olleista tarinamalleista siis ainoastaan uhritarina, toisin sanoen tragedia, sopi edellä mainitun tutkimuksen aineistoon. Työttömät tuottivat näitä kuitenkin selkeästi vähemmän kuin sankaritarinoita tai komedioita.

Ezzy (2001) on puolestaan löytänyt kolme tarinatyyppiä, jotka ovat tulleet esille työttömyystarinoissa: romanssi, tragedia ja monimutkaiset tarinat. Ezzy jakaa edelleen romanssit kahteen alaluokkaan, vahvaan ja heikkoon. Tragediat hän luokittelee neljään alaluokkaan: ironisiin, traumaattisiin, maltillisiin (moderated) ja jatkuviin (sustained). Romansseissa päähenkilö kokee, että työttömyys on vapauttanut hänet rasittavasta ja sopimattomasta työstä huolimatta siitä, että itse työttömyyskokemus ei ole täysin ongelmaton. Vahvoissa romansseissa päähenkilö ajattelee, että luovuttuaan tukahduttavasta työstä hän on saanut mahdollisuuden löytää 'todellisen itsensä'. Näille tarinoille on tyypillistä, että ihmiset kuvailevat tarinaansa kauas taaksepäin hakien sieltä perusteluja 'todelliselle itselleen'. Samalla tavoin he kuvailevat haaveissaan olevaa elämää pitkälle eteenpäin ja esittävät itsensä aktiivisina toimijoina, jotka ponnistelevat kohti kuviteltua tulevaisuutta. Vahvat romanssit ovat Ezzyn (2001) mukaan koherentteja niin ajallisesti, toiminnan, kuin ympäristön arvioidenkin suhteen. Heikoissa romansseissa arvio edellisestä työstä on samantyyppinen, mutta sen sijaan, että päähenkilö tavoittelisi toisenlaista uraa, esittää hän työttömänä olon mahdollisuutena rentoutua ja viettää lomaa. Heikkojen romanssien haasteena on, että lomailijan roolia on vaikea ylläpitää kovin pitkään. Alun luottavainen ja rento tulkinta itsestä uhkaa kääntyä tragediaksi, ellei lomailulle löydy vaihtoehtoista selitystä. Yhteistä molemmille romanssityypeille on, että niissä päähenkilön tulkinta itsestä on suhteellisen positiivinen, hänellä on taloudellisesti turvattu tilanne, ja ympäristö tukee häntä.

Kaikille Ezzyn (2001) tragediatyypeille on yhteistä selkeä ero kuvitelun ja todellisen tulevaisuudenkuvan välillä, sekä päähenkilöiden halu olla työssä työttömyyden sijaan. Tragedioiden taustaoletuksena on, että työnteko itsessään on positiivinen tila. Traagisissa tarinoissa kerrotaan kahdesta erilaisesta traumasta, työn menettämisen ja uuden työn saamisen vaikeudesta. Taisteluja on siis kaksi: alkuperäisen aseman ja välivaiheen sekä välivaiheen ja uudelleenintegroitumisen välissä. Ezzyn tutkimuksessa tragedioiden kertojat kuvailivat työttömyysaikaa tyhjyyden ajanjaksoksi, jolloin jatkuvia kieltäviä vastauksia työhakemuksiin sekä päivien aika- tauluttomuutta oli vaikea kestää. Traumaattisissa tragedioissa päähenkilö joutui työttömäksi miellyttävästä työstä yllättäen, valmistautumatta. Näille päähenkilöille työnteko oli ollut keskeinen narratiivisen identiteetin rakentamisessa, eivätkä he kokeneet olevansa arvokkaita ilman työntekoa. Samanaikaisesti tilanteen yllättävyys aiheutti

heille sekä sosiaalisia että taloudellisia ongelmia, jotka yhdessä työttömyyden kanssa vahvistivat henkilön negatiivista arviota itsestään. Maltillisissa tragedioissa päähenkilöt olivat ehtineet varautua työttömyyteen jo ennen työn päättymistä. Heillä oli ollut joko pitkä irtisanomisaika tai he olivat työskennelleet määräaikaisella sopimuksella, jolloin heillä oli ollut aikaa uudelleen muovata sisäistä tarinaansa. Tämän lisäksi kohtuullistettujen tragedioiden päähenkilöille oli tyypillistä, että heillä oli vahvat sosiaaliset verkostot työn ulkopuolella. Näistä lieventävistä tekijöistä huolimatta päähenkilöt pitivät työttömyyttä negatiivisena kokemuksena, joka rikkoi heidän elämänsuunnitelmaansa. Ironisissa tragedioissa päähenkilön kuvitelma työstä luopumisen autuudesta osoittautui vääräksi. Nämä ihmiset jättivät työnsä vapaaehtoisesti perustellen irtisanoutumistaan työn rutinoitumisella ja huonolla johtamisella. Heillä ei ollut irtisanoutuessaan selkeää suunnitelmaa siitä, mitä he tahtoisivat tehdä eikä mielikuvaa seuraavasta työstä. Työttömyysajan pitkittyessä näiden henkilöiden tulkinta työttömyydestä muuttui radikaalisti: he alkoivat kaivata takaisin edelliseen työhönsä huomattavasti työttömyyden aiheuttavan taloudellisia ongelmia ja yksinäisyyttä. Jatkuvat tragediat eroavat muista tragediatyypeistä, sillä niissä arvio itsestä on ollut negatiivinen jo ennen työttömyyttä. Ezzyn mukaan näitäkin tarinoita voidaan kuitenkin pitää tragedioina, sillä ero todellisen kokemuksen ja tulevaisuudenkuvan välillä on suuri. Jatkuvilla tragedioilla päähenkilö oli kokenut jo työssä ollessaan sekä työn, työympäristön, johtamisen ja työn tarjoamien sosiaalisten suhteiden olleen kielteisiä. Päähenkilöt olivat kokeneet, että he tekivät työtä, jossa he hukkasivat sekä aikaansa että terveytensä, mutta samalla myös mahdollisuuksiaan saavuttaa 'hyvä ura'. Päähenkilöillä oli vahva käsitys mahdollisesta työminästä, mutta työttömyysaikana he ymmärsivät, että tuo kuva oli miltei saavuttamattomissa.

5.3 Vaihtoehtoiset roolit ja tarinat työttömyystilanteessa

Narratiivisen identiteetin rakentamisessa ei työntekijän identiteetti välttämättä ole kaikille yhtä merkityksellinen. Sen sijaan on havaittu, että vain yhden, esimerkiksi työssä käyvä – työtön – työssä käyvä – siirtymävaiheen sijaan yksilö käy samanaikaisesti läpi myös muihin rooleihin liittyviä siirtymävaiheita. (Glaser & Strauss 1971). Näin ollen myös narratiivisen identiteetin muovautumiseen vaikuttaa toden-

näköisesti työttömyyden kanssa samanaikaisesti myös muut mahdolliset siirtymävaiheet (Ezzy 2001), jolloin yhden siirtymävaiheen tuottama tulkinta on vain yksi osa sisäisen tarinan kokonaisuudesta. Ezzy kutsuu tarinatyyppiä, jossa jokin muu siirtymävaihe työttömyyden sijaan on merkittävämpi yksilön sisäisen tarinan muovautumiselle, monimutkaiseksi tarinaksi. Hänen tutkimuksessaan päähenkilö kohtaa näissä tarinoissa samanaikaisesti työttömyyskokemuksen kanssa avioeron, vakavan sairauden tai alkaa punnita muita elämänarvojaan. Yksilö rakentaa siis sisäistä tarinaansa uudelleen ensisijaisesti muun siirtymävaiheen kautta ja peilaa myös työttömyyskokemusta tähän merkittävämpään siirtymävaiheeseen. Ajan ja merkittävämmän siirtymävaiheen ohittamisen myötä työttömyyskokemus kuitenkin alkaa vaikuttaa enemmän päähenkilön tarinassa. Hänninen ja Polso (1991) eivät erittele tarinoita, joissa otetaan uudenlaisia rooleja, omaksi tarinatyyppikseen. He sen sijaan kuvaavat yksilön mahdollisuutta uudelleenintegroitumisvaiheessa ottaa jokin muu kuin työssä käyvän rooli. Tällaisia vaihtoehtoja heidän tutkimuksessaan ovat onnellisen eläkeläisen, kotiäidin, sairaan ja modernin onnellisen työttömän roolit. Heidän mukaansa etenkin eläkeläisen tai sairaan roolin omaksumisen vaikeutena on, että se edellyttää käytännössä pysyvää luopumista työssä käyvän roolista. Toisaalta esittämällä itsensä modernina onnellisena työttömänä yksilö voi pyrkiä irti työttömyyteen liittyvästä kielteisestä stereotypiasta.

6 Y-SUKUPOLVI

Y-sukupolven siirtymisestä työelämään ja sen tuottamista johtamisen haasteista on kirjoitettu paljon, mutta tieteellistä tutkimusta on tehty suhteellisen vähän. Y-sukupolveen määritellään kuuluviksi, noin 1980–2000 syntyneet nuoret aikuiset, jotka ovat tottuneet tietotekniikkaan jo lapsesta asti (Dulin 2005; Meier 2010). Tästä syystä heitä kutsutaan joissakin tutkimuksissa myös diginatiiveiksi ja millenium-sukupolveksi. Y-sukupolvelle verkostoituminen internetissä, sosiaalinen media ja matkapuhelimet ovat jokapäiväistä elämää. Siitä huolimatta, että he ovat tottuneita tekniikan hyödyntäjiä ja nopealiikkeisiä päätöksissään, vaativat he ihmissuhteiltaan sitoutumista ja vastavuoroisuutta (Dulin 2005).

Y-sukupolven aikuiset ovat kouluikästään asti saaneet sekä ympäristö- että arvokasvatusta ja ovat näin ollen arvotietoisia. Työnantajan arvojen on vastattava heidän omiaan, jotta he ovat valmiita työskentelemään organisaatiossa. Siinä, missä aiempi – X-sukupolvi – uskoi, että työtä tehdään, jotta olisi mahdollisuus muuhunkin elämään, on Y-sukupolvelle työn ja vapaa-ajan tasapaino tärkeää. Toisin kuin aiemille sukupolville, ei työ näille nuorille aikuisille olekaan velvollisuus taloudellisen vakauden saavuttamiseksi, vaan sen merkitys elämässä ymmärretään laajemmin. Työstä saatava rahallinen korvaus ei riitä heille, mikäli työ itsessään – tai sen tekemisen puitteet – eivät miellytä heitä. Menestyminen työuralla ei tarkoita heille etenemistä ”uratikkailta” korkeampaan asemaan organisaatiossa, vaan esimerkiksi asiantuntijuuden laajentumista osa-alueelta toiselle (Piha & Poussa 2012). Nämä nuoret aikuiset haluavat määritellä identiteettiään joustavasti sekä työnsä että vapaa-aikansa kautta eivätkä sitoutua vain yhteen rooliin (Meier 2010). Toisaalta on arvioitu, että jatkuva roolineuvottelu sekä että halu kontrolloida omaa uraa, työtä sekä vapaa-aikaa voi johtaa myös hallinnan tunteen katoamiseen (Piha & Poussa 2012).

Y-sukupolvi on aiempia sukupolvia koulutetumpaa ja odottaa myös työnantajilta paljon. Työn odotetaan olevan tavoitteellista, haastavaa, yhteisöllistä sekä mukavaa. Työnantajan odotetaan joustavan työajoissa, tarjoavan työntekijöilleen kehittymismahdollisuuksia ja etuuksia sekä mahdollisuuden omannäköiseen urakehitykseen. Erityisen tärkeänä Y-sukupolven edustajat pitävät johtamista: esimiehen on annettava palautetta ja tukea, mutta työnsä he haluavat suunnitella ja suorittaa autonomisesti. Vaikka työn toivotaan olevan yrittäjämäistä, varsinainen yrittä-

jiys kiinnostaa kuitenkin vain harvoja nuoria aikuisia (Piha & Poussa 2012). Y-sukupolven edustajat eivät sitoudu työnantajaansa aiempien sukupolvien lailla, vaan ovat valmiita vaihtamaan työpaikkaa mielenkiintoisemman tehtävän tai organisaation perässä (Dulin 2005.), mikä haastaakin työnantajat miettimään julkisuuskuvaansa ja imagoaan uudella tavalla.

Tilastokeskus ja työvoimahallinto määrittelevät nuoriksi alle 25-vuotiaat, joten tilastoista jäävät pois Y-sukupolven vanhimmat edustajat. Käytännössä ohjaavaan koulutukseen valittavien – ja TE-toimistojen nuorten palveluja käyttävien – asiakkaiden ikärajana pidetään kuitenkin 30 ikävuotta. Niinpä tässä tutkimuksen ovat edustettuina myös miltei 30-vuotiaat Y-sukupolven edustajat. Siitä huolimatta, että Y-sukupolvea pidetään koulutetuimpana sukupolvena ja tiedostavimpana sukupolvena, on nuorisotyöttömyys kasvanut heidän ikäryhmässään 2010-luvulla koko Euroopassa (*Työllisyyskatsaus - heinäkuu 2012*). Viime vuosina mediassa on esitetty huolta nuorten aikuisten syrjäytymisestä ja korkeista työttömyyslukuista. Julkisessa keskustelussa onkin vaadittu vallanpitäjiltä konkreettisia toimenpiteitä nuorisotyöttömyyden hillitsemiseksi. Ohjausmekanismeja nuorten aikuisten saattamiseksi työn ja koulutuksen piiriin on käytössä useita (muun muassa nuorten yhteiskuntatakuu, yhden korkeakoulupaikan säädös, nuorten velvollisuus hakea yhteis- haussa, säännölliset tapaamiset TE-toimistossa) ja uusia on kehitteillä, mutta toistaiseksi ne eivät ole vaikuttaneet laskevasti nuorisotyöttömyyteen.

Huomion arvoista on myös se, että julkiseen keskusteluun nuorisotyöttömyydestä ja sen syistä osallistuvat pääosin muut kuin Y-sukupolven edustajat itse. Työttömyydestä puhutaan mediassa pääosin yhteiskunnallisen tason ongelmana subjektiivisten syiden ja tulkintojen – nuorten oman äänen – jäädessä paitsioon.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Tutkimustehtävät

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia tarinoita nuoret aikuiset – Y-sukupolvi – itse tuottaa työttömyydestään. Tutkimustehtäviä lähestyttiin narratiivisin menetelmin. Tutkimuksen tavoitteena oli luoda kuva nuorten aikuisten työttömyydestä yksilötasolla, ja pureutua näin nuorisotyöttömyyteen päähenkilöiden subjektiivisten tulkintojen kautta.

Tutkimuksessa pyrittiin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

- Minkälaisia tarinatyyppisiä Y-sukupolven työttömyystarinoissa on?
- Minkälaisia tulevaisuuden tarinallisia projekteja Y-sukupolven tarinoissa on?
- Minkälaisia tarinoita Y-sukupolven edustajat ammentavat sosiaalisesta tarinavarannosta?

7.2 Aineistonkeruu ja tutkimusjoukko

Haastateltavat olivat palvelualoille ohjaavasta koulutuksesta nuorille. Ohjaavassa koulutuksessa olevat opiskelijat ovat pääsääntöisesti pohtimassa ammatinvalintavaihtoehtoja, mahdollisia työllistymisväyliä sekä elämänhallinnan kysymyksiä. Koulutukseen tulevat opiskelijat ovat työttöminä työnhakijoina työvoimatoimistossa ja joko hakeneet koulutukseen oma-aloitteisesti tai työvoimatoimiston virkailijoiden velvoittamina. Koulutuksessa, jossa haastattelut kerättiin, opiskelijat olivat pääsääntöisesti kiinnostuneita joko palvelualoilla työskentelystä, hakeneet alan ammatillisiin koulutuksiin tai selvittämässä, ovatko palvelualat heille sopiva uravaihtoehto. Koulutuksen painopisteenä oli ammatinvalinta ja urasuunnittelu, joskin elämänhallinnan kysymysten käsittely kulki muun ohjauksen ja opetuksen rinnalla läpi koko koulutuksen. Vaikka kohdejoukko tutkimuksessa oli ensisijaisesti suuntaamassa palvelualoille, ei ryhmä muuten eronnut taustoiltaan ja työttömyyshistorialtaan muista ohjaavassa koulutuksessa opiskelevista ryhmistä.

Aineisto kerättiin haastatteluilla vuonna 2012. Tutkimukseen osallistuminen oli haastateltaville vapaaehtoista, mutta tutkimuksessa käytetyt haastattelut tarjosivat opiskelijoille ylimääräisen mahdollisuuden elämäntilanteensa ja –historiansa reflektointiin muun ohjauksen lisäksi. Haastateltavia oli yhteensä 10 ja haastatteluista kertyi nauhoitteita yhteensä noin 5 tuntia. Haastattelut kestivät keskimäärin puoli tuntia, lyhin noin 15 minuuttia ja pisin noin 35 minuuttia. Haastattelut nauhoitettiin, koska nauhoittaminen mahdollistaa haastattelutilanteeseen palaamisen jälkikäteen. Litteroitua tekstiä haastatteluista syntyi yhteensä 70 sivua.

Anonymiteetin varmistamiseksi haastateltaville on annettu kuvitteelliset nimet ja koulutuspaikkakunta jätetty ilmoittamatta. Tämän lisäksi haastateltavien mainitsemien yritysten, ihmisten ja paikkakuntien nimet on joko muutettu tai jätetty pois, mikäli pois jättäminen ei vaikuttanut sisällön ymmärtämiseen.

Haastatteluissa käytettiin kuvakortteja tarinan kertomisen apuna. Välivaaran (2008) mukaan tunteet ja kokemukset tallentuvat ihmiseen aistikuvina, eivät sanoina. Kuva voi ajallisesti viitata useaan eri tilanteeseen ja olla tulkitsijalle totta tai valhetta, jopa samanaikaisesti (Rantanen 1992). Näin ollen kuvan avulla voidaan tavoittaa jotain sellaista, johon sanat ja keskustelu eivät yksin riitä. Terapeuttisessa käytössä valokuvia käytetään synnyttämään vuorovaikutusta ja helpottamaan asiakkaan itseilmaisua. Kuvakortit toimivatkin tässä tutkimuksessa fasilitaattorina haastateltavan kertomuksen tuottamisessa, sillä oletuksena on, että kuvien ja mainonnan maailmassa elävien Y-sukupolven edustajien on helpompi rakentaa kertomusta visuaalisen apuvälineen ympärille. Kuvakortteja käytetään paljon käytännön itsetuntemus- ja terapiatyöskentelyssä erilaisten ryhmien kanssa, mutta tutkimustietoa kuvien merkityksestä kerronnalle ei juurikaan ole. Käytännön kokemukset ovat kuitenkin osoittaneet, että eri ihmiset sijoittavat samoihin kuviin hyvin erilaisia merkityksiä ja tulkintoja, jolloin voitaneen olettaa, että kuvakorttien käyttö haastattelutilanteessa ei ohjaa haastateltavan kerrontaa tutkijan tekemien valintojen suuntaan. Kaikissa haastatteluissa oli käytössä samat Picture This -kuvakortit, yhteensä 75 kappaletta.

On esitetty, että täysin strukturoimatonta haastattelua ei olekaan. Haastattelija vähintäänkin suuntaa keskustelua tutkimuksen aihepiireihin eikä jätä haastateltavaa täysin vihjeettä siitä, mikä haastattelijaa kiinnostaa. Toisaalta haastateltava kertoo vuorovaikutuksessa sitä, minkä odottaa haastattelijaa kiinnostavan. (Ruusu-vuori & Tiittula 2009.) Vaikkakin narratiivisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on

antaa haastateltavan itse konstruoida tarinaansa, eivät tämän tutkimuksen haastattelut olleet täysin avoimia, sillä haastateltavaa pyydettiin kertomaan tarinaa ensisijaisesti ajasta ennen työttömyyttä, työttömyysajasta sekä tulevaisuudesta. Haastattelun aluksi haastateltaville annettiin ohje valita kortti tai kortteja, jotka kuvaavat hänen mielestään aikaa ennen työttömäksi jäämistä. Tämän jälkeen häntä pyydettiin valitsemaan kortti tai kortteja, jotka kuvaavat hänen työttömyysaikaansa, ja lopuksi vielä tulevaisuutta. Korttien määrälle ei annettu ohjetta ja haastateltavat valitsivatkin kortteja yleensä 1-5 kutakin elämänvaihetta kohden. Kyseistä elämänvaihetta koskevien korttivalintojen jälkeen haastateltava kertoi kyseisestä ajanjaksosta. Kerronnan tukena ja virittäjinä käytettiin kysymyksiä, jotka löytyvät liitteestä 1. Haastattelun tueksi päädyttiin muokkaamaan valmiita kysymysmalleja, jotta haastattelija ei – joutuessaan mahdollisesti kannustamaan haastateltavaa tarinankerrontaan – johdattelisi haastateltavan tarinaa liiaksi. Pyrkimyksenä oli luoda mahdollisimman avoimia kysymyksiä, jotka mahdollistaisivat laajat ja monitahoiset vastaukset. Tämän lisäksi tukikysymyksillä pyrittiin varmistamaan, että kaikista tarinoista voitaisi tarkastella samoja aihepiirejä, sekä selvittää työttömyysjakson pituus, sillä oletuksena oli, että työttömyysjakson kesto vaikuttaa perspektiiviin, josta haastateltava kertoo. Haastateltavien tekemät korttivalinnat löytyvät kunkin haastateltavan tarinan yhteydestä liitteistä 2-5.

Osassa haastatteluista haastateltavat kertoivat oma-aloitteisesti tarinaa pitkiä puhejaksoja ja liittivät tarinaansa paljon tunteiden, tapahtumien ja ihmisten kuvailua. Tällaisissa haastatteluissa pyrittiin antamaan haastateltavalle tilaa kertoa vapaasti eikä haastattelijan tarvinnut juuri käyttää apukysymyksiä. Muutamissa haastatteluissa haastateltava vastasi hyvin lyhyesti tai yleisellä tasolla, jolloin apukysymyksillä jouduttiin viemään keskustelua eteenpäin. Kolmessa haastattelussa haastateltavan äidinkieli ei ollut suomi, joten keskustelussa jouduttiin aika ajoin tekemään tarkentavia kysymyksiä molemmin puolin väärinymmärrysten välttämiseksi. Suurin osa haastateltavista valitsi kuvakortteja kerrontansa tueksi aktiivisesti ja useimmat alkoivat kertoa valitsemistaan korteista oma-aloitteisesti. Pääosin kortteihin liitettiin tunnetiloja ja tapahtumien tulkintoja, eikä niinkään yksittäisiä ihmisiä, tapahtumia tai kokemuksia. Haastattelijana minulle jäi tunne, että korttien käyttäminen helpotti monien haastateltavien alkuun pääsemistä tarinankerronnassa. Useissa haastatteluissa koin, että korttien valitseminen antoi haastateltavalle sytykkeen viedä tarinankerrontaa eteenpäin oma-aloitteisesti, omien ehtojensa mukaan ja teki tilanteesta epäviralli-

sen siitä huolimatta, että pöydällä oli nauhuri. Toisaalta pöydällä olevat kortit toimivat myös muistin tukena minulle, sillä haastateltavan lopetettua kerrontansa jostakin kortista, oli ohimennen mainittuihin tarinan sivujuonteisiin helppo palata korttien avulla. Haastateltavien avoin tarinankerronta yllätti minut. Heti koulutuksen alussa olin käynyt opiskelijoiden kanssa henkilökohtaiset ohjauskeskustelut sekä opettanut ryhmää useita päiviä, joten tuttuus helpotti varmasti kerrontaa haastattelutilanteissa. Joissakin haastatteluissa se, että tiesin haastateltavan taustoja, auttoi varmasti muotoilemaan apukysymyksiä haastateltavalle sopivammiksi. Toisaalta taas monissa haastatteluissa tuli esille asioita, joista haastateltavat eivät olleet aiemmissä ohjauskeskusteluissa kertoneet. Osa haastateltavista kertoi haastattelussa traagisista, aroista ja kipeistä kokemuksista ja tunnelma oli aika ajoin erittäin herkkä. Annoin haastateltavien kertoa vaikeista asioista pääosin vain myötäillen ja kuunnellen hiljaa, mutta muutamissa tilanteissa koin, että eettinen vastuuni opiskelijoiden ohjaajana oli tutkijan tehtävää tärkeämpi. Tällaisissa tilanteissa otin voimakkaammin ohjaajan ja tukijan roolin ja jätin hetkeksi syrjään tutkimuksen tekemisen tavoitteet. Koen, että haastattelujen tekeminen omassa koulutuksessani antoikin eväitä tutkimuksen teon ohella myös opiskelijoiden jatko-ohjaamiseen ja oman työni suunnitteluun.

7.3. Narratiivisen haastattelun ongelmat

Tarinallisen kiertokulun tutkimista vaikeuttava ilmiö on sisäisen tarinan ja ulkoisen minäkertomuksen eriytyminen (Baumeister 1997). Sosiaalisia pyrkimyksiä palveleva julkinen kertomus ja toimintaa ohjaava sisäinen tarina eivät välttämättä ole samanlaiset. Hännisen (1999) mukaan ihmiset ovatkin tottuneita hyödyntämään erilaisia minäesityksiä, jopa huijaamaan niissä, luodessaan kontaktiverkostoa. Haastattelussa on huomioitava, että kertomusta tuotetaan sosiaalisessa tilanteessa. Yleensä kerronnan tarkoituksena on tuottaa sosiaalista kiinteyttä ja vahvistaa ryhmäjäsennyttä, joten ristiriitaiset kertomukset jätetään helposti kertomatta. Ohjaavassa koulutuksessa suoritetussa vuorovaikutustutkimuksessa on todettu, että käydyille ohjauskeskusteluille on tyypillistä se, että opiskelija kertoo tarinaa, jonka olettaa ohjaajan haluavan kuulla (Vehviläinen 2001). Tarina ei synny tyhjiössä, vaan kontekstissa ja tilanteessa, jossa ovat läsnä sekä haastattelija että haastateltavan historia ja odotukset.

Toisaalta itsen esittäminen voi olla ongelmallista, sillä ihmisten ”elämillä ei välttämättä ole alkua, keskikohtia ja onnellisia loppuja; eikä niitä välttämättä voida kertoa suoraviivaisesti, kronologisessa järjestyksessä - - (Denzin 1992, 27)”. Tarina saattaa olla kaoottinen ja siitä puuttuu logiikka, jolloin sitä on vaikea artikuloida ymmärrettävänä kertomuksena. Jotkut taas eivät kykene hyödyntämään elämänsä käännekohtia ja kokemuksia sisäisen tarinan luomisessa. Syy tähän voi olla kulttuuristen kertomusten rajoittavuus (sukupuoli, ikä, sosiaaliluokka), jolloin ulkoiset määrittelyt rajaavat yksilön mahdollisuutta luoda omaa tarinaansa (Byrne 2003). Kulttuuriset kertomukset dikotomisoivat helposti hyvän ja pahan, jolloin kertoja ei välttämättä uskalla kertoa tarinaa, joka rikkoo kulttuurista käsitystä hyvästä. Haastattelussa kertoja saattaaakin käyttää jatkuvasti modaalaisia ilmaisuja, jotka kertovat hänen asenteestaan sanomaansa. Siihen miten varma hän asiastaan on, minkälaiset rajat olosuhteet asettavat hänelle ja mitä hän saa, tai hänen pitää tehdä (Ruusuvoori & Tiittula 2009). Lisäksi voidaan olettaa, että häpeällisiä tai herkimpiä kokemuksia ei välttämättä haluta kertoa (McLeod 1997).

Etenkin, mikäli haastateltava ei ala tuottaa kertomuksia, saattaa tutkija alkaa ohjata vuorovaikutusta oman tulkintansa suuntaan (Hyvärinen & Löyttyniemi 2009; McLeod 1997). Loppujen lopuksi tutkijan tekemä analyysi kertomuksesta on aina hänen tulkintansa, joten tutkijan on oltava tarkkana, ettei käytä aineistoa oman tarinansa kertomisen välineenä (Hänninen 1999).

8 AINEISTON ANALYYSI

Aineiston analyysi aloitettiin lukemalla haastateltavien kertomukset useita kertoja kokonaiskuvan saamiseksi. Ensimmäisten lukukertojen jälkeen kustakin haastattelusta alettiin muodostaa kronologisesti etenevää tarinaa, mikäli haastateltava ei ollut sellaista haastattelutilanteessa tuottanut. Suurin osa haastatteluista eteni apukysymysten tuella suhteellisen kronologisesti, mutta puheenvuorot hyppivät aika ajoin ajallisesti. Etenkin niillä haastateltavilla, joilla työttömyysaika oli pitkä, oli vaikeuksia palauttaa mieleen elämäntapahtumien järjestystä ja ajankohtia. Jannen vastaus työttömyyttä edeltävän ajan odotuksiin kuvaakin hyvin kerronnan haasteita *”vitsit, kun on ollut niin pätkittäistä tämä elämä (Janne)”*. Useissa haastatteluissa olikin havaittavissa, kuten Denzin (1992) toteaa, että itsen esittämisessä ei välttämättä onnistu kronologisessa järjestyksessä. Etenkin haastateltavalle merkittävistä elämäkokemuksista kerrottiin jo aiempien elämänvaiheiden yhteydessä. Samanaikaisesti tämän kanssa oli havaittavissa, että aikaisempaa toimintaa ja myöhempiä kokemuksia arviointiin tämänhetkisen tulkinnan ja viimeaikaisten tapahtumien perustella samassa puheenvuorossa. Analyysivaiheessa olikin toisinaan haastavaa erottaa, oliko pitkäaikaisen urahaaveen kariutuminen tapahtunut vasta vähän aikaa sitten vai jo heti alkuvaiheessa *”sosaali- ja terveysala, mitä mä kävin kokeilemassakin, olis kyllä tosi mukava ala, en mä sitä sano, mutta kun mä olin työharjoittelussa neurologisella, niin mä huomasin, kuinka kaksinaamaista touhua se on ja mä en halua semmoiseen (Mari)”*. Mari kertoi haastattelussa työharjoittelusta neurologisella osastolla heti yläasteaikaisten tapahtumien jälkeisessä puheenvuorossa. Myöhemmin kuitenkin kävi ilmi, että työharjoittelu oli ollut viime vuonna, eli urahaaveen ja sen kariutumisen välillä oli ollut viiden vuoden ajanjakso. *” – [N]o mä olin itse asiassa [harjoittelussa] viime lokamarraskuussa, vai marras-joulukuussa. En mä muista ihan tarkkaan, mutta loppuvuodesta (Mari)”*. Aineistoa lukiessa jouduttiinkin myöhemmistä puheenvuoroista poimimaan työttömyyttä edeltävän ajan tulevaisuuden minän kuvauksia, jotta kertomuksesta pystyttiin hahmottamaan, missä vaiheessa tarinaa elämäkerrallinen katkos on tapahtunut.

Ensimmäisen lukukerran jälkeen litteroituihin haastatteluihin merkattiin alustavasti tapahtumien aikajärjestys. Tämän jälkeen kunkin haastateltavan kertomuksista muodostettiin noin yhden sivun mittaiset tarinat, jotka etenevät kronologi-

sesti työttömyyttä edeltävästä ajasta työttömyysajan kautta tulevaisuuteen (LIITTEET 2-5). Tässä vaiheessa yksi haastatteluista jätettiin analyysin ulkopuolelle, sillä haastateltavan puheenvuorot olivat erittäin lyhyitä, eikä niiden perusteella pystytty analysoimaan hänen omia tulkintojaan ja ajatuksiaan elämänsä historiastaan. Kerronnassa ei myöskään ollut erotettavissa erilaisia teemoja, sävyjä tai kokonaisuuksia. Näin ollen narratiivisen analyysin soveltaminen tähän haastatteluun olisi jäänyt liian tutkijan tekemien tulkintojen varaan.

Jokaisen lukukerran yhteydessä tehtiin myös alustavia havaintoja ja merkintöjä työttömyystarinoiden tyypeistä, viitteistä sekä länsimaisiin että suomalaisiin tarinatyyppisiin, sosiaaliseen tarinavarantoon ja haastateltavien rooleista omista tarinoissaan. Kun kaikkien haastateltavien kertomuksista oli muodostettu työttömyystarinat, piirrettiin tarinoiden analysoinnin avuksi kuviot, jotka kuvasivat haastateltavan tarinan sävyä ja tulkintoja, sekä tulevaisuuden tarinallisia projekteja kussakin elämänvaiheessa. Vertaamalla kuvioita toisiinsa päädyttiin jakamaan tarinat kolmeen tyyppiin. Tämän jälkeen tarinoiden juonikulkua ja sävyjä tarkasteltiin Murrayn (1989) länsimaisia juonikaavoja sekä Ezzyn (2001), Hännisen ja Polson (1991) työttömyystutkimusten viitekehyksiä apuna käyttäen. Mikään näistä malleista ei yksinään sopinut aineistoon, joten analyysissä päädyttiin luomaan oma jaottelunsa edellä mainittuja tutkimuksia apuna käyttäen. Loppujen lopuksi tarinat luokiteltiin kolmeen tarinatyyppiin: komediaan, traagiseen ja monimutkaiseen. Komediat ovat juonikaavaltaan lähinnä Murrayn (1989) tulkintaa: päähenkilöt ovat olleet tilanteessa, joka on tukahduttanut heitä ja kamppailun (työttömäksi jättäytyminen) myötä ovat löytäneet uuden, terveemmän elämäntavan. Traagisissa tarinoissa on niin ikään perustana Murrayn tragediat, joihin myös Ezzy sekä Hänninen ja Polso nojaavat analyyseissaan. Tragedioille kaikissa tutkimuksissa on yhteistä, että päähenkilöt kokevat työttömyysajan edeltänyttä aikaa vaikeammaksi ja työttömyys vie heitä kauemmas tulevaisuuden tarinallisesta projektista. Tässä tutkimuksessa tragediat jaettiin vielä kahteen alaluokkaan: äitien ja opintojen keskeyttäjiä tarinoihin, sillä näissä tarinatyypeissä kerronnan sävy työttömyyttä edeltävän ajan osalta oli erilainen. Monimutkaisia tarinoita ei voitu selkeästi sijoittaa mihinkään muuhun tarinatyyppiin, sillä tarinan sävy ja tapahtumat eivät edenneet koherentisti kulminoituen työttömyysaikaan, vaan tapahtumia toisiinsa yhdistävänä teemana kulki sairastaminen. Kuitenkin kaksi tarinaa, jotka analyysissä tulkittiin monimutkaisiksi tarinoiksi, olivat juoneltaan ja kerronnan

sävyiltään hyvin samanlaisia. Näille tarinoille oli yhteistä myös useat siirtymävaiheet ja niiden yhtäaikainen vaikutus juonikulkuun.

9 KOMEDIAT: ”MITÄ OIKEESTI HALUAA ITSE TEHDÄ JA SITÄ, ETTÄ KUKA SÄ TODELLISUUDESSA OOT” – TYÖTTÖMYYSAIKA ITSENSÄ LÖYTÄMISENÄ

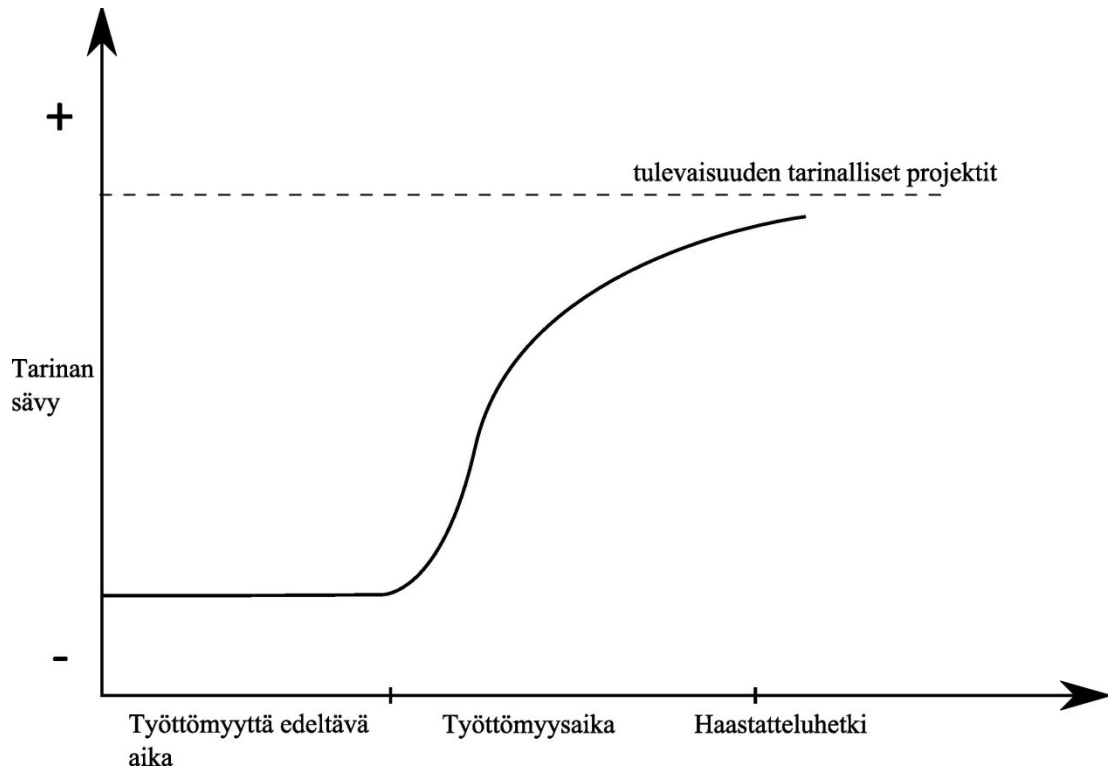
Kolmessa tarinassa työttömyysaikaa kuvattiin selkeästi positiiviseen sävyyn taloudellisista vaikeuksista ja ympäristön ennakkoluuloista huolimatta. Yhteistä Tomin, Janne ja Ellin tarinoille oli, että työttömäksi jääminen oli alun perin ollut heidän oma, tietoinen valintansa, jonka he olivat tehneet olleessaan tyytymättömiä aiempaan elämäntilanteeseensa (KUVIO 3, LIITE 2). Aiemmassa tilanteessa he olivat kokeneet, että eivät itse ohjaa elämäänsä ja olivat joutuneet rooliin ja paikkaan, jossa eivät todellisuudessa halunneet olla. Elli oli jättäytynyt työttömäksi lukion päätettyään, sillä hänellä oli *”halu katkaista se jatkuva lukeminen ja muu. Mä huomasin, että se ei tee mulle kauheen hyvää ja aloin sitten etsimään jotain muuta – et se olin mä itse, joka halusi sen katkaista (Elli)”*: Janne ja Tomi taas olivat ehtineet opintojen päättämisen jälkeen tehdä töitä ja etsiä paikkaansa, mutta huomanneet, etteivät asiat menneet heidän toivomallaan tavalla *”Silloin mä yritin tehdä sitä, mitä mulle sanottiin, että ihmisen pitää tehdä, mutta siinä meinas lähtee henki siinä hommassa. Oli itsellä niin paha olo, kun väkisin yritin tiettyyn muottiin (Janne)”*. Molemmat olivat päätyneet töihin, joissa kokivat aikansa ja elämänsä valuvan hukkaan *”Olin joulukuussa semmissä tihkusateessa raksahommissa räystäään alla: vettä satoi niskaan ja välillä oli pikkupakkasta. Olin niin puhki elämäni, että tuntui ettei mistään tuu mitään (Janne)”*. Molemmat myönsivät kyllä myös töihin menemisen olleen aikanaan heidän oma valintansa, vaikka painetta työskentelyyn oli tullutkin ympäristöstä *”Se menee hirveen rutiininomaiseksi ja samaksi. Se kyllä johtuu osittain siitä, että mulla on ollut aika tylsää työtä. Ei mitään semmosta, mitä olisin halunnut välttämättä tehdä. Se on ollut kyllä ihan oma valinta mennä johonki Siwan kassalle töihin, eihän se nyt hienoo oo. - - oon ollu kans rautavalimossa. Se on ollu tosi hirveetä kyllä, kauhein työ, mitä oon ikinä tehny. Se on motivoinut suuresti tekemään muita asioita sitten (Tomi)”*. Kokemus oman itsensä ja tahtonsa kadottamisesta kannustikin kaikkia komedioiden kertojia jättämään senhetkisen elämäntilanteen ja ottamaan aikaa itselleen. Tässä tutkimuksessa tarinat määriteltiin komedioiksi, koska niiden juonikulku vastasi Murrayn (1989, 180) määritelmää länsimaisista tarinatyypeistä. Näissä tarinoissa pää-

henkilöt kertovat oman minuutensa ja halunsa tukahduttavasta elämäntilanteesta, joka ratkeaa kamppailussa, jonka päätteeksi he päättävät jättäytyä työttömäksi. Työttömyyden myötä he löytävät uuden, terveemmän elämäntavan ja vahvistuksen identiteetilleen. Erona Hännisen ja Polson (1991) komediatyyppiin on kuitenkin se, että toisin kuin heidän tutkimuksessaan, eivät päähenkiöt tässä tutkimuksessa koe työttömyyttä alkujaan negatiiviseksi tilaksi, vaan kamppailu käydään jo ennen työttömäksi jäämistä. Tämän tutkimuksen komedioissa yhdistyykin piirteitä Hännisen ja Polson ironiasta ja komediasta, sillä päähenkilöt kyseenalaistavat työssä käynnin ja opiskelun autuuden jo lähtötilanteessa. Ezzyn (2001) tutkimuksessa kutsutaan vastaavanlaista tarinatyyppiä romanssiksi (vrt. komedia-nimitystä ei käytetä lainkaan). Yhteistä näille kaikille tarinatyypeille on, että työttömyyskokemus on loppujen lopuksi positiivinen ja tarjoaa päähenkilölle mahdollisuuden rakentaa tulevaisuuttaan mieluisemmalla tavalla.

Ezzyn (2001) mukaan Turner (1976) kuvaakin romansseille tyypilliseksi, että päähenkilöillä on vahva käsitys 'todellisesta minästään', mutta aiempi ammatti ei vastaa tuota käsitystä lainkaan. Työttömyysaika oli antanut Jannelle, Tomille ja Ellille mahdollisuuden tarkastella itseään uudesta näkökulmasta ja kyseenalaistaa totuttuja toimintatapoja. Ezzy (2001) kuvaa tätä itsensä löytämiseksi. Siinä, missä Ezzyn tutkimuksen päähenkilöt kuitenkin perustelevat todellista minäänsä kaukaisilla tapahtumilla ja aiemmilla harrastuksilla, eivät tämän tutkimuksen päähenkilöt tee niin. Heillä 'todellisen minän' löytyminen onkin alkanut vasta työttömyysaikana.

9.1 ”Että tää kävi sitten kuitenkin ihan hyvin” – Tarinan sävyt ja kamppailu normeja vastaan

Jannen, Tomin ja Ellin tarinat luokiteltiin komedioiksi, sillä tulkinta omasta tilanteesta ennen työttömyyttä oli kertomuksissa negatiivinen, mutta muuttui työttömyysaikaa kuvailtaessa positiiviseksi (KUVIO 3).

KUVIO 3: Komedioiden juonen sävy tarinan eri vaiheissa

Tämän tutkimuksen komediat vastaisivat Ezzyn (2001) käsitteistöllä lähinnä vahvoja romansseja, sillä kaikki haastateltavat kuvailivat työttömyysaikaa mahdollisuudeksi pohtia omia toiveitaan, tavoitteitaan ja löytää todellisen itsensä. Peilattaessa tämän tutkimuksen tarinoita Hännisen ja Polson (1991) aineistoon havaitaan, että tässä tutkimuksessa romansseiksi tulkitut tarinat yhdistävät em. tutkimuksen komedian, romanssin ja ironian aineksia. Tämän tutkimuksen päähenkilöille työttömyys ei ollut alkujaan uhka, vaan mahdollisuus, johon haluttiin tarttua. Työttömyyttä ei myöskään puhuttu tilaisuutena lomailuun ja rentoutumiseen (vrt. Ezzy (2001): heikot romanssit), vaikkakin olivat työttömyysaikaa käyttäneet myös näihin.

Janne, Tomi ja Elli kertoivatkin itsestään työttöminä, jotka olivat työttömyysaikana pohtineet itseään ja tavoitteitaan syvemmin. Näin olleen ristiriita heidän tilanteensa oman ja objektiivisen tulkinnan välillä oli suhteellisen pieni, joskin heidän oma tulkintansa tilanteestaan on positiivisempi kuin työttömille tarjolla olevat mallitarinat (mm. Hänninen 1991). Aineiston komedioissa kertojat olivat kuitenkin hyväksyneet ristiriidan yhteiskunnan ja heidän oman tulkintansa välillä sekä puolustaneet ja selittäneet työttömyytensä motiiveja. ”*On sitä saanut viimeiset 6-7 vuotta selitellä, miksen tee [niin kuin muutkin], mutta kyllä ne alkaa pikkuhiljaa ymmärtää, että pitää tehdä niin kuin itse haluaa (Janne)*”. Välillä päähenkilöt olivat kokeneet, että ympäristön paineet ja heille tarjoama vapaamatkustajan leima olivat sekä epäoikeudenmukaisia että raskaita, mutta komedioissa päähenkilöt olivat onnistuneet keskustelemalla vähentämään heihin kohdistuvaa painostusta ja ennakkoluuloja ”*Ehkä se tuntuu vähän pahalta just sitä kautta, mutta oon puhunut niitä asioita niin paljon selväksi, että oon onnistunut [ne ennakkoluulot] poistamaan aika hyvin (Elli)*”. Nuoret kokivatkin, että lähipiiri oli työttömyyden aikana alkanut ymmärtää heidän ratkaisuaan ja antaa tilaa heidän omille ajatuksilleen. ”*Et sinänsä mä oon iloinen, että mua on kuunneltu. Se oliskin äärimmäisen paha tapaus, että kukaan ei kuuntelis niitä selittelyjä ja luulis, että valehtele. Semmosta ei oo onneks ollut (Elli)*”. He olivatkin voittaneet kamppailun ympäristön paineita ja tukahduttavaa elämäntilannetta vastaan ja löytäneet Murrayn (1989, 180) kuvaaman ”terveemmän toimintatavan”.

9.2 ”Kerenny nähdä kaikki kaverit ja tehdä niiden kanssa jotain. Aika kiireistä.” – Työttömyys verkostoitumisen ja sosiaalisten suhteiden luomisen aikana

Janne, Elli ja Tomi kuvaavat kaikki työttömyysaikaan itseen keskittymisen lisäksi myös sosiaalisten verkostojen ylläpitämisen ja luomisen ajaksi. Tomilla muutto uudelle paikkakunnalle ja työttömyysaika olivat mahdollistaneet vanhojen kavereiden tapaamisen ja yhteisen harrastamisen heidän kanssaan, kun taas Elli oli alkanut tietoisesti luoda sosiaalisia suhteita vasta työttömäksi jättäytyttyään. Ellin arkeen ei opiskeluaikana ollut mahtunut juuri ystäviä, joten työttömänä ollessa ”*oli aikaa ja*

kiinnostusta ja semmoista jaksamista, että jaksoi luoda sitä verkostoa – jota aiemmin ei ollut lainkaan – tyhjistä (Elli)”.

Jannella työttömyysaikana tehty matka oli muuttanut hänen arvomaailmaansa niin, että Suomeen palattuun hän oli vaihtanut ystäväpiiriä. *”Löyty paljon porukkaa, jotka opetti mulle enemmän sitä omilla aivoilla ajattelua ja se vaikutti kaikkeen. Siitä lähti ehkä se ylämäki sitten (Janne)”.* Yhteistä kaikille komedioiden päähenkilöille onkin, että työttömäksi jäätyään he eivät ole jääneet yksin, vaan päinvastoin hakeutuneet tietoisesti muiden ihmisten seuraan. Lisäksi työttömyyden tuottamat taloudelliset haasteet eivät ole rajoittaneet heidän mahdollisuuksiaan tavata ystäviään ja viettää aikaa heidän kanssaan. Toisin kuin julkisissa työttömyystarinoissa, joita määrittelee se, mistä päähenkilöt joutuvat luopumaan taloudellisen niukkuuden takia (Ezzy 2001), tämän aineiston komedioissa kerrontaa ohjaa se, mitä uutta ja hyvää työttömyysaika on heille tarjonnut.

9.3 ”Nyt uskon, että oon oikealla tiellä” – Tarinalliset projektit ja mahdolliset minät

Komedioissa tulevaisuuden kerronnan sävy on positiivinen, mutta kontrasti nykyhetken kerrontaan ei ole kovin suuri (KUVIO 3). Päähenkilöille tulevaisuus onkin selkeä jatkumo nykyhetkelle ja he kokevat olevansa jo matkalla *”nyt uskon, että oon oikealla tiellä. Ottanut tavallaan riskin ja jättäytymällä ulkopuolelle siitä mallista, jota niin moni mulle uumoili (Elli)”.* Komedioissa päähenkilöt ovat uskaltaneet kyseenalaistaa kulttuurisen menestymisen mallin ja luoneet omaa vastatarinaansa, jonka kautta kertovat löytäneensä heitä miellyttävän elämäntavan. Vaikkakin Janne, Tomi ja Elli puhuvat tulevaisuudesta optimistiseen sävyyn, ei heillä ole kovin konkreettisia suunnitelmia tai tulevaisuudenkuvia. Heidän toiveensa tulevaisuudelle ovat abstrakteja, joskin myös henkilökohtaisia. He toivovat tulevaisuudeltaan kokemuksia, elämyksiä ja mahdollisuutta toteuttaa itseään Tämänhetkinen tulkinta itsestä saattaneekin saada positiivista sävyä juuri siksi, että ero tulevaisuuden mahdollisen minän ja tämänhetkisen, reflektoidun identiteetin välillä ei ole suuri, eikä tavoitteiden saavuttamiselle ole asetettu tiukkoja kriteerejä tai aikarajoja *”Oon monesti tehnyt sen virheen, et nyt pitää olla sitä ja tätä, tämmösen aikavälin päästä jotain (Tomi)”.* Pää-

henkilöiden tavoitteet suuntautuvat pääasiassa pidemmälle ajalle, eikä lähitulevaisuuden suunnitteleminen tunnu heistä luontevalta ”*Tää on vähän semmonen laajemman, pidemmän kehityksen juttu. Vuoden päähän en tosiaan osaa sanoa vielä, mutta jos jotain töitä sais - - niin se olis tosi hyvä ja petais sitten sitä tulevaisuutta (Elli)*”.

Vaikka työttömyysaika onkin Jannelle, Tomille ja Ellille ollut tietoinen pudottautuminen normien ja yhteiskunnan mallitarinoiden ulkopuolelle, on heillä tulevaisuudessa ajatuksena tehdä töitä ja hankkia oma elantonsa ilman tukia. ”*No mä yritän tän järjestelmän puitteissa, mistä mä en nyt ihan älyttömästi pidä, niin sen puitteissa saada itselleni tulonlähdeä ja vois tehdä niitä asioita, mitä haluais - - kyllä aikuisen ihmisen pitää pystyä itsestään huolehtimaan, jos ei oo terveydellistä estettä. Siihen tässä pyritään, että löytyy joku homma, mitä jaksaa tehdä (Janne)*”. Tarinoissa onkin havaittavissa pieni ristiriita juuri tulevaisuuden osalta: toisaalta päähenkilöt haluavat tehdä työtä ja ansaita elantonsa, mutta toisaalta taas kritisoivat yhteiskunnassa vallitsevaa ehdotonta työnteon arvostamista. Heille työn ei tarvitse tarjota ensisijaisesti mahdollisuutta itsensä toteuttamiseen tai sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen (vrt. Wilenius 1981, 119) , vaan olla ”*kosketus terveelliseen arkielämään (Elli)*” ja tasapainossa muiden elämänalueiden kanssa ”*oma mielenrauha ja myös omaa aikaa, ettei oo sillä tavalla liiallisessa pyörityksessä (Tomi)*”.

Komedioiden kertojat puhuvat tulevaisuudesta luottavaiseen sävyyn. Tulevaisuus ja haaveiden toteutuminen on heistä itsestään kiinni ja he voivat omilla toimillaan ja valinnoillaan vaikuttaa siihen, millaiseksi se muotoutuu ”*itse sitä on kuitenkin vastuussa kaikesta, mitä tekee, minkälaiseksi oma elämä muodostuu (Tomi)*”. He uskovatkin itse ohjaavansa elämäänsä eivätkä ole ulkoisten mielipiteiden tai vaatimusten vietävinä. Tulevaisuudesta kertovat ilmaisut ovat heidän puheessaan vahvasti modaalisia ja vakuuttavat, että haaveiden toteutuminen on varmaa – ja myös tyytyväisyys, tai tyytymättömyys, tulevaisuuden tapahtumiin on heidän omasta tahdostaan riippuva valinta.

Jannen, Tomin ja Ellin tarinoista välittyikin vahva itsetunto ja koherentti sisäinen tarina: elämäkerrallista katkosta ei joko ole, tai siitä on aikaa niin, että tarina on ehtinyt jo muotoutua uudelleen. Kuten elämäkerrallisissa tarinoissa, juoni ja sen tulkinta rakentuvat yhdessä, ja tämän tutkimuksen romansseissa ne välittävät kuvaa vahvoista, omaa elämäänsä ohjaavista päähenkilöistä, jotka uskovat omiin valintoihinsa ja mahdollisuuksiinsa.

10 MONIMUTKAISET TARINAT: ”MÄ OLEN OLLUT VANKINA, KOKO AJAN OLIN PUUHAAMASSA NIITÄ PAKKO-OIREITA” – TYÖTTÖMYYSAIKA SAIRAUDEN VARJOSSA

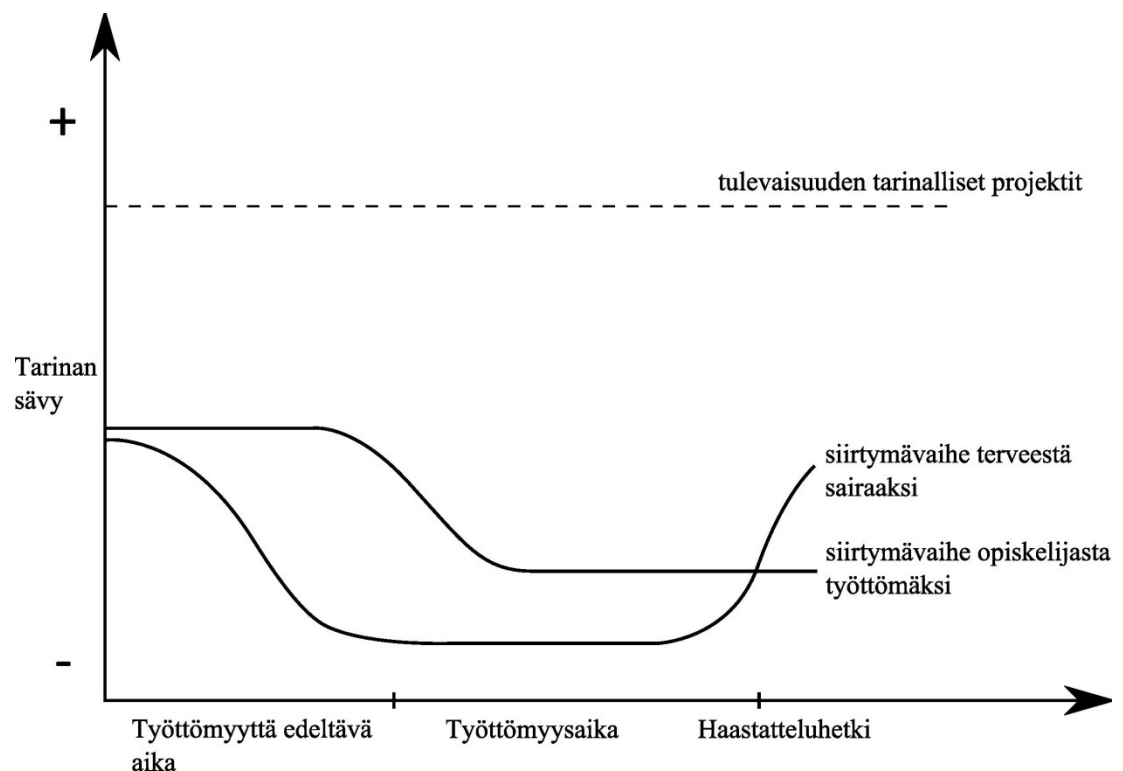
Kaksi aineiston tarinoista luokiteltiin monimutkaisiksi tarinoiksi Ezzyn (2001) jäsenyksen mukaisesti, sillä tarinoiden juonikulku ei sopinut Murrayn (1989) tai Hännisen ja Polson (1991) malleihin. Näissä tarinoissa pääpaino oli muilla siirtymävaiheilla tai kokemuksilla kuin työttömyydellä – ja työttömyydestäkin päähenkilöt puhuivat ainoastaan jonkin muun siirtymävaiheen tulkintojen kautta (LIITE 3).

Rosen ja Millan tarinoissa työttömäksi jääminen johtui pitkäaikaisen sairauden pahenemisesta. Molemmilla naisilla oli ollut mielessään selkeä tulevaisuudensuunnitelma, johon kuuluivat peruskoulun jälkeiset ammatilliset opinnot, mutta oireiden ja sairastumisen myötä he olivat joutuneet luopumaan haaveestaan ainakin toistaiseksi. Näissä tarinoissa sisäisen tarinan kerrontaa muovasikin opiskelija-työtön-siirtymävaihetta enemmän siirtymävaihe terveestä sairaaksi, eikä tarina kertonekaan työttömyydestä, vaan ensisijaisesti sairaana ja toipilaana olemisesta. Vaikka molempien naisten kohdalla sairastumisesta oli haastatteluhetkellä jo melko pitkä aika, oli tarinoissa havaittavissa Buryin (1982) tutkimuksissaan havaitsema elämäkerrallinen katkos, joka johtuu vakavan sairauden katkaisemasta elämänsuunnitelmasta. He kuvailivat sairastumisen jälkeistä aikaa yksinäisyyden ja tyhjyyden ajaksi ”*sanotaanko, että sen vuoden kohdalla on ihan tyhjä aukko (Milla)*” eivätkä haastatteluhetkellä halunneet tai kyenneet kertomaan tulevaisuuden haaveistaan kovin konkreettisella tasolla. Rose oli pyrkinyt koko työttömyys- ja sairastamisaikansa ylläpitämään vanhaa kuvaa mahdollisesta minästään eikä ollut muovannut uutta tulevaisuudenkuvaa huolimatta siitä, että hänen tiluasiotensa oli huomattavan erilainen ennen ja jälkeen sairastumisen. Milla taas oli jäänyt ensimmäisen sairauden puhjetessa vaille tulevaisuudenkuvaa eikä ollut elämäkerrallisen katkoksen jälkeen kyennyt muovaamaan uutta, vaihtoehtoista tarinaa tanssinopettajan uralle ”*sitten meni polvet, että en välttämättä koskaan enää pysty tanssimaan, että siihen ne unelmat aikailla jäi, että sen jälkeen ei enää uskaltanu kauheesti tehdä suunnitelmia (Milla)*”. Erona Hännisen ja Polson (1991) aineistoon onkin, että siinä, missä heidän haastateltavansa olivat työttömäksi jäätyään ottaneet vaihtoehtoisia rooleja selvittääkseen muovatakseen

sisäistä tarinaansa uudelleen, olivat Milla ja Rose saaneet sairaan roolin vasten tahtoaan jo ennen työttömäksi jäämistä.

10.1 ”Että kaikki asiat elämässä kerääntyy, niin seuraava kevät napsahti” – Tarinan sävyt ja tulkinta itsestä

Millan ja Rosen tarinoissa tarinan tulkinta ja sävy ovat negatiivisia jo ennen työttömäksi jäämistä, heti sairastumisesta alkaen (KUVIO 4). Rosen tarinassa aika ennen oireiden pahenemista oli sellaista kuin hän halusikin: työ unelmien alalla, opiskelupaikka, hyviä ystäviä ja läheinen perhe. Milla taas kuvailee jo aikaa ennen ensimmäisiä oireita vaikeaksi: perhettä repiviä riitoja, koulukiusaamista ja pakonomaista suorittamista. Molempien naisten tarinoissa sairastuminen kuitenkin muuttaa tulkintaa aiempaa elämäntilannetta negatiivisemmaksi. Toisaalta molemmat tulkitsevat sairastumisensa johtuneen osittain edeltävien elämäntapahtumien aiheuttamista haasteista ja stressistä.

KUVIO 4: Monimutkaisten tarinoiden sävyt ja rinnakkaiset siirtymävaiheet

Kuviossa 4 näkyy, kuinka siirtymävaihe opiskelijasta työttömäksi alkaa hieman terveestä sairaaksi –vaihetta myöhemmin. Molempia tapahtumia kuvailevat puheenvuorot ovat heidän tarinoissaan vahvasti negatiivissävyytteisiä. Milla ei muista ensimmäisestä työttömyysvuodestaan mitään ja kertoo myöhemmin arkensa koostuneen siitä, että *”Väsäili(n) yksinäni kotona kaikennäköistä, mikä ei sitten ehkä tehny niin hyvää (Milla)”*. Myös Roselle aika oli vaikeaa ja tilannetta hankaloitti entisestään muutto uuteen maahan ” - - jos suoraan sanoen ni helvettiä, et kaikennäköistä on joka päivä tapahtunu, että ei oo menny ihan tasaisesti (Rose)”.

Työttömyysaikana, mikä molemmilla naisilla on suhteellisen pitkä, on heidän tarinoissaan välillä myös positiivisempia ajanjaksoja. Välillä he ovat saaneet arjesta ja päivärytmistä kiinni sekä jaksaneet osallistua työvoimapolitiittiseen toimintaan. Stressin ja vaikeuksien myötä oireet ovat kuitenkin aika ajoin pahentuneet ja jälleen pakottaneet naiset kotiin. ” - - niin silloin kaikki meni vähän pieleen, mutta nyt mä yritän saada itse hallinnan, mutta on se kyllä vähän vaikeeta. Ihan kuin sisällä olis kaks henkilöä taistelemassa toistensa kanssa (Rose)”. Parempina aikoina he kertovatkin rakentaneensa arkea uudelleen itsenäisesti, mutta välillä taas joutuvat oman tarinansa sivustaseuraajiksi ja tapahtumien vietäviksi *”hypomania on just semmonen, että sä heräät siitä joku päivä ja tajuat kyllä ihan selkeesti sen jälkeen [mitä on tapahtunu] (Milla)”*.

10.2 ”Mä oikeesti eristäydyin siinä kohtaa aivan täysin” – Yksinäisyyden kokeminen ja aktiivisuuden lasku työttömyysaikana

Vaikka Milla ja Rose molemmat asuvat vanhempiansa kanssa, kertovat he työttömäksi jäätyään viettäneensä aikaa yksin kotona. Sairastumien, opintojen keskeyttäminen, kotiin jääminen ja Rosella uuteen maahan muutto olivat aiheuttaneet naisille tilanteen, jossa sosiaaliset suhteet kuihtuivat täysin. Molemmat kertovat yrittäneensä olla aktiivisia *”olin mä sillai aktiivinen, mutta sisimmästä syrjäytyyny ja masentunu (Rose)”* ja puuhastella jotain *”mä olin ja leivoin monta kertaa viikossa (Milla)”*, mutta jääneet vaille kodin ulkopuolisia kontakteja. Kummankaan kohdalla kyse ei kuitenkaan ollut omasta valinnasta, vaan Rosella ystävät olivat jääneet aiempaan kotimaahan, ja Milla taas oli koulukiusaamisen takia ollut yksin jo opiskeluaikanaan.

Ezzyn (2001, 119) monimutkaisissa tarinoissa on havaittu samanlainen juonikulku ”työttömänä oleminen vahvasti eristäytymisen ja arvottomuuden tunnetta, joka oli ollut läsnä jo traagisen siirtymävaiheen seurauksena”. Monimutkaisissa tarinoissa onkin havaittavissa Jahodan (Ezzyn 2001 mukaan) esittämän deprivatiohypoteesin toteutuminen. Roselle ja Millalle työttömäksi jääminen mutkisti heidän tilannettaan entisestään katkaisemalla yhteyden kodin ulkopuoliseen maailmaan, sekoittamalla vuorokausirytmien ja lamaannuttamalla heidät. Monimutkaisia tarinoita tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava, ettei työttömyyden ja sairauden tuottamien kokemusten erottaminen toisistaan ole mahdollista, vaan ne vaikuttavat tarinan tulkintoihin ja juonikulkuun samanaikaisesti.

10.2 ”Mä haluan ihan tavallisen elämän. Mä haluan oikeesti asioita, jotka on pysyviä ja jatkuvia, mitkä ei ihan jatkuvasti muutu” – Tarinalliset projektit ja mahdolliset minät

Rosen ja Millan tarinoissa aiemman tulevaisuudenkuvan ja nykytilan välillä on suuri ero (KUVIO 4). Milla on luopunut aiemmasta elämänsuunnitelmastaan, mutta Rose pitää omastaan kiinni, vaikka sen saavuttaminen tällä hetkellä näyttää kaukaiselta. Lähitulevaisuudesta kertominen on molemmille vaikeaa, eivätkä he pysty kuvailemaan tarinaansa tai mahdollista minäänsä lähitulevaisuuteen. Ensisijainen toive molemmilla liittyy sairauden oireiden voittamiseen ja elämän hallintaan saamiseen ”*haluaisin saada sairauden kokonaan pois mun elämästäni – mä ootan nyt vaan, että nämä kulmakarvat kasvaa ja sen jälkeen mulla on ihan ok olo luultavasti (Rose)*”. Tarinattomuuden perusteella voitaneekin päätellä, että Buryin (1982) määrittelemä elämänkerrallinen katkos vaikuttaa naisten elämässä edelleen, eivätkä he ole vielä onnistuneet intergroimaan sairastumisestaan sisäiseen tarinaan ja muovaamaan uutta mahdollista minää. ”*Mä en pysty vastaamaan tohon [tulevaisuuteen]. Mä en uskalla tehdä mitään suunnitelmia, mutta mulle olis ihan hirveen paljon, jos olis semmoinen tilanne, että ei tuu mitään uutta ongelmaa (Milla)*”. Toisaalta molemmat kuvailevat tulevaisuutta ja määrittelevät tavoitteita kymmenen vuoden päähän, mikä voi viitata siihen, että heillä on eräänlainen moraaliseen identiteettiin perustuva mahdollinen minä olemassa, mutta se eroaa reflektoidusta identiteetistä niin voimakkaasti, että

kymmenen vuoden kuluttua olevaa minää on vaikea nähdä jatkumona tämänhetkisel-
le tulkinnalle itsestä.

Millan ja Rosen tulevaisuuden kerronta linkittyy monissa kohti tervey-
teen ja sairauteen. Ensisijainen haave heillä on, että *”aina jossain toivoo, että toi
mielenterveys jotenki tasoittuis tai ainakin sen kanssa pystyis oppia elämään (Mil-
la)”*. Molemmilla on tällä hetkellä tarinassaan sairaan rooli, mutta mahdollisen mi-
nän toivotaan olevan terve, tai vähintäänkin toipilas. Siirtymävaiheesta työttömäksi
työssäkäyväksi tai opiskelijaksi ei heidän tarinoissaan olekaan niin merkityksellinen
kuin kertomus mahdollisesta sairauden voittamisesta. Pitkän aikavälin tavoitteissa
molemmilla on kuitenkin myös työn tekeminen; Rosella on selkeä pitkäaikainen ura-
haave, kun taas Millasta *”tuntuu, et en vois kuvitella mitään parempaa kuin 8-16 työ,
tai mihinkä aikaan tahansa, mutta se, että sä meet ja lähdet sieltä [säännöllisesti]
(Milla)”*. Ensisijaiset toiveet heillä tulevaisuudelle ovat kuitenkin abstrakteja: elämä,
kulttuuri, koulutus. Näistä haaveista heidän on vaikea kertoa tarkkaa ja konkreettista
tarinaa, jossa olisivat itse aktiivisina päähenkilöinä. *”Mun mielestä noissa [korteissa]
on semmonen asia, kuin elämä. Oikeesti tuntuu, että semmonen on menny aikalailla
sivu suun (Milla)”*. Menestyminen ja tulevaisuudenkuvan saavuttaminen ei heidän
tarinoissaan kuitenkaan liity omaan suoriutumiseen tai ponnisteluihin, vaan kerron-
nassa viitataan usein situaatioon, joka vaikuttaa heidän tarinansa muotoutumiseen
*”Ku oma perhe on ollut semmonen hajanainen ja muutenkin ihmissuhteet pahimmas-
ta päästä. Et itse asiassa mä toivon, että olis semmonen harmonisuus ja tasaisuus
(Milla)”*. Millan ja Rosen puheessa tulee jatkuvasti esille uhka, että sairaus estää
heitä saavuttamasta haaveitaan, vaikka he kamppailevatkin oireita vastaan jatkuvasti.
Heidän tulevaisuuden tarinoissaan situaatio määrittää juonikulkua enemmän kuin he
itse.

11 TRAAGISET TARINAT: ”SE OLII AIKALAILLA SEMMOSTA, ETTÄ PITI MIETTÄÄ ERI VAIHTOEHTOJA, MITEN LÄHTIS HAKEMAAN TÖITÄ”

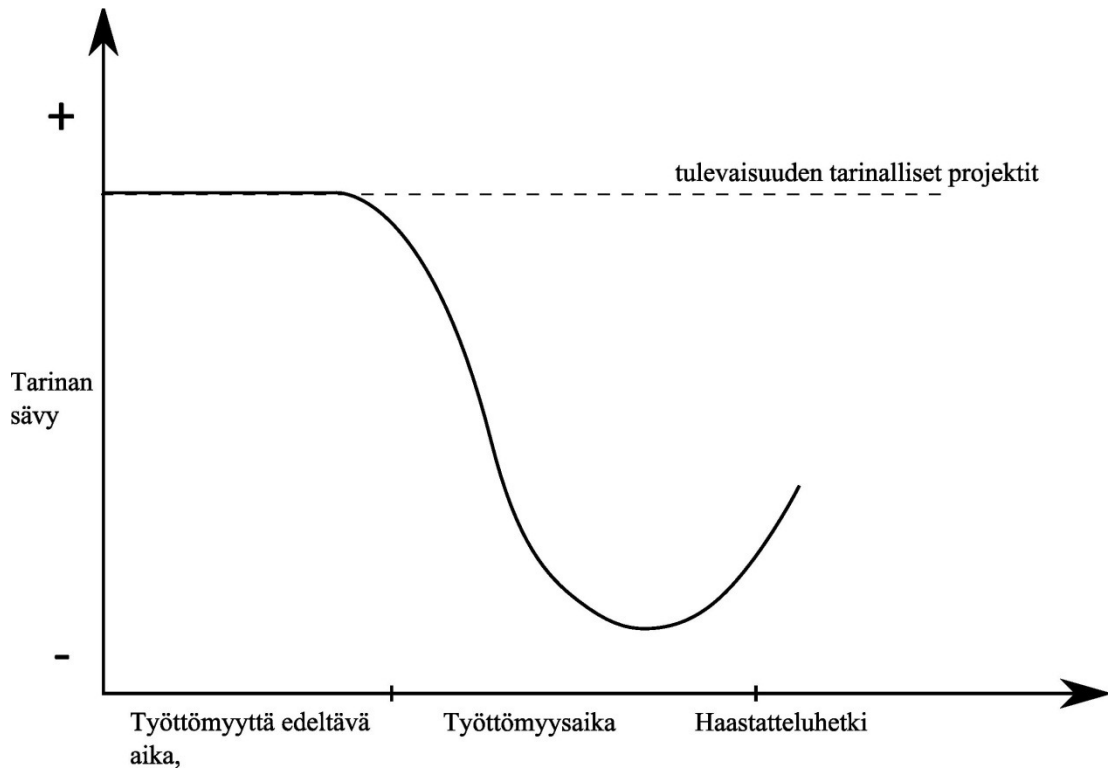
Neljässä aineiston tarinoista juonikulku ja kertojan tulkinta työttömyysajasta oli selkeästi negatiivinen, kun edeltävää aikaa – oli se sitten äitiyslomaa, opiskelua tai työssä käymistä – oli pidetty positiivisempana. Lisäksi tulevaisuuden tarinallisten projektien ja nykytilan välillä on selkeä ero. Vaikka kertojien ikä ja työttömyysjakson pituus vaihtelevat 20–29 vuoteen ja puolesta vuodesta kahdeksaan vuoteen, on tarinoille yhteistä se, että ensisijainen toive heillä on voida tehdä jotain muuta kuin olla työttömänä. Ezzyn (2001) havaintojen mukaisesti myös tämän aineiston tarinoissa kertojat kuvailevatkin kahta toisiinsa liittyvää, mutta erilaista kamppailua: työttömäksi jäämisen vaikeutta ja toisaalta työn löytämisen ongelmaa. Yhteistä näille tarinoille on, että työssä tai opinnoissa oleminen olisi heidän mielestään selkeästi parempi vaihtoehto kuin työttömänä oleminen. Tarinat luokiteltiin traagisiksi, koska päähenkilöt kokevat tulevaisuuden tarinallisten projektien olevan kaukana nykytilasta ja koska he tulkitsevat aiempien vaiheiden olleen positiivisempia kuin työttömyysaika. Murrayn (1989, 180) määritelmän mukaisesti tragedioiden päähenkilöt kuvailevat yksinäistä kamppailua ympäristön ja sosiaalisten tarinamallin paineita vastaan. Työttömyysaikana he ovat kokeneet ulkopuolisuuden tunteita ja sosiaaliset kontaktit ovat vähentyneet. Traagiset tarinat jaettiin vielä kahteen alaluokkaan: äitien tarinoihin (Mari ja Susan, LIITE 4) ja opintojen keskeyttäjiä tarinoihin (Heikki ja Tiina, LIITE 5), aiemman elämäntilanteen tulkinnan erojen mukaisesti.

Tragedioissa päähenkilöt kuvailevat sosiaalista painetta sekä ristiriitaa kulttuuristen tarinamallien ja oman elämän välillä. ”*Tossa oli heti paine päällensä, että pakko keksiä töitä ja päästä eteenpäin, ettei jää paikalleen, et ei jää yksin eikä katoa sosiaalisesta maailmasta eikä mitään (Mari)*”. Tragedioiden päähenkilöt kokivatkin paineen osallistua, opiskella tai työskennellä raskaaksi, sillä heillä ei työttömyysajan alussa ollut selkeää kuvaa omista ammatillisista toiveistaan, tai mahdollisuutta toteuttaa niitä. Heillä vaikuttikin olevan samanaikaisesti halu ”olla niin kuin muutkin”, mutta toisaalta löytää oma itsensä ja ammattinsa, eikä vain taipua painostuksen edessä tekemään jotain, mikä heitä ei todellisuudessa kiinnostanut ” – *että*

olisivat kattoneet mua yksilönä eikä sille vain heittäneet mua jonnekin - - mä jäin siihen vain virtaan kellumaan, enkä päässy eteenpäin (Heikki)”. Mari, Heikki, Susan ja Tiina olivat omaksuneet sosiaalisen median ja koulutusjärjestelmän tarjoaman menestyjän mallin ja muovanneet tästä moraalisen identiteetin, johon peilasivat toimijaminäänsä. Ristiriidan kanssa eläminen olikin heistä hankalaa, sillä sen lisäksi, että heillä itsellään oli halu muuttaa situaatiotaan ja toimijaminäänsä kohti työssäkäyvän aikuisen mallia, eivät he onnistuneet selittämään tilannettaan viranomaisille ja lähipiirilleen. ”Tässä on se paine, minkä sosiaalinen media ja työvoimatoimistot ja muut asettaa ihmisen päälle. Joskus kuvittelee, että on henkisesti tosi vahva ja en mä nyt sano, että et mä hirveen köykänen olisin, mutta hirveet paineet ne lykkää, että sun on pakko tehdä jotain (Mari)”.

11.1 ”Mä vaan toivoin, että likalle tulis hyvä elämä” – Äitien tarinat

Äitien tarinat eroavat juonikulultaan ja sävyltään opintojen keskeyttäjäien tarinoista siinä, että työttömyyttä edeltävästä ajasta kerrotaan positiiviseen sävyyn (KUVIO5). Susan ja Mari ovat ennen työttömäksi jäämistään olleet äitiys- ja vanhempainvapailta hoitamassa tyttäriään. Näin ollen heillä on ollut pidempi aika valmistautua myös työttömäksi jäämiseen ja töiden hakuun. Marilla ja Susanilla yhtäjaksoinen työttömyysaika on myös lyhempi kuin Heikillä ja Tiinalla, ja he ovat työskennelleet useita jaksoja eri yrityksissä sen jälkeen, kun olivat jääneet ensimmäistä kertaa työttömäksi.

KUVIO 5: Äitien tarinoiden juonen sävy tarinan eri vaiheissa

Marin ja Susanin tarinoissa on viitteitä myös muista siirtymävaiheista, jotka ovat muokanneet heidän sisäistä tarinaansa. Molemmilla naisilla äitiys, ja etenkin yksinhuoltajuus, on kerronnassa vahvasti läsnä ja omaa toimintaa peilataankin lapsen edun kautta ”vähän aikaa huono tilanne, koska peruspäiväraha vähemmän kuin palkka. Se on vähän huono tilanne, koska mä asun lapsen kanssa (Susan)”. Naiset kertovakin järjestelleensä elämäänsä lapsen edun mukaisesti ”mä en olis halunnu viedä Amandaa päiväkotiin, mutta se oli pakko - - että mä en pidä Amandaa kotona sen takia, että mulla on tylsää (Mari)”. Molemmilla naisilla työttömän rooli vaikutti kuitenkin olevan haastatteluhetkellä kaikkein vahvin. Siirtymävaiheet äidiksi ja yksinhuoltajaksi, Susanilla maahanmuuttajaksi ja Marilla toipilaaksi jäivät kerronnassa vähemmälle huomiolle ja olivat integroituneet sisäiseen tarinaan. Molempien kerronta eteni aiempien siirtymävaiheiden kautta jatkumona nykyhetkeen ja edelleen tulevaisuuteen. Varisnainen elämänelämänekerrallinen katkos vaikuttikin tapahtuneen Marilla sosiaali- ja terveysalan urahaaveista luopumisen yhteydessä ja Susanilla työttömyysajan alussa. ”Kun mä olin työharjottelussa neurologisella, niin mä huomasin, kuinka kaksinaamaista touhua se on. Mä en halua semmoseen. Hyvät oli tavoitteet, mutta se

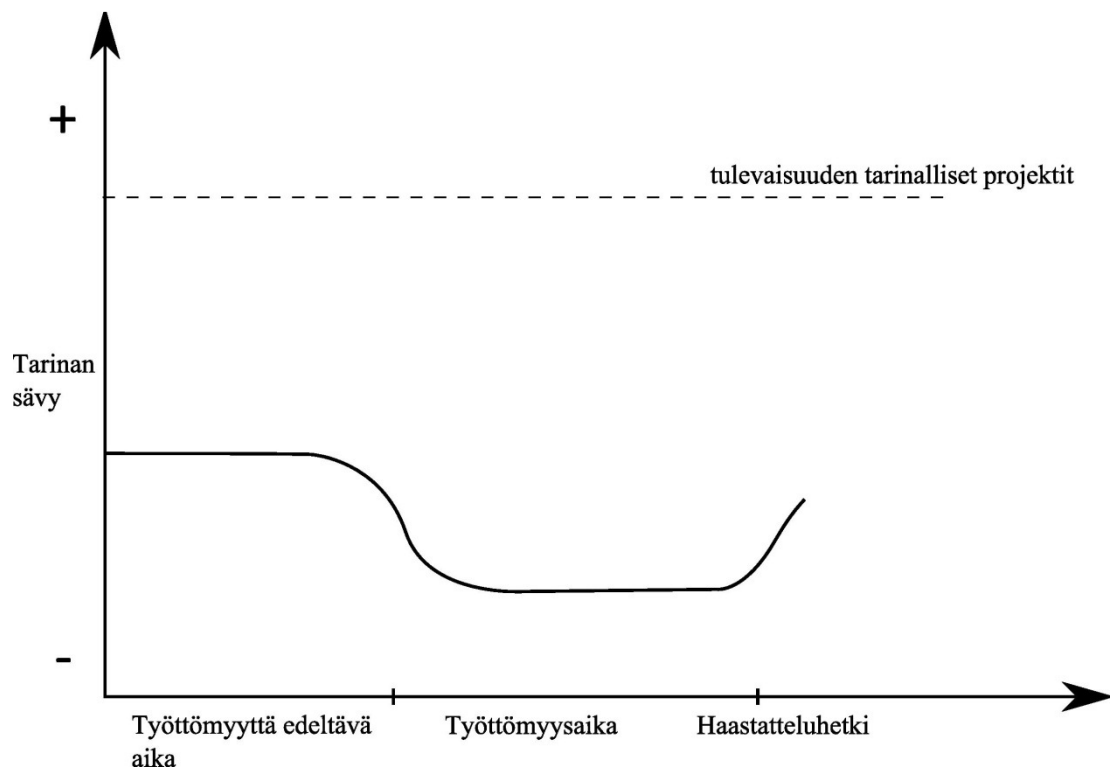
meni kyllä ihan [pilalle] (Mari)”. Haastatteluhetkellä molemmat olivat kuitenkin ohittaneet tarinattomuuden vaiheen ja kuvailivat tarkasti tulevaisuuden minäänsä ja uratavoitteitaan.

Marin ja Susanin tarinat ovat aineiston ainoita, joissa tulee esille Kortteisen (1992) ja Heinosen (1997) havaitsema selviämisen eetos. Marin kerronnasta se on poimittavissa muun muassa puheenvuoroista (i) *”Se oli aika rankkaa, ei mistään tuu apuja, jos työttömäksi, jos ei saa töitä”* (ii) *”mä etsin töitä, sit välillä tuskastuin [niin pidin] lenkkikirjaa ja kävin lenkillä”* (iii) *”kaikesta tulee selvittyä - - niin kaikesta selviää, vaikka kuinka huonosti menis”*. Marin ja Susanin kohdalla selviämisen eetos voikin liittyä juuri yksinhuoltajuuteen, tarpeeseen elättää lapsensa sekä näyttää muille, että pärjää. Kuten Kortteinen ja Heinonenkin toteavat, ei tälle tarpeelle näytetä pärjäämisensä tule tässäkin aineistossa selitystä. Voidaan kuitenkin olettaa, että se liittyy yksilön kunniaan ja omanarvontuntoon, sillä Mari liittää halunsa pärjätä yksin kamppailuun ympäristön ennakkoluuloja vastaan *”ne [työnantajat] pitää jotenkin laiskana, tai jotenkin mulle tuli sellainen olo, että ne piti mua suunnilleen laiskana ja tyhmänä, että mä oon ollut nuorena äiti”*.

11.2 ”Että mä olin siellä vuoden ja sitten mä lopetin sen” – Opintojen keskeyttäjiä tarinat

Heikin ja Tiinan kerronta alkaa peruskoulun jälkeisestä ajasta. He olivat molemmat aloittaneet peruskoulun – ja Tiina lisäopetuksen – jälkeen ammatilliset opinnot, mutta keskeyttäneet opinnot ensimmäisen vuoden jälkeen ja jääneet sitten työttömiksi. Molemmat olivat haastatteluhetkellä olleet yhtäjaksoisesti työttöminä opintojen päättymisestä asti: Heikki kahdeksan vuotta, Tiina kaksi. Molempien tarinoissa opiskeluaika ei ollut sellaista kuin he olivat toivoneet. Tiina oli päätenyt väärälle alalle ja koki, että muut opiskelijat olivat lapsellisia. Heikki taas olisi pitänyt alan opinnoista, mutta terveydelliset tekijät ja oppilaitoksen ilmapiiri saivat hänen jättämään opinnot kesken. Molemmat selittävätkin opintojen päättämistä pääosin ulkoisilla tekijöillä: muiden opiskelijoiden käytöksellä sekä Heikki opettajien ja Tiina poikaystävänsä toiminnalla *”En mä tiää, ehkä se oli se silloinen poikaystävä, mikä sai sen - - ei jaksanu*

aamalla herätä ja sillai (Tiina)”. Heikki ja Tiina antavatkin situaatiolle heidän omia vaikutusmahdollisuuksiaan suuremman painoarvon työttömäksi jäämisessään.

KUVIO 6: Opintojen keskeyttäjiä tarinoiden juonen sävy tarinan eri vaiheissa

Tulkinta tilanteesta ennen työttömäksi jäämistä onkin heidän tarinoissaan negatiivinen, mutta toisin kuin komedioissa, työttömyysaika ei ole edeltävää aikaa positiivisempi kokemus, vaan päinvastoin (KUVIO 6). Heikillä ja Tiinalla elämäkerrallinen katkos vaikuttaisi tapahtuneen työttömäksi jäämisen yhteydessä. Opintojen päättymisen jälkeen he jäivät vaille suuntaa ja suunnitelmaa ”*vähän niinku vanhukset jäätiin sinne torin penkille istumaan ja miettimään, että miten tästä eteenpäin lähtis jatkamaan, mikä olis se mun tie (Heikki)*”. Molemmilla Heikin kuvaama ajelehtiminen oli kestänyt suhteellisen kauan, kunnes he olivat löytäneet uuden, kiinnostavan alan, jonka ympärille olivat alkaneet luoda uutta tarinallista projektia. Haastatteluhetkellä molemmat kertoivatkin tulevaisuuden tarinallisista projekteista toiveikkaaseen sekä positiiviseen sävyyn (KUVIO 6)

11.3 ”Että sais sitä rahaa, kun ilman sitä ei täällä pärjää oikeesti” – Taloudelliset vaikeudet työttömyysaikana

Kaikissa traagisissa tarinoissa päähenkilöt kertovat taloudellisesta niukkuudesta, joka leimaa työttömänä olemista. Asuminen ja eläminen on maksettava, mutta toimeentulo on niukkaa. *”Ei yh-äitillä Suomessa oo varaa, eikä varmaan missään muuallakaan - - et se on koko elämä ollut sellaista sukeltamista (Mari)”*. Siinä, missä romanssien ja monimutkaisten tarinoiden päähenkilöt eivät joko maininneet rahallisia ongelmia lainkaan, tai pitivät tuen varassa elämistä sopeutumiskysymyksenä, oli rahan puute tragedioiden päähenkilöille ongelma. Päähenkilöt olisivat halunneet harrastaa, matkustella ja kuluttaa, mutta mahdollisuutta siihen ei ollut rahojen kuluessa välttämättömiin elämiskustannuksiin *”että sais sen työpaikan ja rahaa - - enkä määhän nyt koko ikääni ajatellu asua missään pienessä kaksiossa, niin (Tiina)”*. Tragedioiden päähenkilöiden tarinoissa vilahteleekin toive korkeamman elintason saavuttamisesta, vaikka tukien varassa eläminen ei vaikutakaan olevan heille kunniaa tai omanarvontuntoa uhkaava kysymys. Silti kontrasti muihin tarinatyyppeihin on suuri, sillä tulevaisuuden tarinallisten projektien tavoitteet *”toivon olevani - - menestyvän yrityksen osakas (Mari)”* ja toiveet *”mä hommaan lisää koiria ja mulla on hieno omakotitalo (Tiina)”* ovat selkeitä ja eroavat huomattavasti tämänhetkisestä tilanteesta

Toisaalta taloudellinen tilanne liittyi Marin, Tiinan, Heikin ja Susanin tarinoissa erottamattomasti viranomaisten kanssa asiointiin. Toimeentulo riippui viranomaisten päätöksistä ja lausunnoista: täytyy olla kuuliainen ja nöyrä, toisinaan sivuuttaa jopa omat toiveensa, jotta ei menetä yhteiskunnan maksamia tukia. *”Mä katoin, mitä heillä oli tarjottavana ja menin siihen, vaikka se ei välttämättä mua kiinnostanu. Se oli pakko, koska mua uhkailtiin sillä, että mä saan karenssin (Heikki)”*. Koulutuksiin ja työvoimapolitiittiseen toimintaan oli osallistuttava, vaikka olisi kokenut sen hyödyttömäksi, sillä tukien menettäminen oli huonompi vaihtoehto.

”No just niitä koulutuksia, mitä siellä on meneillään – ja nyt kun oli se B5-lausuntotullu, kun mä erosin sieltä catering-alalta monta vuotta sitten. Niin se on kolmen kuukauden työssäoloehto [jotta tuet saa takaisin] (Tiina)”. Päähenkilöt eivät mainitsekaan tukien nostamista häpeällisenä, mutta muiden päätäntävalta omasta taloudesta

koettiin turhauttavaksi: on vaikea elää itsenäisen aikuisen elämää, kun oma talous ei ole täysin omissa käsissä.

11.4 ”Mä toivon olevani vaimo, kolmannen lapsen tuleva äiti ja hyvin menestyvän yrityksen omistaja” – Tarinalliset projektit ja mahdolliset minät

Tragedioille yhteistä oli, että päähenkilöillä oli hyvin konkreettinen kuva siitä, mitä tulevaisuudeltaan halusivat. Pysyvän työn, ihmissuhteiden ja taloudellisen turvan lisäksi he kuvailivat hyvin yksityiskohtaisesti ammatillisia toiveitaan ja unelmiensa työn ominaispiirteitä. He olivat työttömyysajan alun tarinattomuuden jälkeen muovanneet sisäistä tarinaansa ja luoneet selvärajaisen mahdollisen minän, jonka artikulointi tuntui olevan heille helppoa ”*mulla on paljon suunnitelmia - - mä haluan, että on pikkuravintola, siis thairavintola - - mä menen keittiössä ja mun tyttö auttaa kassalla (Susan)*”. Samanaikaisesti päähenkilöt tuntuivat tiedostavan, että tarinallisen projektin toteuttaminen veisi vielä pitkän aikaa, mikäli olisi mahdollista lainkaan. ”*Tavoitteet ja semmoset pysyy, mutta on kyse siitäkin, kannattaako sitä johonkin tiettyyn hakee liian kauan. Menee sitten sinne toiseen vaihtoehtoon (Heikki)*”.

Päähenkilöt olivat jo ennen haastatteluhetkeä ponnistelleet monin tavoin kohti tavoitettaan, mutta toisin kuin komedioiden kertojat, he eivät täysin uskoneet, että menestyminen on heidän omissa käsissään. Tarinallisten projektien toteutumista kertovat ilmaukset käsittelivät usein tavoitteiden saavuttamiseen vaadittavia ehtoja ulkoa annettuina ”*täytyy olla paljon rahaa (Susan)*” ja muiden hallinnassa olevina ”*se on se koulutus, mikä pitäis saada (Tiina)*”. Tragedioiden päähenkilöillä tarinallisen projektin ja mahdollisen minän toteutumista sääteleekin heidän kerronnassaan sekä viranomaiset että lähipiiri, vaikka he kuvaavatkin itseään pyrkimässä aktiivisesti kohti tavoitettaan.

12 Y-SUKUPOLVI JA SOSIAALINEN TARINAVARANTO

Monimutkaisten tarinoiden päähenkilöitä lukuun ottamatta kaikki haastateltavat kertovat tarinassaan kamppailusta Hännisen (1991) mainitseman rikostarinan päähenkilön roolia vastaan. Nuoret aikuiset näkevät työttömyyden ja sen syyt monisäikeisenä verkkona, joka ei johdu tarinan päähenkilön laiskuudesta tai halusta vieroksua työntekoa. Heille työttömyysaika on sairauden, ympäristön ennakkoluulojen tai aiemman epätyytyttävän elämäntilanteen tuottama välivaihe, josta he uskovat myös luopuvansa, kunhan sopiva työ tai koulutus löytyy. Haastateltavilla tuntuukin olevan tarve vakuuttaa, että eivät ole rikostarinan päähenkilöitä, vaan työttömiä omista henkilökohtaisista syistä. Samoissa puheenvuoroissa he puolustavat myös muita työttömiä ja toivovat ymmärrystä kunkin tilanteelle ”*niin jotkut ihmiset, jos on joku raskas asia takana ja vaikka olis käynyt puhumassa siitä, niin se saattaa edelleen painaa, eikä sen takia jaksa käydä töissä tai missään muuallakaan. Ei se oo laiskuutta. (Mari)*”. Toisaalta haastateltavat ymmärtävät ympäristön ennakkoluuloja ja pelkoa siitä, että lähipiiri pelkää nuorten syrjäytyvän, mutta samanaikaisesti he kokevat, että heille tarjotaan median välittämää syrjäytyneen mallia vailla todellisia perusteita ”*niitä lähdetään heti yhdistämään muhun, että sä varmaan matkit niitä ja meet samaa tietä, eli heittäydyn loppuiäksi johonkin tukien varaan (Elli)*”.

Vaikka Y-sukupolven edustajilla on halu tehdä työtä, kritisoivat he valalla olevaa kouluttautumisen ja koulutuksen arvostamista. Heidän mielestään julkisissa tarinoissa on tarjolla vain yksi vaihtoehto: peruskoulusta suoraan ammatillisen koulutukseen tai lukioon, josta edelleen joko työelämään tai jatko-opintoihin. Toisin sanoen siis se, mihin poliittisella päätöksenteolla on viime vuosina voimakkaasti pyritty. Julkisen keskustelussa painotetut nopea työurille siirtyminen, opintojen tehokas suorittaminen, varhainen ammatinvalinta sekä väli vuosien paheksuminen vaikuttavatkin olevan nuorille vastatarinoiden lähde. ”*Tässä yhteiskunnassa arvostetaan niin hirveesti, jos lukee ittensä vaan niin korkealle kuin voi (Elli)*”. Aineiston haastateltavat kyseenalaistivatkin koulun, työvoimaviranomaisten ja vanhempien heille tarjoaman mallin kouluttautumisen eduista. Miltei kaikki haastateltavat peräänkuuluttivat aikaa ja mahdollisuuksia pohtia omaa ammatinvalintaansa sekä viettää taukoa koulun päättämisen jälkeen pohtiakseen tulevaisuuttaan. Näille nuorille aikuisille

opiskelu ei ollutkaan tärkeää itsensä takia, vaan sitä pidettiin lähinnä välinearvona, jopa pakollisena pahana, riittävän mielekkään työpaikan saamisessa. Toisin kuin Piha ja Poussa (2012) ovat todenneet, tämän aineiston nuorille oppiminen itsessään ei ollutkaan motivaation lähde, vaan kouluttautumiselta haettiin ennen kaikkea vaihtoarvoa. ”*Ku heti ruvetaan työkkäristäkin ehdottaa kaikennäköisiä kursseja ja koulutuksia, mistä ei oo mitään hyötyä, jos on ajatellu jotain uraa (Mari)*”. Suoraan nuoret eivät kuitenkaan tyrmänneet ajatuksia opiskelusta, vaan se nähtiin mahdollisena vaihtoehtona, mikäli riittävän kiinnostava ala löytyisi.

Siitä huolimatta, että aineiston kaikki nuoret aikuiset puhuivat kriittiseen sävyyn opiskelun ja työssäkäynnin mallitarinoista, ei heidän hyödyntämässään sosiaalisessa tarinavarannossa vaikuttanut olevan muunlaisia vaihtoehtoja. Nämä Y-sukupolven edustajat eivät viitanneet puheessaan lainkaan julkisiin positiivisiin työttömyystarinoihin, joita olisivat hyödyntäneet oman kulttuurisen vastatarinansa luomisessa, vaan tuntuivat kukin käyvän omaa kamppailuaan. Pienessä mittakaavassa tukea ja perusteluita haettiin kaveripiiriin työttömyystarinoista, mutta nekin käsitettiin pääasiassa pienen yhteisön tarinoiksi, eikä niillä tuntunut olevan kovin suurta arvoa nuorten omien tarinoiden luomisessa. Niinpä vaikuttaisikin, että Hännisen ja Polson (1991) mainitsevat positiiviset työttömyystarinat eivät vielääkään ole vakiinnuttaneet paikkansa sosiaalisessa tarinavarannossa. Aineiston perusteella nuorille aikuisille näyttäisikin olevan tarjolla kaksi julkista tarinamallia; Hännisen ja Polson (1991) mainitsema **rikostarina**, jossa päähenkilö on laiska ja heittäytyy yhteiskunnan tukien varaan sekä **syrjäytymistarina**, joka pääpiirteittäin vastaa edellä mainitun tutkimuksen uhritarinaa. Siinä, missä rikostarinan päähenkilön katsotaan olevan täysin vastuussa tilanteestaan, selitetään nuoren aikuisen tilannetta syrjäytymistarinaassa päähenkilön saamattomuuden lisäksi myös situaatiolla. Huono aiempi koulumenestys tai sisarusten ja median syrjäytyneet mallit ovat ajaneet päähenkilön tilanteeseen, josta eteenpäin pääseminen on vaikeaa omin avuin. Syrjäytymistarinan päähenkilöksi joutuminen lienee kuitenkin yksilölle helpompaa, sillä nuorten mukaan syrjäytyneen leiman saaneille tarjotaan tukea ja ymmärrystä huomattavasti rikostarinan päähenkilöitä enemmän. Olennaista on huomata, että aineiston haastateltavat eivät itse kuitenkaan asemoi itseään kumpaankaan näistä tarinamalleista, vaan pyrkivät luomaan vastatarinaa, jonka kautta tulkitsevat tilannettaan positiivisemmasta näkökulmasta.

Tämän tutkimuksen Y-sukupolven edustajille on tärkeää, että työ, jota he tekevät on mielekästä. Heille työelämä ei ole Kortteisen (1992) kuvaama projekti, jossa on puskettava henkensä uhalla, vaikka he tunnistavatkin kyseisen paineen ”*kyl-lähän tää yhteiskunta hiillostaa koko ajan niskaan, työkkäri ja sossu ja kaikki painostaa, että mee vaikka sinne napinpainajaks, kunhan vain teet jotain (Janne)*”. Aineiston Y-sukupolven edustajille työ on yksi elämän osa-alue muiden joukossa. Vapaa-aika, ihmissuhteet ja harmonia ovat vähintään yhtä tärkeitä kuin työn tekeminen. Siitä huolimatta, että nuoret kritisoivat tarinoissaan vanhempiensa ja yhteiskunnan tarjoamaa työssä käyvän aikuisen mallia, siintää se kuitenkin kaikkien haastateltujen tarinallisissa projekteissa lopullisena päämääränä. Vaikka opiskelu ja työssä käyminen ei tällä hetkellä olekaan heille mieluisa tai mahdollinen tapa elää, puhuu jokainen aineiston nuorista kuitenkin halusta ja pitkän aikavälin tavoitteesta elättää itse itsensä työtä tekemällä, ilman yhteiskunnan tukea. Kaikkia Y-sukupolven edustajien tarinoita yhdistääkin positiivinen kerronta tulevaisuuden tarinallisista projekteista. Vaikka-kin monimutkaisten tarinoiden ja tragedioiden päähenkilöillä reflektoitu identiteetti ja mahdolliset minät eroavat tällä hetkellä toisistaan melko paljon, on kaikista tarinatyypeistä kuitenkin löydettävissä positiivinen, päähenkilöä miellyttävä tulevaisuudenkuva.

13 POHDINTA

Tutkimuksen kohdejoukkona olleet ohjaavan koulutuksen opiskelijat, työttömät nuoret aikuiset, tarjoavat yhden näkökulman Y-sukupolven edustajiin. Kerätystä narratiivisesta aineistosta muodostettiin kolme tarinatyyppeä, jotka kuvaavat Y-sukupolven edustajien työttömyystarinoita; tragedia, komedia ja monimutkaiset tarinat. Tarinat olivat suhteellisen koherentteja, eikä niissä havaittu juurikaan Denzinin (1992) ja Byrnen (2003) esittämiä itsen kertomisen vaikeuksia, kaotisuutta tai loogiikan puuttumista. Haastatelluille nuorille aikuisille oman sisäisen tarinan kerronta vaikuttikin olevan suhteellisen ongelmatonta ja he pystyivät hyödyntämään elämänsä käännekohtia sisäisen tarinansa luomisessa. On mahdollista, että aineiston nuorilla ei ollut elämänsähistoriansa traumaattisia kokemuksia, jotka olisivat aiheuttaneet sisäisen tarinan pirstaloitumisen, tai sitten vaikeista kokemuksista oli kulunut riittävän pitkä aika, ja ne olivat ehtineet integroitua merkityksellisiksi osiksi tarinoita. Aineistoa analysoitaessa havaittiin lisäksi, että päähenkilön iällä, sukupuolella, etnisellä taustalla tai työttömyysajan pituudella ei ollut vaikutusta tarinatyyppeihin. Tästä osoituksena on muun muassa se, että komedioiden päähenkilöt ovat eri sukupuolta, heillä on suurehko ikäero sekä yhdet aineiston pisimmistä ja lyhyimmistä työttömyysjaksoista.

Kaikissa tarinoista tarinoissa oli looginen ja suhteellisen koherentti juonikulku, jonka päähenkilöt itse tuottivat haastatteluissa. Näin ollen voidaan olettaa, että heidän oli myös suhteellisen helppo antaa merkityksiä, sävyjä ja tulkintoja tapahtumille. Niinpä tarinoista pystyttiin analyysivaiheessa luomaan kuviot, joita apuna käyttäen tarinat saatiin tyypitetyä. Yhteistä kaikille tarinatyypeille havaittiin olevan positiiviset tulevaisuuden tarinalliset projektit. Komediat erottuvat juonikulultaan muista tyypeistä selkeästi eniten, sillä niissä tarinan sävyssä ei tapahdu notkahdusta työttömäksi jäädessä, vaan päinvastoin tarinan sävy muuttuu positiivisemmäksi työttömyysaikana. Monimutkaisissa tarinoissa tarinan sävy on negatiivinen jo ennen työttömäksi jäämistä työttömyysajan edelleen synkettäessä tilannetta. Tragedioissa työttömyysaika tuottaa selkeän notkahduksen kerronnan sävyyn; ainoastaan tragedioissa siirtymävaihe työttömäksi aiheuttaakin radikaalin muutoksen tilanteen tulkintaan. Tämän aineiston toisen tragediatyyppin, äitien tarinoiden, perusteella vaikuttaisi, että pikkulapsiajan ja yksinhuoltajuuden vaikeuksista huolimatta pidetään

lapsen kanssa kotona vietettyä aikaa erittäin positiivisena, kun sitä tarkastellaan työttömyysajasta käsin. Toisen tragediatyyppin ja komedioiden perusteella puolestaan näyttäisi, että ns. väärän alan opiskelu ja oppilaitoksessa oleminen tuottaa positiivisempia tilanteiden tulkintoja kuin työttömänä oleminen, mikäli opiskelun ja oppilaitoksen ympäristön ei koeta uhkaavan todellista minuutta. Tämän tutkimuksen tulosten valossa, vastoin Jahodan deprivatiohypoteesin oletuksia (Ezzy 2001) työ, tai nuorten aikuisten tapauksessa opiskelu, ei vielä itsessään ole psyykkisen hyvinvoinnin lähde. Olennaista näyttäisikin olevan se, minkälaisia tulkintoja tilanteesta saa suhteessa moraaliseen, sosiaaliseen ja reflektoituun identiteettiin. Mikäli siis reflektoitu identiteetti on kaukana moraalisesta tai mahdollisesta minästä, ei kiinnittyminen työhön tai opiskelupaikkaan riitä tuottamaan psyykkistä hyvinvointia.

Tutkimuksen nuorilla työttömän rooli on merkittävin objektiivinen rooli kouluikäisten jälkeen, joskin subjektiiviset käsitykset omasta roolista ja tilanteesta ovat hyvinkin erilaisia. Niinpä tämän tutkimuksen kohdejoukon perusteella ei tule tehdä pitkälle vietyjä johtopäätöksiä koko Y-sukupolvesta ja työn merkityksestä heille. Siitä huolimatta, että tutkimuksen kohdejoukon ajatukset ja työlle antamat merkitykset olivat monilta osin yhteneviä Dulinin (2005), Meierin (2010) sekä Pihan ja Poussan (2012) tulosten kanssa, oli niissä myös selkeitä eroavaisuuksia. Toisin kuin aiemmissa tutkimuksissa, tämän tutkimuksen nuoret eivät pitäneet itsensä ammatillista kehittämistä ja opiskelua kovinkaan suuressa arvossa, vaan kritisoivat ”kouluttautumispakkoa” ja ”uraäitejä”. Opiskelu oli heille varavaihtoehto, mikäli riittävän mielekästä työtä ei olisi mahdollista saada ilman kouluttautumista. Ensisijaisena tavoitteena näillä nuorilla aikuisilla olikin elämän tasapainon löytäminen, henkilökohtainen hyvinvointi, miellyttävien kokemusten hankkiminen ja merkityksellisten ihmissuhteiden ylläpitäminen. Vaikkakaan työnteko ei ollut heidän tavoitteissaan ensimmäisenä, oli kaikille aineiston nuorille kuitenkin selvää, että jossain vaiheessa he tekisivät työtä elättääkseen itse itsensä. Se hetki ei vain ollut välttämättä juuri nyt. Työnteko olikin tämän tutkimuksen kohdejoukolle välinearvo muiden asioiden, kuten taloudellisen tasapainon tai harrastusmahdollisuuksien, saavuttamiseen. Nämä Y-sukupolven edustajat ovat kuitenkin valmiita luopumaan taloudellisesta riippumattomuudesta, mikäli työ itsessään ei ole riittävän motivoivaa ja mukavaa. Tutkimustulokset osoittavatkin, että työntekijän tai opiskelijan identiteetti ei ole näille nuorille aikuisille kovinkaan merkityksellinen, vaan he rakentavat identiteettiään muiden roo-

lien varaan. Siinä, missä se komedioiden päähenkilöiden kohdalla tarkoitti todellisen minänsä löytämistä työttömyyskokemuksen kautta, oli monimutkaisten tarinoiden kertojille sairaan sekä toipilaan roolit olennaisimmat sisäisen tarinan muovaamisessa. Reflektoidun identiteetin (Hänninen 1999) muodostaminen sosiaalisen tarinavaranon tarjoamien rajallisten – ja rajoittavien – mallien avulla olikin osalle nuorista aikuisista hankalaa. Etenkin tragedioiden päähenkilöille tämä tuotti haasteita, sillä tasapainoilu sosiaalisen ja moraalisen identiteetin sekä oman tilanteen välillä ei ollut ongelmaton. Monimutkaisissa tarinoissa identiteettityötä sen sijaan häiritsi melko tuore elämäkerrallinen katkos, joka oli pakottanut päähenkilöt luopumaan aiemmasta mahdollisesta minästään.

Kaikista Y-sukupolven edustajien tarinoista välittyi vahva käsitys omista toiveista, todellisesta minästä sekä sisäisestä tarinasta. Kussakin tarinatyypissä ”hyvä elämä”, jota kuvattiin tulevaisuuden tarinallisissa projekteissa, koostui erilaisista asioista, mutta päähenkilöt osoittivat kerronnassaan eri tavoin pyrkivänsä sitkeästi kohti tavoitettaan. Siitäkin huolimatta, että tilanne ja reflektoitu identiteetti olivat kaukana tarinallisten projektien tavoitteista, kertoivat kaikki haastatellut positiivisista pitkän aikavälin tavoitteista. Omien tavoitteiden, halujen ja päämäärien, toisin sanoen oman tarinan, saavuttaminen onkin näille Y-sukupolven nuorille niin tärkeää, että ympäristön aiheuttama sosiaalinen paine tai kulttuuriset tarinamallit eivät saa heitä luopumaan omasta tarinastaan.

Haastateltujen nuorten kerronnasta välittyi tunne vilpittömyydestä ja halusta kertoa omaa elämäntarinaansa nimenomaan omien tulkintojensa kautta. Haastateltavat puhuivat oma-aloitteisesti ja avoimesti sekä kokemuksistaan että tuntemuksistaan, mikä yllätti tutkijan. Vaikka itsen esittäminen ei ole ongelmaton (ks. Denzin 1992) ja kerrontatilanteessa vaikuttivat tietyt taustaoletukset, kuten tutkijan kaksoisrooli sekä opiskelijoiden käsitykset ohjaavan koulutuksen tavoitteista, eivät nämä vaikuttaneet liiaksi rajoittavan nuorten kerrontaa. Väitettä voidaan perustella sillä, että nuoret kritisoivat puheenvuoroissaan avoimesti myös ohjaavaa koulutusta, työvoimaviranomaisten toimintaa sekä kertoivat omista tarinallisista projekteistaan, jotka eivät vastanneet niitä tavoitteita, joita koulutukselle oli yhteisesti asetettu. Lisäksi tarinoissa tuli ilmi hyvin henkilökohtaisia ja vaikeitakin elämäkokemuksia, joista he eivät olleet aiemmin puhuneet. McLeodin (1997) oletusten mukaisesti tarinoista jätettiin kuitenkin haastatteluhetkellä kertomatta häpeällisiä tai liian vaikeiksi

koettuja elämäntapahtumia. Nämä sisäiseen tarinaan oletettavasti vaikuttavat, mutta kertomatta jätetyt tapahtumat jätettiin huomiotta vaikka kaksoisroolinsa takia tutkija oli joistakin näistä tietoinen. Tarkoituksella kertomatta jätettyistä tapahtumista ei pyydetty kertomaan, sillä tutkijan eettinen velvollisuus oli olla vaikeuttamatta tutkitavan oloa. Lisäksi narratiivisessa tutkimuksessa on tarkoituksena, että päähenkilöllä on oikeus kertoa sisäistä tarinaansa valitsemallaan tavalla, eikä näin ollen voida ajatella, että tarina, josta on jätetty kertomatta joitakin tapahtumia, olisi vähemmän tosi (Sava & Katainen 2004). Siitä huolimatta, että haastateltavat kertoivat tarinan suhteellisen omatoimisesti, joutui tutkija osallistumaan tarinan eteenpäin viemiseen useissa kohdissa antamalla uusia ohjeita ja kysymällä tarkentavia kysymyksiä. Etenkin lisäkysymysten asettelu oli hankalaa, sillä pyytämällä haastateltavaa kertomaan jostain yksityiskohdasta lisää, tekee tutkija samalla valinnan jättää jokin muun kohta vaille huomiota. Näillä lisäkysymyksillä saadaan tarinaan toki lisää syvyyttä ja kertojan tulkintoja, mutta samalla saatetaan ohjata haastateltavaa kertomaan tutkijan merkityksellisiksi kokemista asioista.

Haastatteluja litteroitaessa havaittiinkin, että jatkokysymysten sanamuotoa tulisi harkita tarkemmin, jotta ne olisivat mahdollisimman avoimia, eivätkä ohjaisi kerrontaa liiaksi kohti joitakin elämäntapahtumia. Avoimet alkukysymykset ja kuvakortit auttoivat suurimmassa osassa haastatteluista kerronnan aloittamista niin, että jatkokysymyksiä tarvittiin vasta melko myöhäisessä vaiheessa. Narratiivisen haastattelun toteuttamiseksi nuorten aikuisten kanssa kuvakortit osoittautuivatkin hyväksi valinnaksi, sillä kortteja valitsemalla nuoret joutuivat alusta asti ottamaan aktiivisen roolin vuorovaikutustilanteessa. Haastattelutilanteessa haasteita tuotti myös se, että osan opiskelijoiden äidinkieli ei ollut suomi. Vivahteikas ja kuvaileva tarinallinen kerronta ei maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille ollutkaan mahdollista ja toisaalta kerrontaan vaikuttivat varmasti suomalaisten tarinamallien lisäksi myös heidän oman kulttuurinsa tarinamallit. Näiden tutkijalle vieraiden tarinamallien vaikutus haastateltavien tarinoihin jääkin arvoitukseksi. Se, että maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tarinat eivät kuitenkaan muistuttaneet toisiaan, osoittanee että tarinoissa henkilökohtainen ja suomalaiselle kulttuurille tyypillinen ulottuvuus olivat maahanmuuttotarinoita merkittävämpiä.

Analyysiin luotettavuuden parantamiseksi tutkimusta tehtiin niin sanotusti teoriaohjaavasti. Tarinoiden tyypittelyssä käytettiin teoriatriangulaatiota, jossa

päätelmiä koeteltiin aiempien tutkimusten tuloksia vasten. Haasteena tässä vertailussa oli, että aiempien tutkimusten jäsenyykset olivat melko erilaisia ja käyttivät myös hieman eri käsitteistöä. Toisaalta eriävien tulosten ja käsitteistön etuna oli, että ne tuottivat tilanteen, jossa suoraviivainen tukeutuminen ainoastaan yhteen malliin ei ollut mahdollista. Aineiston kokoa voitaneen pitää riittävänä tarinatyyppejen luomiseksi ja päätelmien tekemiseksi, sillä jo litterointi- ja esilukuvaiheessa oli havaittavissa aineiston kylläntyminen. Tästä osoituksena on, että haastateltujen tarinat (9 kappaletta) jakautuivat kolmeen tarinatyyppiin niin, että kussakin tyypissä on vähintään kaksi tarinaa.

Tämä tutkimus herättää jatkokysymyksiä siitä, millä tavalla yksilön tuottamat tarinamallit vaikuttavat työuran muotoutumiseen sekä tyytyväisyyteen. Tarinoiden sävyä ja juonikulkua voisi olla järkevä tutkia myös pidemmällä aikavälillä, jolloin saataisiin kuva siitä, minkälaisia siirtymävaiheet edelleen työttömistä opiskelijaksi tai työssä käyväksi ovat. Nyt aineiston kaikki nuoret olivat työttömiä haastatteluhetkellä, joten tarinan tulkintojen muuttuminen ja työn merkityksen selvittäminen työttömyysvaiheesta pois siirtyneiltä Y-sukupolven edustajilta antaisi laajemman kuvan työttömyysajan tulkinnoista ja merkityksistä nuorille itselleen. Se, ettei opiskelijan tai työntekijän identiteetti näyttänyt tässä aineistossa olevan merkityksellinen Y-sukupolven edustajille voi johtua tosiasiaista, että heillä ei ollut juuriakaan kokemusta näistä rooleista. Niinpä kokemuksen ja kosketuspinnan puuttuessa kyseistä identiteettiä ei ollut mahdollista hyödyntää reflektoidun identiteetin luomisessa lainkaan. Ohjaustyön kehittämisen kannalta olisi tarpeellista selvittää, miten selkeät, tai vaihtoehtoisesti epäselvät, tulevaisuuden tarinalliset projektit vaikuttavat ammatinvalintaan ja urasuunnitteluun. Tämä tutkimus osoittaa, että narratiivisten menetelmien hyödyntäminen työttömien nuorien ohjaamisessa tuottaa huomattavasti perinteisiä menetelmiä rikkaamman kuvan nuoren elämäntilanteesta. Työttömien nuorien ammatinvalinnanohjauksen avuksi olisikin hyödyllistä kehittää työtapoja, jotka tukisivat nuoren tilanteen kokonaisvaltaista selvittämistä.

LÄHTEET

- Abbott, P. 1997. Storytelling and political theory. Teoksessa L. P. Hinchman & S. K. Hinchman (toim.) *Memory, identity, community : the idea of narrative in the human sciences*. Albany: State University of New York Press, 281-306
- Bamberg, M. 2005. Narrative discourse and identities. Teoksessa J. C. Meister, T. Kindt & W. Schernus (toim.) *Narratology beyond literary criticism: mediality, disciplinarity*. Berlin: Walter de Gruyter, 213-238
- Baumeister, R. 1997. The self and society. changes, problems and opportunities. *Self and identity [Elektroninen aineisto] : fundamental issues*. New York: Oxford University Press, 191-217
- Brockmeier, J. 2001. From the end to the beginning. Teoksessa J. Brockmeier & D. Carbaugh (toim.) *Narrative and identity : studies in autobiography, self and culture*. Amsterdam: Benjamin, 247-280
- Bury, M. 1982. Chronic illness as biographical disruption. *Sociology of health & illness* 4 (2), 167-182.
- Byrne, B. 2003. Reciting the self. narrative representations of the self in qualitative interviews. *Feminist Theory* 4 (1), 29-49.
- Carney, S. K. 2004. Transcendent stories and counternarratives in holocaust survivor life histories: Searching for meaning in video-testimony archives. Teoksessa C. Daiute & C. Lightfoot (toim.) *Narrative analysis : studying the development of individuals in society*. Thousand Oaks (Calif.): Sage, 200-216
- Carr, D. 1986. *Time, narrative, and history*. Bloomington, Ind: Indiana University Press.
- Denzin, N. 1992. *The many faces of emotionality: Reading persona. Investigating subjectivity : research on lived experience*. Newbury Park (Calif.): Sage, 17-30
- Dulin, L. 2005. *Leadership preferences of a generation Y cohort: A mixed methods investigation*. ProQuest Dissertations and Theses
- Ekonen, M. 2006. *Narratiivisuus uratutkimuksen uudistajana*. . Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Ezzy, D. 2001. Narrating unemployment. Aldershot: Ashgate.
- Freeman, M. 2006. Life on a "holiday"?: In defense of big stories. *Narrative Inquiry* 16 (1), 131-138.
- Freeman, M. & Brockmeier, J. 2001. Narrative integrity. Teoksessa J. Brockmeier & D. Carbaugh (toim.) *Narrative and identity : studies in autobiography, self and culture. Studies in narrative vol 1.* Amsterdam: John Benjamins Pub. Co, 75-99
- Georgakopoulou, A. 2006. Thinking big with small stories in narrative and identity analysis. *Narrative Inquiry* 16 (1), 122-130.
- Georgakopoulou, A. 2007. Small stories, interaction and identities [elektroninen aineisto]. Amsterdam: John Benjamins Pub. Co.
- Glaser, B. G. & Strauss, A. L. 1971. Status passage. London:
- Habermas, J. 1998. Die postnationale konstellation : Politische essays. . Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Hänninen, V. 1991. Työpaikan menetys tarinana. *Psykologia* 26 348-355.
- Hänninen, V. 1996. Tarinallisuus ja terveystutkimus. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 33 109-118.
- Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hänninen, V. & Polso, L. 1991. Työpaikan menetys elämänmuutoksena. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Heinonen, J. 1997. Katseita suomalaisuuteen: Vastarinta ja luopuminen suomalaisessa kansanomaisessa kulttuurissa : Esimerkkeinä Aleksis Kivi, Väinö Linna, Juha Vainio ja Irwin Goodman. Helsinki: TA-tieto.
- Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. 2009. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus.* Tampere: Vastapaino, 189-222
- Kortteinen, M. 1992. Kunnian kenttä : Suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona. Helsinki: Hanki ja jää.
- Kraus, W. 2006. The narrative negotiation of identity and belonging. *Narrative Inquiry* 16 (1), 103-111.
- Labov, W. & Waletzky, J. 1967. Narrative analysis: Oral versions of personal experience. Teoksessa J. Hjelm (toim.) *Essays on the verbal and visual arts.* Seattle: University of Washington Press, 12-44

- Langellier, K.,M. 2001. "You're marked". Teoksessa J. Brockmeier & D. Carbaugh (toim.) Narrative and identity : studies in autobiography, self and culture. Amsterdam: Benjamin, 145-184
- McCall, G. J. & Simmons, J. L. 1966. Identities and interactions. New York: Free Press.
- McLeod, J. 1997. Narrative and psychotherapy. London: Sage.
- Meier, J. 2010. Generation Y in the workforce: Managerial challenges. The Journal of Human Resource and Adult Learning 6 (1), 68-78.
- Mezirow, J. 1991. Transformative dimensions of adult learning. . San Francisco: Jossey-Bass.
- Murray, K. 1989. The construction od identity in the narratives of romance and comedy. Teoksessa J. Shotter & K. J. Gergen (toim.) Texts of identity. London: Sage, 176-205
- Ojanen, S. 2006. Ohjauksesta oivallukseen : Ohjausteorian käsittelyä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Piha, K. & Poussa, L. 2012. Dialogi : Paremmän työelämän puolesta. Helsinki: Talentum.
- Rantanen, L. 1992. Kuva auttaa kasvamaan. Teoksessa M. Kivela (toim.) Kasvamisen kuvia: kuvataideterapian näköaloja. Helsinki: VAPK-kustannus.
- Ricœur, P. 1984. Time and narrative. 1. Chicago: University of Chicago Press.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2009. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22-56
- Sava, I. & Katainen, A. 2004. Taide ja tarinallisuus toisen kohtaamisen tilana. Teoksessa I. Sava & V. Vesänen-Laukkanen (toim.) Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 22-39
- Seabrook, J. 1982. Unemployment. London: Quartet Book.
- Solis, J. 2004. Narrating and counternarrating illegality as an identity. Teoksessa C. Daiute & C. Lightfoot (toim.) Narrative analysis : studying the development of individuals in society. Thousand Oaks (Calif.): Sage, 181-197

- Stanley, S. & Billing, M. 2004. Dilemmas of storytelling and Identity. Narrative analysis: studying the development of individuals in society. Thousand Oaks (Calif.): Sage, 159-173
- Tajfel, H. 1981. Human groups and social categories. Cambridge: Cambridge University Press.
- Työllisyyskatsaus - heinäkuu 2012. No. 7/2012. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Välivaara, C. 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä: Menetelmiä ja välineitä lapsiläh- töiseen lastensuojeluun. Jyväskylä: Pesäpuu.
- Vehviläinen, S. 2001. Ohjaus vuorovaikutuksena. Helsinki: Gaudeamus.
- Vesänen-Laukkanen, V., Sava, I. & Martin, M. 2004. Yhteistyötä ja yhteistä jakamis- ta. Teoksessa I. Sava & V. Vesänen-Laukkanen (toim.) Taiteeksi tari- noitu oma elämä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 16-20
- Vygotski, L. S. 1982. Ajattelu ja kieli. Espoo: Weilin Göös.
- Wilenius, R. 1981. Ihminen ja työ: Esitutkimus. Jyväskylä: Gummerus.

LIITE 1: HAASTATTELURUNKO

Ohje: Valitse kortti, tai kortteja, jotka kuvaavat kyseistä ajanjaksoa.

Työttömyyttä edeltävä aika

Kerro, millä tavalla tämä kortti liittyy kyseiseen aikaan? / Millä tavalla kortti kuvaa tätä aikaa? / Miksi valitsit tämän kortin?

Mitä toiveita ja odotuksia liittyy noihin kuviin/tuohon aikaan?

Minkälaisia tulevaisuudensuunnitelmia sinulla oli?

Kerro, millainen elämäntilanteesi oli ennen työttömäksi jäämistä.

Kerro suhteestasi ystäviisi ja perheeseesi. Mitä teitte? Mistä puhuitte? Kuinka usein tapasitte?

Onko jotain, mitä kuvassa ei näy?/ Onko jotain asioita, tunteita tai ihmisiä, jotka jäävät kuvan ulkopuolelle?

Onko vielä muuta, mitä haluat kertoa työttömyyttä edeltävästä ajasta?

Työttömyysaika

Kerro, millä tavalla tämä kortti liittyy kyseiseen aikaan? / Millä tavalla kortti kuvaa tätä aikaa? / Miksi valitsit tämän kortin?

Kerro siitä, kun jäit työttömäksi. Minkälaista arkesi on?

Kerro työttömyysajastasi yleisesti. Minkälaisia tunteita, tapahtumia ja ajatuksia siihen kuuluu?

Mitä toiveita ja odotuksia liittyy noihin kuviin/tähän aikaan?

Kerro suhteestasi ystäviisi ja perheeseesi. Mitä teette? Mistä puhutte? Kuinka usein tapaatte?

Mitä läheisesi ajattelevat tilanteestasi? Minkälaisia odotuksia tai vaatimuksia heillä on sinua kohtaan?

Milloin teit päätöksen hakea koulutukseen? Mitkä asiat vaikuttivat päätökseesi?

Onko vielä muita asioita, joita haluat mainita työttömyysajastasi?

Tulevaisuus

Millä tavalla valitsemasi kortit kuvaavat tulevaisuuttasi? Minkälaisia asioita ja ihmisiä niihin kuuluu? Mitä sinä teet?

Mitä teet saavuttaaksesi tavoitteesi? Mitkä asiat estävät sinua saavuttamasta tavoitteitasi? Mitkä asiat edistävät?

Mitä odotat tapahtuvan seuraavan puolen vuoden aikana? Minkälainen kuva kuvaa tilannettasi kymmenen vuoden kuluttua? Kerro kuvasta.

Taustakysymyksiä

Mistä ajasta kerroit, kun puhuit työttömyyttä edeltävästä ajanjaksosta?

Mitä olet tehnyt ennen työttömyyttä? Koulutus? Työkokemus? Työharjoittelut?

Kauanko olet ollut työttömänä?

LIITE 2: KOMEDIAT

ELLI

19-vuotta. Työttömänä lukion loppumisesta asti, hieman yli vuoden.

Ellin elämää ennen työttömäksi jäämistä oli rytmittänyt opiskelu. Kaikki hänen aikansa oli mennyt koulussa olemiseen ja vapaa-aikansa hän oli käyttänyt opiskeluun. Ellin sisarukset eivät olleet menestyneet koulussa, eikä hänen isänsä pitänyt koulutusta kovin tärkeänä. Elli halusikin näyttää, että valitsee toisenlaisen tien ja aikoo menestyä akateemisella uralla. Hänen äitinsä tuki hänen opiskeluaan ja kannusti jatkamaan. Ystäviä Ellillä ei juuri ollut, mutta koulukavereiden kanssa hän opiskeli toisinaan ryhmässä. Ellin pärjäsi koulussa erinomaisesti ja suoritti lukion huippuarvosanoin.

Lukion viimeisen vuoden aikana Elli kyllästyi opiskeluun. Hän koki, että elämä oli ollut yhtä koulunkäyntiä, eikä hän halunnut enää jatkaa samalla tavalla. Hän päätti pitää väli vuoden ja olla hakematta jatko-opintoihin. Hän ajatteli hankkivansa töitä ja opiskelevansa itsenäisesti, mutta huomasi, että töiden saaminen oli vaikeaa ilman aiempaa kokemusta eikä opiskelukaan sujunut. Hän oli kuitenkin tyytyväinen ratkaisuunsa jättäytyä pitämään väli vuotta ja alkoi tietoisesti rakentaa itselleen aiemmin puuttunutta sosiaalista verkostoa sekä tehdä vapaaehtoistöitä. Vapaaehtoistöiden sekä tyhjän päälle heittäytymisen hän koki antavan mahdollisuuden rakentua itse ja pohtia omaa suuntaansa. Lisäksi Elli oli työharjoittelussa ja nautti työn tekemisen tuottamasta päivärytmistä sekä fyysisestä väsymyksestä. Lähipiiri ja vieranomaiset ovat paheksuneet Ellin ratkaisua, mutta hän on ratkaisuaan selittämällä

onnistunut poistamaan lähipiirin ennakkoluuloja ja tuomitsevia asenteita.

Tulevaisuudelta Elli toivoo haasteita, elämyksiä ja mahdollisuutta toteuttaa itseään. Hän uskoo, että työttömyysaika ohjasi hänet oikealle tielle ja hän aikoo jatkaa vapaaehtoistöitä, sillä kokee niiden vievän häntä eteenpäin. Konkreettisia suunnitelmia tulevaisuudelle Ellillä ei vielä ole, mutta hän aikoo hakea töitä ja alkaa sitä kautta rakentaa tulevaisuuttaan.

LIITE 2: KOMEDIAT (jatkuu)

JANNE

24 vuotta. Useita työttömyysjaksoja edeltävien 8 vuoden aikana. Suorittanut tuona aikana asepalveluksen.

Peruskoulun jälkeen Janne aloitti opinnot ammattikoulussa, jonne oli hakenut ympäristön painostamana, koska ei itse tiennyt, mitä olisi halunnut tehdä. Opinnot eivät kiinnostaneet Jannea silloin, eikä häntä aamuisin huvittanut lähteä mihinkään. Vapaa-ajallaan Janne käytti paljon alkoholia ja kertoo olleensa hukassa itsensä kanssa. Muutettuaan täysi-ikäisenä yksin asumaan Janne yritti uudelleen käydä ammattikoulua, mutta opinnot jäivät jälleen kesken.

Janne aloitti armeijan, mutta keskeytti asepalveluksen ja jäi jälleen työttömäksi. Työttömyysaika Jannella katkoivat useat jaksot työelämässä, kursseilla, työharjoitteluissa ja pimeissä töissä. Pääasiassa Janne teki töitä rakennuksilla, mutta ei pitänyt työstä. Vapaa-aika kului alkoholin parissa. Kyllästyttyään joulukuisen räntäsateeseen rakennustyömaalla Janne irtisanoutui ja lähti kaverinsa houkuttelemana ulkomaille muutamaksi kuukaudeksi. Matkan aikana hänen tapasi ihmisiä, jotka ajattelivat asioista eri tavalla ja oivalsi, että kaikki on hänestä itsestään kiinni. Suomeen palattuaan Jannen ystäväpiiri vaihtui ja hän tapasi ihmisiä, jotka opettivat häntä ajattelemaan omilla aivoillaan ja ottamaan vastuuta omista teoistaan. Elämänmuutoksen jälkeen Janne suoritti siviilipalveluksen loppuun ja jäi jälleen työttömäksi. Työttömyysajan hän koki kuitenkin antoisana mahdollisuutena miettiä, mitä hän haluaa, kuka hän on ja miten asiat tulisi tehdä. Taloudellisesta niukkuudesta huolimatta Janne on pärjännyt hyvin. Janne on selittänyt elämäntapaansa lähipiirilleen ja vanhemmat ovat vähitellen hyväksyneet Jannen ratkaisun olla tekemättä, kuten kaikki muutkin ja kannustavat häntä nykyisin tekemään, mitä hän itse haluaa.

Janne toivoo, että elämässä olisi haasteita ja uusia extreme-kokemuksia. Hän aikoo lähteä jälleen ulkomaille ottamaan omista rajoistaan selvää. Tulevaisuudessa Janne aikoo hankkia sellaisen työn, jota voi tehdä suhteellisen mielellään, ja jonka avulla pystyy huolehtimaan itsestään taloudellisesti. Konkreettisia suunnitelmia Jannella ei tulevaisuuden varalla ole. Kymmenen vuoden kuluttua hän toivoo että voisi perustaa tähän

LIITE 2: KOMEDIAT (jatkuu)

maailmaan jotain pysyvää, ehkä oman kodin ja puutarhan. Sitä ennen hän kuitenkin aikoo matkustella ja hankkia pätkätöitä.

TOMI

24 vuotta. Työttömänä vähän alle vuoden. Edeltävien kolmen vuoden aikana useita lyhyitä työttömyysjaksoja.

Lukion jälkeen Tomi suoritti asepalveluksen ja jäi ensimmäisen kerran työttömäksi armeijan loputtua. Lukioaikana hänellä ei ollut tulevaisuuden suunnitelmia. Lähipiiri toivoi Tomin jatkavan opiskelua yliopistossa, mutta itse hän haaveili muutosta eri paikkakunnalle tai ulkomaille. Vapaa-aikansa Tomi käytti soitellen kitaraa ja tavaten ystäviään.

Armeijan loputtua Tomi oli useita jaksoja töissä kaupassa. Pidemmät työjaksot tuntuivat Tomista kuitenkin tylsiltä ja hän koki elämän menevän ohi, kun suurin osa päivästä kului töissä. Välillä Tomi vietti aikaa työskennellen ja lomaillessa Englannissa ja piti kokemusta ulkomailla asumisesta avartavana. Työttömyysjaksot eivät Tomi mielestä olleet vastenmielisiä, vaan tarjosivat mahdollisuuden rentoutua, nukkua sekä pohtia sitä, kuka todella on ja mitä haluaa elämässään tehdä. Yksinolon lisäksi Tomi on tavannut työttömyysaikana viikoittain lukioaikaisia ystäviään ja viettänyt aikaa heidän kanssaan. Työttömyysajan arkeaan hän kuvaileekin kiireiseksi.

Vanhemmille ja sukulaisille Jani on selittänyt ratkaisuaan, eivätkä nämä ole enää painostaneet Tomia opiskelemaan, vaan luottavat siihen, että hän huolehtii itse itsestään.

Tulevaisuudelle Tomilla ei ole konkreettisia suunnitelmia. Hän toivoo, että hänellä olisi omaa aikaa pohtia itseään, eikä halua tehdä liian tarkkoja suunnitelmia, sillä uskoo, että ne aiheuttavat vain pettymyksiä. Hän uskoo, että on parasta keskittyä niihin asioihin, mitä tekee juuri nyt, eikä haikailla jatkuvasti tulevaisuuteen.

LIITE 3: MONIMUTKAISET TARINAT

MILLA

19 vuotta. Työttömänä hieman alle 3 vuotta.

Peruskoulun 8-luokalle asti Milla pärjäsi koulussa hyvin. Hän oli ollut tunnollinen ja suorittanut siihen asti kaiken ”täydellisesti”. Opettajat ja lähipiiri petasivat hänelle loistavaa tulevaisuutta sekä korkeakoulutusta. Itsekin hän uskoi kouluttautuvansa pitkälle, mutta trenasi myös useita kertoja viikossa tanssia ja haaveili tanssinopettajan urasta. Yläkoulun aikana Millalla diagnosoitiin loppuunpalaminen ja samoihin aikoihin hän loukkaantui, joten hän joutui luopumaan tanssimisestä kokonaan. Tilanne kotona oli vaikea, sillä vanhemmat olivat eroamassa eikä Milla ollut puheväleissä isänsä kanssa. Koulussa hän oli yksinäinen ja häntä kiusattiin. Vaikean tilanteen takia Milla masentui ja meni psykoosiin. Peruskoulun viimeisen vuoden hän oli itsetuhoinen, masentunut ja psykoottinen. Ongelmista huolimatta Milla aloitti peruskoulun jälkeen opinnot uudella alalla, mutta kiusaaminen jatkui myös uudessa koulussa. Niinpä hän lopetti opinnot ensimmäisen jakson jälkeen, vaikka olisi pitänyt alasta.

Milla jäi työttömäksi lopetettuaan opinnot. Hän eristäytyi ja vietti seuraavan vuoden kotona, eikä muista ajasta mitään. Seuraavan vuoden aikana hän joutui kahteen suureen leikkaukseen, joista toipuminen kesti pitkään. Leikkauksien jälkeen Millalla oli muutamia kuukausia kestänyt vaikea sairastamisen jakso, jonka aikana hän käytti myös alkoholia päivittäin. Kahden vuoden kotona olon jälkeen Mil-

la haki kaverinsa kehottamana nuorille työttömille tarkoitettuun työpajaan. Pajan aikana hän pääsi irti alkoholikierteestä ja pystyi osallistumaan toimintaan säännöllisesti. Pajan loputtua Milla alkoi olla melko hyvässä kunnossa ja muutamia kuukausia sen jälkeen hän päätti hakea palvelualoille ohjaavaan koulutukseen, jota hänelle tarjottiin.

Tulevaisuudestaan Milla ei pysty sanomaan muuta, kuin toivovansa voivansa elää elämää, joka häneltä on mennyt ohi. Hän uskoo, että hoitajaksoja sairaalassa tulee olemaan myös tulevaisuudessa eikä opintoihin palaaminen ole vielä mahdollista. Haaveita tai suunnitelmia lähitulevaisuudelle hän ei uskalla tehdä.

LIITE 3: MONIMUTKAISET TARINAT (jatkuu)

Kymmenen vuoden päästä hän toivoo, että elämä voisi olla tasaista ja harmonista niin, että mielenterveysongelmat ja fyysiset sairaudet eivät rajoittaisi sitä liiaksi. Lisäksi hän toivoo voivansa tehdä päivätyötä.

ROSE

17 vuotta. Työttömänä hieman alle 2 vuotta, josta suurimman osan Suomessa.

Rose on asunut perheensä kanssa ulkomailla ja opiskeli siellä matkailupainotteisessa lukiossa. Teini-ikäisestä asti hän vietti koulun loma-ajat työskennellen eri hotelleissa. Rose piti matkailualalla työskentelystä erittäin paljon ja työskenteli useissa eri tehtävissä. Työ oli monipuolista ja haastavaa, sillä hänen isänsä vaati häneltä paljon. Aika ajoin Rose vietti yöt lukien ohjeita ja perehtyen mappeihin, jotta selviäisi työstään riittävän hyvin. Hän oppi kuitenkin nopeasti ja menestyi työssään hyvin. Vapaa-aikanaan hän vietti ystäviensä kanssa aikaa hotellin uima-altaalla.

Rose on sairastanut lapsesta asti pakko-oireyhtymää ja työnteko muuttui mahdottomaksi oireiden pahennuttua. Äiti yritti tukea Rosea, mutta hänen isänsä ei uskonut Rosen olevan sairas. Kun Rosen vanhemmat päättivät erota, halusi hänen äitinsä muuttaa takaisin Suomeen. Rose jätti koulun kesken ja jäi odottamaan muuttoa. Pakko-oireet pahenivat, eikä hän pystynyt enää keskittymään muuhun. Kun Rose muutti äitinsä kanssa Suomeen, hän yritti hoitaa asioita äitinsä kanssa, mutta masentui. Ystävät olivat jääneet Turkkiin, eikä hänellä ollut Suomessa opiskelupaikkaa tai ikäistään seuraa. Äitinsä avustamana Rose pääsi hoitoon ja lääkityksen myötä pakko-oireet vähenivät. Oireiden helpotettua Rose aloitti työharjoittelun ja haki sen jälkeen ohjaavaan koulutukseen. Arjen ja säännöllisen rytmin ylläpitäminen oli hänelle kuitenkin vaikeaa, sillä sairaus paheni stressin myötä. Samanaikaisesti Rosen perheessä sattui useita kriisejä.

Tulevaisuudelle Rosella on selvä suunnitelma: hän aikoo hankkia matkailualan koulutuksen Suomessa ja työskennellä 10 vuoden kuluttua viiden tähden

hotellin pääjohtajana. Tällä hetkellä hän kuitenkin kokee, ettei sairautensa takia voi vielä lähteä opiskelemaan tai pyrkimään eteenpäin. Lisäksi hän toivoo, että voisi matkustella, parantaa kielitaitoaan ja aikoo hakeutua työskentelemään ulkomaille.

LIITE 4: TRAGEDIAT - ÄITIEN TARINAT

SUSAN

29 vuotta. Työttömänä hieman yli puoli vuotta. Edeltävien kahden vuoden aikana useita muutamien kuukausien mittaisia työttömyysjaksoja.

Susan muutti Suomeen mentyään naimisiin suomalaisen miehen kanssa. Kotimaassaan hän oli tehnyt monenlaisia töitä, mutta Suomessa töiden saaminen oli vaikeaa. Pian Suomeen tultuaan Susan sai kuitenkin lapsen ja jäi tämän kanssa kotiin. Kotona ollessaan Susan tapasi kotimaasta olevia ystäviään sekä miehensä sukulaisia, jotka kyläilivät usein heillä.

Tyttären mentyä päiväkotiin Susan oli useita kertoja määräaikaissa siivoustöissä ja haki aina työsopimuksen päätyttyä uusia töitä. Työ oli fyysisesti rankkaa ja Susanin oli vaikea järjestää arkeaan, koska hänen tyttärensä sairasteli paljon. Susan ja hänen miehensä erosivat samoihin aikoihin ja Susan alkoi huolehtia lapsesta yksin. Työttömäksi jääminen koetteli Susanin taloudellista tilannetta, sillä raha ei riittänyt kunnolla elämiseen. Koska siivoustyö alkoi tuntua liian rankalta, eikä uusia töitä löytynyt, Susan aloitti työharjoittelun tuttunsa yrityksessä. Harjoittelu ei kuitenkaan auttanut Susania eteenpäin eikä hän tiennyt, mikä ala hänelle sopisi. Susan pohti vaihtoehtoja yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa ja tämä auttoi Susania hakemaan palvelualoille ohjaavaan koulutukseen. Koulutuksen aikana Susanin tulevaisuuden suunnitelmat selkiytyivät ja hän löysi kiinnostavan alan.

Susan haaveilee oman ravintolan perustamisesta ja aikoo opiskella lisää suomen kieltä sekä ammatin voidakseen toteuttaa unelmansa. Hän ajattelee, että hänen ei kannata palata enää siivoustöihin, vaan aloittaa opiskelu, jotta pääsisi elämäänsään eteenpäin ja voisi vaihtaa haluamalleen alalle.

LIITE 4: TRAGEDIAT - ÄITIEN TARINAT (jatkuu)

MARI

Mari, 21 vuotta. Työttömänä puoli vuotta. Sitä edeltävien 2 vuoden aikana useita muutamia kuukausia kestäneitä työttömyysjaksoja.

Mari sai tietää olevansa raskaana peruskoulun viimeisen vuoden puolivälissä. Koululajan Mari oli ottanut rennosti ja ajatellut, että läpi pääseminen riittää. Koulussa istuminen oli ollut hänelle vaikeaa ja hän oli kapinoinut opiskelua vastaan. Marille oli tuolloin epäselvää, mitä hän haluaisi tehdä tulevaisuudessa ja pohti eri vaihtoehtoja, vaikka ei tunnustanutkaan sitä muille. Yhtenä haaveena hänellä oli ammatti terveydenhuollon alalta. Mari hoiti tyttärtään kotona kolme vuotta ja nautti mahdollisuudesta nähdä lapsensa kasvavan, vaikka kokikin sen välillä raskaaksi.

Mari jäi ensimmäisen kerran työttömäksi kotihoidon tuen loputtua ja joutui viemään tyttärensä päivähoitoon. Työttömyysaika oli hänelle raskasta, sillä aika kävi pitkäksi, eikä hänen peruskoulun päättötodistuksensa keskiarvo riittänyt häntä kiinnostaviin opiskelupaikkoihin. Työnhaku oli vaikeaa, sillä nuorta yksinhuoltajaäitiä kavahdettiin työnhakutilanteissa. Lähipiiri yritti auttaa Maria ehdottelemalla mahdollisia uravaihtoehtoja ja tarjoamalla työpaikkoja puolittujen yrityksissä.

Mari ei kuitenkaan halunnut ottaa apua vastaan, vaan koki että muiden neuvot eivät vieneet häntä eteenpäin. Myös viranomaiset painostivat häntä hakemaan koulutuksiin ja kursseille, jotka hän koki itselleen turhiksi. Välillä hän teki osa-aikaisia töitä ja lyhyitä jaksoja erilaisissa työpaikoissa, jotka eivät häntä kiinnostaneet. Työttömyysaikanaan hän pääsi työ- ja koulutuskokeiluun sosiaali- ja terveysalalle, josta oli haaveillut jo yläkouluaikana. Kokeilun aikana hän huomasi, että työilmapiiri ja alalla työskenteleminen ei ollut sellaista kuin hän oli kuvitellut. Kesken kokeilujakson Mari

joutui vakavan pahoinpitelyn uhriksi. Taphtuman jälkeen Mari joutui keskeyttämään kokeilujakson ja jäi kotiin. Kotona olo oli rankkaa, sillä Mari pelkäsi ja mietti, pystyykö enää koskaan palaamaan normaaliin työelämään. Vähitellen Mari pääsi peloistaan yli ja alkoi pohtia uusia uravaihtoehtoja. Vuosia taka-alalla kytenyt haave omasta baarista alkoi voimistua ja Mari päätti hakeutua palvelualoille ohjaavaan koulutukseen ja tehdä suunnitelmia baarin perustamiseksi.

Lähitulevaisuudessa Mari aikoo hankkia koulutuksen, lisää työkokemusta ravintola-alalta ja hakeutua sen jälkeen yrittäjäyyskurssille, jotta voi perustaa oman yrityksen. Hän on tehnyt jo

LIITE 4: TRAGEDIAT - ÄITIEN TARINAT (jatkuu)

laskelmia sekä analyyseja liiketoimintaan liittyvistä asioista. Lisäksi hän on alkanut haaveilla yhteisestä elämästä poikaystävänsä kanssa ja toivoo, että on 10 vuoden kuluttua yrittäjä, vaimo ja kolmen lapsen äiti.

LIITE 5: TRAGEDIAT - OPINTOJEN KESKEYTTÄJIEN TARINAT

HEIKKI

25 vuotta. Työttömänä 8 vuotta.

Peruskoulun jälkeen Heikki aloitti opinnot ammattikoulussa, mutta koki, että ilmapiiri oppilaitoksessa ei ollut hyvä. Sekä opettajat että muut opiskelijat suhtautuivat Heikkiin väheksyen ja lisäksi hänen allergiansa vaikeutti opiskelua. Heikki jättikin opinnot kesken ensimmäisen vuoden jälkeen.

Työttömäksi jäätyään Heikki siirtyi sekä sosiaalityön että työvoimatoimiston asiakkaaksi, mutta koki joutuneensa molemmissa toimistoissa heittopussiksi. Hän tunsi, että hänen toiveitaan ja ajatuksiaan ei kuunneltu, vaan häntä työnnettiin työharjoittelusta, kurssilta ja työntekijältä toiselle. Välillä hän yritti kertoa omista toiveistaan, mutta ne tyrmättiin. Useimmiten Heikki taipui viranomaisten tahtoon, sillä vastustuksesta olisi seurannut taloudellisia vaikeuksia. Täysi-ikäiseksi tultuaan Heikki muutti omaan asuntoon ja suoritti asepalveluksen. Armeijan jälkeen hän alkoi haaveilla viihde-elektroniikkamyynnin työstä, mutta kotipaikkakunnalla mahdollisuuksia päästä harjoitteluun tai töihin ei löytynyt ja Heikin yritykset päästä tavoitteisiinsa kariutuivat viranomaisten ja työnantajien piikittelyyn. Vaikka omaa paikkaa ei löytynyt, pyrki Heikki lähtemään aamuisin kotoa ja liikkumaan kodin ulkopuolella. Lopulta Heikki ehdotti perheelleen, että he lähtisivät kaikki yhdessä etsimään uusia mahdollisuuksia suurempaan kaupunkiin. Uudessa kaupungissa Heikki alkoi tavata ystäviään, joihin oli tutustunut internetissä. Ystävät ehdottivat Heikille uraa portsarina, myyjänä tai vahtimestarina. Heikki alkoikin pohtia näitä vaihtoehtoja ja hieman yli vuoden asumisen jälkeen päätti hakea palveluiloille ohjaavaan koulutukseen.

Heikki uskoo, että mikäli löytyy sellainen koulutus tai työpaikka, joka häntä kiinnostaa, saattaa hän lähteä opiskelemaan ammattia tai siirtyä työelämään.

Kymmenen vuoden päästä hän uskoo olevansa työelämässä ja asettuneensa johonkin omilleen. Toisaalta hän ajattelee, että yhteen urahaaveeseen pyrkiminen liian kauan ei ole järkevää, vaan hän saattaa joutua tarttumaan johonkin muuhun vaihtoehtoon.

LIITE 5: TRAGEDIAT - OPINTOJEN KESKEYTTÄJIEN TARINAT (jatkuu)

TIINA

20 vuotta. Työttömänä kaksi vuotta.

Peruskoulun jälkeen Tiina kävi kymppiluokan ja nosti arvosanojaan, jotta pääsisi opiskelemaan lähihoitajaksi. Kiinnostus alaan oli syttynyt yläasteella ja Tiinan äiti oli kannustanut häntä hakemaan koulutukseen, koska uskoi tämän sopivan Tiinalle. Vapaa-aikansa Tiina vietti kavereiden kanssa. Tiina ei kuitenkaan päässyt lähihoitajakoulutukseen ja jäi ensimmäisen kerran työttömäksi kymppiluokan jälkeen. Heti seuraavana syksynä Tiina kutsuttiin peruutuspaikalle opiskelemaan ravintola-alaa. Tiina koki kuitenkin, että muut opiskelijat olivat lapsellisia eikä häntä huvittanut lähteä aamuisin kouluun, sillä hän vietti mieluummin aikaa poikaystävänsä luona. Ensimmäisen opiskeluvuoden jälkeen Tiina lopetti opinnot cateringalalla.

Työttömäksi jäätyään Tiina tapasi edelleen ystäviään, mutta päivät kotona olivat tylsiä. Aika kävi pitkäksi, sillä hän olisi kaivannut tekemistä ja tapahtumia arkeen. Äiti neuvoi Tiinaa hakemaan töitä, mutta hakemisesta huolimatta hän ei saanut paikkaa. Vuoden työttömyyden jälkeen Tiina aloitti työharjoittelun kaupassa ja huomasi viihtyvänsä alalla hyvin. Työharjoittelun jälkeen Tiina ei toiveestaan huolimatta saanut töitä kaupasta.

Tulevaisuudessa Tiina aikoo hankkia koulutuksen kaupan alalle, jotta voisi saada vakituisen työpaikan myyntitehtävissä. Hän uskoo, että 10 vuoden kuluttua hänellä on hyvä työpaikka ja rahaa matkusteluun. Lisäksi hän aikoo hankkia lisää koiria ja toivoo asuvansa poikaystävänsä kanssa omakotitalossa.

